

Badanie realizowane w ramach projektu pn. „Rewitalizacja obszaru przestrzeni publicznej i zabudowy śródmiejskiego odcinka Alei Wojska Polskiego w Szczecinie”, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020

Zestaw analiz z zakresu społeczno-gospodarczego dla obszaru rewitalizacji

RAPORT KOŃCOWY

1. Spis treści

Spis treści

1. Spis treści.....	2
2. Wprowadzenie.....	4
2.1. Cel i założenia badania.....	4
2.2. Zarys koncepcyjny badania.....	4
2.2.1. Analiza danych zastanych (Desk research).....	5
2.2.2. Wywiad bezpośredni kwestionariuszowy (PAPI).....	5
2.2.3. Wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo (CATI).....	7
2.2.4. Indywidualny wywiad pogłębiony (IDI).....	7
2.2.5. Case study.....	8
2.2.6. Debata.....	8
2.2.7. Panel ekspertów.....	9
3. Prezentacja wyników badania oraz przeprowadzonych analiz.....	10
3.1. Analiza możliwości, zakresu i sposobu zaangażowania podmiotów ekonomii społecznej w proces rewitalizacji obszaru [Zadanie 1].....	10
3.1.1. Analiza struktury PES [Działanie 1.1].....	13
3.1.2. Analiza możliwości wdrożenia narzędzi takich jak: klauzula społeczna w zamówieniach publicznych, instrumentów zwrotnych, partnerstw i klastrów społeczno-gospodarczych, zleceń i powierzania zadań związanych z działaniami na obszarze objętym rewitalizacją [Działanie 1.2].....	38
3.1.3. Analiza jakościowa PES [Działanie 1.3].....	64
3.1.4. Model wdrożenia PES w proces rewitalizacji [Działanie 1.4].....	70
3.1.5. Podsumowanie [Działanie 1.5].....	75
3.2. Analiza potrzeb i oczekiwań mieszkańców oraz programu funkcjonowania świetlicy środowiskowej/ centrum obywatelskiego w obszarze rewitalizacji [Zadanie 2].....	84
3.2.1. Analiza potrzeb aktywizacji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji [Działanie 2.1].....	84
3.2.2. Profilowanie głównych grup interesariuszy [Działanie 2.2].....	97

3.2.3.	Identyfikacja lokalnych zasobów ludzkich i organizacyjnych [Działanie 2.3]	104
3.2.4.	Pogłębiona analiza przyczyn występowania problemów oraz potrzeb mieszkańców obszaru rewitalizacji [Działanie 2.4]	107
3.2.5.	Program funkcjonowania świetlicy/ centrum obywatelskiego [Działanie 2.5]	111
3.3.	Analiza możliwości aktywizacji zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji, w szczególności osób długotrwale bezrobotnych oraz po 50. roku życia wraz z propozycjami działań aktywizujących [Zadanie 3]	124
3.3.1.	Analiza bezrobocia długotrwałego na obszarze wyznaczonym do rewitalizacji [Działanie 3.1]	127
3.3.2.	Analiza bezrobocia osób po 50. roku życia na terenie wyznaczonym do rewitalizacji [Działanie 3.2]	129
3.3.3.	Analiza jakościowa przyczyn bezrobocia długotrwałego oraz osób po 50 r.ż. [Działanie 3.3]	130
3.3.4.	Wieloaspektowa analiza potencjału obszaru rewitalizacji [Działanie 3.4]	135
3.3.5.	Rekomendacje dotyczące aktywizacji zawodowej osób długotrwale bezrobotnych oraz bezrobotnych po 50. r.ż. [Działanie 3.5]	138
3.3.6.	Model aktywizacji zawodowej przyczyniający się do rzeczywistej inkluzji osób długotrwale bezrobotnych oraz bezrobotnych po 50. r.ż. do otwartego rynku pracy [Działanie 3.6].....	165
4.	Wnioski i rekomendacje.....	175
5.	Spis tabel i rysunków	180

2. Wprowadzenie

2.1. Cel i założenia badania

Przedmiotem badania było opracowanie zestawu analiz z zakresu społeczno-gospodarczego dla obszaru rewitalizacji, obejmującego:

- Zadanie nr 1:

Opracowanie analizy możliwości, zakresu i sposobu zaangażowania podmiotów ekonomii społecznej w proces rewitalizacji obszaru.

- Zadanie nr 2:

Opracowanie analizy potrzeb i oczekiwań mieszkańców oraz programu funkcjonowania świetlicy środowiskowej/ centrum obywatelskiego w obszarze rewitalizacji.

- Zadanie nr 3:

Opracowanie analizy możliwości aktywizacji zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji, w szczególności osób długotrwale bezrobotnych oraz po 50. roku życia wraz z propozycjami działań aktywizujących.

2.2. Zarys koncepcyjny badania

Na potrzeby sporządzenia raportu przeprowadzone zostały badania następującymi metodami.

Rysunek 1 Metody badawcze planowane do zastosowania

Źródło: opracowanie własne

2.2.1. Analiza danych zastanych (Desk research)

Analiza danych zastanych to metoda badań społecznych, która zakłada szczegółową analizę istniejących już i dostępnych danych. W jej wyniku następuje scalanie, przetwarzanie i analiza danych rozproszonych dotychczas wśród rozmaitych źródeł. Analiza danych zastanych zapewni zdobycie informacji, które można otrzymać drogą analizy opracowań i ekspertyz.

Analizie poddane zostały m.in. następujące dokumenty:

- Rezultaty wcześniejszych badań społecznych,
- Dane demograficzne,
- Dane GUS,
- Dokumenty urzędowe,
- Dokumenty strategiczne.

2.2.2. Wywiad bezpośredni kwestionariuszowy (PAPI)

Badanie bezpośrednie z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety jest najbardziej popularną techniką zbierania danych wśród metod ilościowych. Polega na zbieraniu informacji przy

pomocy standaryzowanego kwestionariusza ankiety. Pytania zawarte w kwestionariuszu są opracowane na podstawie problemów badawczych.

Populacja badana: mieszkańcy rewitalizowanego obszaru, osoby bezrobotne z rewitalizowanego obszaru

Wielkość, dobór i struktura próby oraz sposób prowadzenie badania:

a) Mieszkańcy rewitalizowanego obszaru

Dobór próby: próba losowo-kwotowa – badanie przeprowadzane w miejscu zamieszkania respondenta (losowanie ulic), z uwzględnieniem struktury populacji ze względu na Osiedla zamieszkania.

Wielkość próby: badanie objęło 500 mieszkańców.

Struktura próby: Udział mieszkańców każdego z Osiedli znajdujących się w obszarze rewitalizacji w próbie był wprost proporcjonalny do udziału mieszkańców każdego z Osiedli znajdujących się w obszarze rewitalizacji w całkowitej liczbie mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Tabela 1 Struktura próby badania PAPI mieszkańców rewitalizowanego obszaru

Osiedla	Liczba mieszkańców	Udział (%)	Liczebność próby
Centrum	18 630	35,98%	180
Śródmieście - Zachód	14 389	27,79%	139
Turzyn	18 755	36,22%	181
SUMA	51 774	100%	500

Źródło: opracowanie własne

b) osoby bezrobotne z rewitalizowanego obszaru

Dobór próby: losowo-kwotowy.

Wielkość próby: badanie objęło 100 osób bezrobotnych z rewitalizowanego obszaru.

Struktura próby: w badaniu wzięło udział 50 kobiet oraz 50 mężczyzn. Co najmniej 30 respondentów stanowiły osoby powyżej 50. roku życia.

2.2.3. Wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo (CATI)

Wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo to doskonała technika służąca do realizacji badań ankietowych. Pozwala w krótkim czasie dotrzeć do dużej liczby respondentów i uzyskać od nich niezbędne informacje. Jej główną przewagą nad osobistym wywiadem kwestionariuszowym jest znacznie ułatwiony kontakt z respondentem, który może być nieobecny w swoim mieszkaniu w danym terminie.

Populacja badana: Podmioty ekonomii społecznej z rewitalizowanego obszaru.

Liczebność, struktura i dobór próby: jako minimalny poziom próby przyjęto 80% podmiotów ekonomii społecznej.

Liczebność próby 80% z 38 PES – 30 podmiotów ekonomii społecznej.

2.2.4. Indywidualny wywiad pogłębiony (IDI)

IDI polega na przeprowadzeniu z daną osobą ustrukturyzowanej rozmowy, która ma na celu uzyskanie konkretnych informacji w sposób planowy i metodyczny według określonego schematu, zwanego scenariuszem wywiadu.

Populacja badana: liderzy lokalnej opinii, w tym:

- Przedstawiciele podmiotów ekonomii społecznej;
- Przedstawiciele ośrodków kultury;
- Przedstawiciele ośrodków edukacji;
- Przedstawiciel służb bezpieczeństwa;
- Przedstawiciele organizacji pozarządowych;
- Przedstawiciele instytucji rynku pracy;
- Działacze społeczni;
- Pracownicy Urzędu Miasta.

Dobór próby: celowy – zostały przeprowadzone wywiady z liderami lokalnej opinii działającymi za pośrednictwem różnorodnych podmiotów i organizacji. Dobór próby pozwolił na zbadanie osób, które ze względu na swoje obowiązki i doświadczenie posiadają najszerszą wiedzę z zakresu analizy. Taki dobór respondentów w badaniu jakościowym pozwolił na rozpoznanie problemów różnych warstw społecznych mieszkańców z uwzględnieniem najważniejszych czynników sprzyjających wykluczeniu społeczno-ekonomicznemu.

Liczba wywiadów: 20

2.2.5. Case study

Case study to analiza pojedynczego przypadku, pozwalająca wyciągnąć wnioski co do przyczyn i rezultatów jego przebiegu. Celem studium przypadku jest pokazanie koncepcji wartych skopiowania.

Dobór próby: celowy – szczegółowej analizie zostały poddane modele uznane za wzorcowe.

Liczba studiów przypadku: 6.

Struktura próby: Analiza Case Study objęła

- 2 stosowane na obszarach rewitalizacji polskich miast modele angażowania podmiotów ekonomii społecznej w proces rewitalizacji obszaru;
- 2 stosowane na obszarach rewitalizacji polskich miast modele funkcjonowania świetlicy środowiskowej/ centrum obywatelskiego w obszarze rewitalizacji;
- 2 stosowane na obszarach rewitalizacji polskich miast modele aktywizacji zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji.

2.2.6. Debata

Debata jest formą spotkania konsultacyjnego, która kładzie nacisk na dyskusję nad możliwymi do wdrożenia rozwiązaniami.

Debata została zrealizowana przy wykorzystaniu metody Charette. Metoda ta zakłada zebranie w jednym miejscu osób reprezentujących różne środowiska i będących specjalistami w różnych dziedzinach i zaproszenie ich do wspólnej, moderowanej rozmowy. W jej efekcie powstały konkretne zalecenia i propozycje odnośnie do przedmiotu konsultacji. Metoda ta pozwala na zebranie praktycznych pomysłów i przedstawienie różnych punktów widzenia. Zachęca także do włączania się i współpracy uczestników pochodzących z różnych środowisk, do tej pory ze sobą niewspółpracujących.

Cel organizacji debaty: debata została przeprowadzona w celu ustalenia i omówienia działań, jakie powinny zostać zrealizowane na obszarze rewitalizowanym w ramach poszczególnych Zadań wskazanych w Opisie przedmiotu zamówienia.

2.2.7. Panel ekspertów

Panel ekspertów to technika podobna do grup fokusowych, czyli ustrukturalizowanych i moderowanych dyskusji zogniskowanych na konkretnym zagadnieniu. Uczestniczą w nich eksperci, czyli osoby, które posiadają cenną wiedzę w danej dziedzinie. Specjalistom zostaną udostępnione dane zgromadzone dzięki zastosowaniu pozostałych technik badawczych.

Populacja badana: Specjaliści z zakresu rewitalizacji.

Sposób doboru próby: celowy – do badania zostały zaproszone osoby o bogatym dorobku naukowym i/lub doświadczeniu zawodowym związanym z przedmiotem zamówienia.

Wielkość próby badawczej: W badaniu wzięło udział 3 ekspertów z zakresu rewitalizacji nienależących do Zespołu Badawczego.

3. Prezentacja wyników badania oraz przeprowadzonych analiz

3.1. Analiza możliwości, zakresu i sposobu zaangażowania podmiotów ekonomii społecznej w proces rewitalizacji obszaru [Zadanie 1]

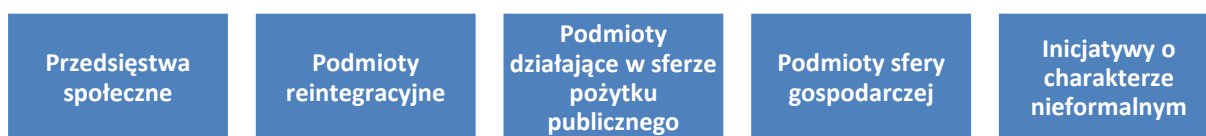
Ujęcie teoretyczne – definicje i podział PES

Zgodnie z Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej podmioty ekonomii społecznej definiowane są jako „sfera aktywności obywatelskiej, która poprzez działalność ekonomiczną i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu¹”. Podmioty ekonomii społecznej budują **ideę demokracji uczestniczącej** oraz biorą udział w procesie **tworzenia kapitału społecznego**. PES stanowią ważny element **polityki wzrostu zatrudnienia**. Podmioty te często działają w sferach niszowych, zatrudniają grupy osób szczególnie zagrożone na rynku pracy. W wyniku powstania nowych miejsc pracy, dostosowanych do specyficznych wymagań osób wykluczonych zawodowo i społecznie następuje proces **usamodzielniania jednostek bezradnych życiowo**. Dodatkowo PES oferują możliwość **aktywizacji zawodowej i społecznej** jednostek wykluczonych społecznie. Prowadzi to do reintegracji społecznej jednostek. Działania PES mają wpływ na podnoszenie jakości życia pracowników i osób z ich najbliższego otoczenia. Wartym podkreślenia jest fakt, że działalność podmiotów ekonomii społecznej stanowi ważny element **rozwoju lokalnych społeczności**. Ich działalność wykorzystuje lokalne zasoby oraz potencjały, dostarczając w ten sposób lokalnym społeczeństwom usługi pożyteczności publicznej. Specyfika prowadzenia PES opiera się na fundamentach, takich jak: obniżenie kosztów działalności podmiotu, dostawa dóbr i usług dla lokalnych społeczności; outsourcing procesu produkcji od lokalnych przedsiębiorstw, a także rozwój lokalnych porozumień i współpracy wewnątrz- i międzygałęziowej.

¹ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej, Warszawa 2014.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej z 2014 roku wprowadził podział PES uwzględniający specyfikę ich działalności. Został przedstawiony na poniższym rysunku.

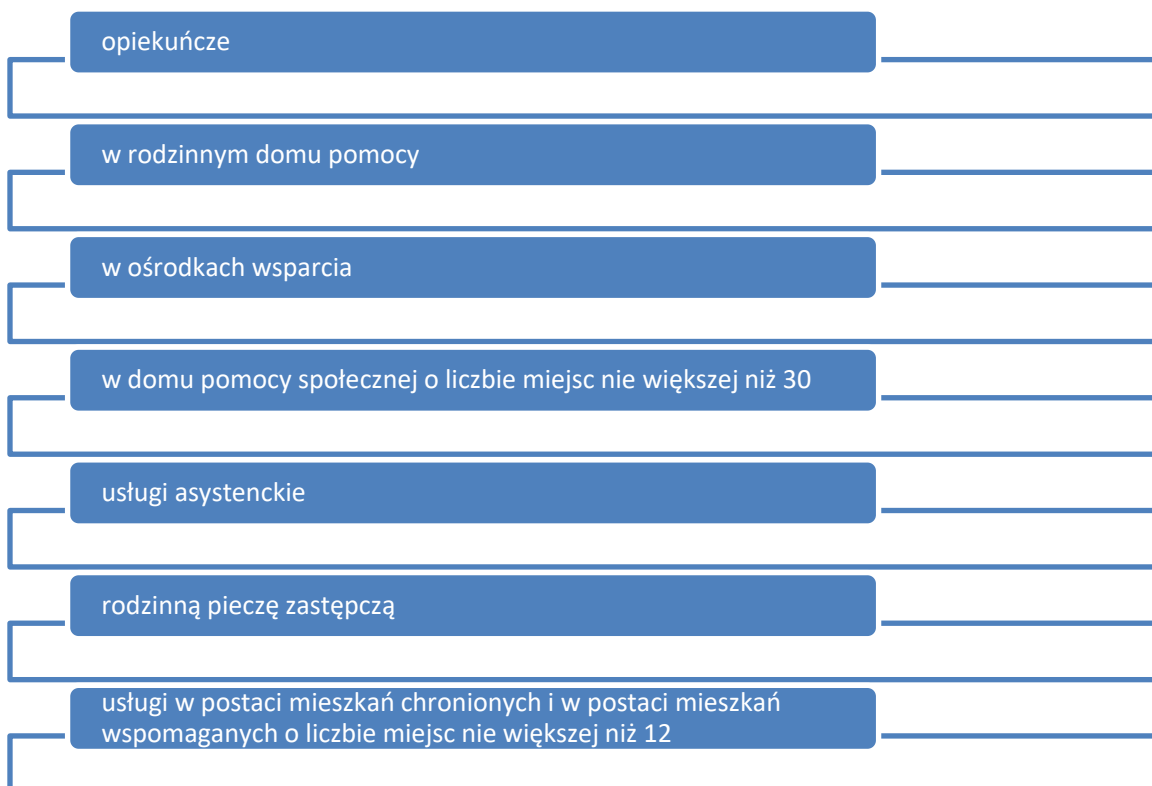
Rysunek 2 Rodzaje Podmiotów Ekonomii Społecznej w klasyfikacji KPRES

Źródło: opracowanie własne na podstawie Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej.

Przedsiębiorstwa społeczne stanowią kluczową grupę podmiotów ekonomii społecznej. Przedsiębiorstwa społeczne świadczą usługi społeczne, w tym te przedstawione na poniższym rysunku.

Rysunek 3 Rodzaje usług społecznych świadczonych przez przedsiębiorstwa społeczne.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej.

Przedsiębiorstwa społeczne zgodnie z definicją KPRES charakteryzują się:

- Wyodrębnioną, odrębną strukturą organizacyjną;
- Wydzielonym z innych podmiotów systemem prowadzenia rozrachunków;
- Prowadzeniem działalności oświatowej lub gospodarczej zgodnie z art. 170 ustawy Prawo oświatowe bądź też działalności kulturalnej w rozumieniu art. 1 ust. 1 ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej;
- Demokratycznym systemem zarządzania z udziałem pracowników i innych interesariuszy podmiotu;
- Limitowanymi wynagrodzeniami kadry zarządzającej na podstawie art. 9 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
- Przeznaczaniem nadwyżki bilansowej na podnoszenie potencjału podmiotu;
- Redystrybuowaniem zysków na integrację społeczną i zawodową pracowników;
- Zatrudnianiem minimum 50% osób bezrobotnych lub osób z niepełnosprawnościami; lub osób, o których mowa w art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym; lub osób, o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych albo zatrudnia co najmniej 30% osób o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej.

Podmioty reintegracyjne przygotowują podopiecznych do pracy w przedsiębiorstwie społecznym. Przykładami takich podmiotów są zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej, centra integracji społecznej oraz kluby integracji społecznej².

Podmioty działające w sferze pożytku publicznego zatrudniają pracowników i prowadzą działalność gospodarczą. Charakteryzują się one brakiem występowania ryzyka ekonomicznego prowadzonej działalności gospodarczej. Najczęściej są to

² Zachodniopomorski Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2018 – 2022, Szczecin 2017.

organizacje pozarządowe prowadzące działalność pożytku publicznego. Możliwe jest przekształcenie niniejszych podmiotów w przedsiębiorstwa socjalne, o ile zostaną przyjęte treści statutowe, dotyczące m. in. redystrybucji wypracowanego zysku³.

Podmioty sfery gospodarczej, których prowadzona działalność ukierunkowana jest na osiągnięcie celów społecznych. Podstawą ich działalności jest ukierunkowanie wszelkich działań na osiągnięcie pożytecznego celu społecznego. Specyfiką funkcjonowania jest to podmiot bardzo zbliżony do charakterystyki przedsiębiorstwa społecznego. Spośród podmiotów sfery gospodarczej możliwe jest wydzielenie trzech podgrup⁴:

- **Spółdzielni**, których podstawowym celem jest zatrudnienie;
- **Spółdzielni** o charakterze konsumenckim;
- **Organizacji pozarządowych**, których wypracowane z działalności gospodarczej zyski redystrybuowane są na realizację celów społecznych.

Do inicjatyw o charakterze nieformalnym należy zaliczyć:

- **Ruchy** miejskie, lokatorskie i sąsiedzkie,
- **Spółdzielnie** uczniowskie,
- **Spółdzielnie** spóżywców.

3.1.1. Analiza struktury PES [Działanie 1.1]

Charakterystyka Podmiotów Ekonomii Społecznej na obszarze rewitalizacji

W ramach przeprowadzenia analizy sytuacji podmiotów ekonomii społecznej na terenie wyznaczonym do rewitalizacji posłużono się podziałem tychże podmiotów na 8 grup. Poniżej została przedstawiona charakterystyka działalności PES. Niniejszy podział podmiotów ekonomii społecznej został przyjęty z uwagi na obowiązującą w analizowanej sferze nomenklaturę.

³ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej, Warszawa 2014.

⁴ Tamże.

Rysunek 4 Rodzaje podmiotów ekonomii społecznej

Źródło: opracowanie własne.

Przeprowadzenie charakterystyki PES z obszaru rewitalizacji stanowi punkt odniesienia do określenia funkcji, które mogą one pełnić w ramach prowadzenia działań dążących do ożywienia społeczno-gospodarczego analizowanego obszaru.

W ramach charakterystyki PES z obszaru rewitalizacji poddano analizie rodzaje wykonywanej przez organizacje działalności. W pierwszej kolejności wyznaczono kategorie działalności prowadzonych przez poszczególne PES (nieodpłatny, odpłatny, gospodarczy). Następnie do tych kategorii dopasowano konkretny obszar działalności podmiotów ekonomii społecznej.

Działalność nieodpłatna: stanowi część statutowej aktywności organizacji, za którą PES nie pobiera świadczeń pieniężnych.

Działalność odpłatna: stanowi możliwość pobierania przez organizacje opłat za prowadzone działania oraz sprzedaż towarów i usług. Aktem prawnym regulującym działalność odpłatną PES jest ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Obszary działalności gospodarczej zostały uregulowane w art. 4 niniejszej ustawy. Znajdują się w nim 33 kategorie działań, które mogą być prowadzone w ramach aktywności odpłatnej⁵.

Działalność odpłatna może przybierać 3 formy⁶:

⁵ Działalność odpłatna pożytku publicznego – przewodnik praktyczny, J. Kluczyńska, K. Śliwiński, Warszawa 2010.

⁶ Tamże

- Przyjmowanie opłat za prowadzone działania w ramach działalności organizacji pożytku publicznego;
- Sprzedaż usług i towarów świadczonych i wyprodukowanych przez uczestników organizacji;
- Sprzedaż przedmiotów darowizny (przychód ze sprzedaży usługi lub produktu nie może przewyższać kosztów ich wytworzenia).

Działalność gospodarcza: PES mogą prowadzić działalność gospodarczą w dwóch przypadkach. Pierwszym z nich jest celowe umieszczenie organizacji w Krajowym Rejestrze Sądowym i wpisanie PES na listę jednostek świadczących działalność gospodarczą. Informacja o prowadzonej działalności gospodarczej musi zostać również umieszczona w wewnętrznym statucie/regulaminie organizacji⁷. PES świadczy działalność gospodarczą również w momencie, gdy:

- Otrzymana płatność za sprzedane dobro lub świadczoną usługę przewyższa koszty ich wytworzenia;
- Przeciętne, miesięczne wynagrodzenie osoby fizycznej z tytułu zatrudnienia w ramach statutowej działalności odpłatnej pożytku publicznego w okresie ostatnich 3 miesięcy, przekracza 3-krotność przeciętnego, miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw opublikowanego przez Główny Urząd Statystyczny za rok poprzedni⁸.

Włączenie PES w proces rewitalizacji miasta Szczecin jest działaniem komplementarnym w stosunku do celów założonych w ramach Zachodniopomorskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2018 – 2022. Wypracowanie modelu, w którym podmioty ekonomii społecznej zostaną inicjatorami zmian społeczno-gospodarczych na obszarze rewitalizacji wkomponowuje się w działania zdefiniowane w ramach ZPRES na lata 2018 – 2022.

⁷ Tamże.

⁸ *Działalność gospodarcza i odpłatna w organizacjach pozarządowych*, Centrum Rozwoju Inicjatyw Społecznych CRIS, Bielsko-Biała 2010.

Rysunek 5 Cele Zachodniopomorskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2018 – 2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Zachodniopomorskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2018 – 2022.

Centra Integracji Społecznej

Podstawę prawną funkcjonowania **centrów integracji społecznej** stanowią zapisy ustawy z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym wraz z obwieszczeniem Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 19 października 2016 roku w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o zatrudnieniu socjalnym.

Jednostkami, które mogą kierować centrami integracji społecznej mogą być: organizacje pozarządowe oraz jednostki samorządu terytorialnego. Dodatkowo CIS może być prowadzony przez podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt 1 i 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, z zastrzeżeniem, że w przypadku spółdzielni socjalnych CIS mogą tworzyć spółdzielnie zakładane przez podmioty, o których mowa w art. 4 ust. 2 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych⁹.

Podstawowym celem działalności centrów integracji społecznej jest reintegracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Dodatkowe zadania wykonywane w ramach działalności CIS to: kształcenie kompetencji społecznych i zawodowych osób objętych działaniami CIS, rozwój zawodowy jednostek zagrożonych wykluczeniem poprzez edukację w dziedzinie form zatrudnienia i specyfiki prowadzenia działalności gospodarczej oraz nauka podstaw przedsiębiorczości, w tym też zasad efektywnego wydatkowania posiadanych środków finansowych.

⁹ Informacje pochodzą z portalu Ekonomia Społeczna [dostęp: <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/672527>]

Grupą docelową działań prowadzonych w ramach centrów integracji społecznej są takie jednostki jak: osoby po ukończonym leczeniu odwykowym, osoby bezdomne, osoby z zaburzeniami psychicznymi, osoby niepełnosprawne, osoby długotrwale bezrobotne, byli więźniowie zakładów penitencjarnych.

Charakterystyka działalności Centrów Integracji Społecznej na terenie rewitalizacji miasta Szczecin

Na obszarze rewitalizacji nie zostało zarejestrowane żadne centrum integracji społecznej.

Kluby Integracji Społecznej

Kluby integracji społecznej funkcjonują na podstawie tożsamyh aktów prawnych do tych, które regulują działalność centrów integracji społecznej. Zgodnie z zapisami niniejszych przepisów prawa, KIS może zostać założony przez: jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, spółdzielnie socjalne (które prowadzą reintegrację społeczną i zawodową) oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt 1 i 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹⁰.

Kluby integracji społecznej można podzielić ze względu na charakterystykę podmiotu, który nimi zarządza:

- Kluby osadzone w strukturze ośrodka pomocy społecznej;
- Kluby będące częścią struktury organizacyjnej organizacji pozarządowych;
- Kluby będące jednostkami organizacyjnymi, wydzielonymi ze struktur jednostek samorządu terytorialnego.

Główne cele CIS są ukierunkowane na aktywizację zawodową i społeczną uczestników KIS oraz przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego.

W ramach realizacji celów, KIS prowadzą działania z zakresu: wolontariatu, opieki psychologicznej, doradztwa zawodowego, szkoleń oraz tworzenia grup

¹⁰ Informacje pochodzą z portalu Ekonomia Społeczna [dostęp: <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/602882>].

samopomocowych. Kluby integracji społecznej bardzo często nawiązują ścisłą współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego. Efektem tej współpracy jest realizacja celów społecznie użytecznych¹¹.

Grupa docelowa działań prowadzonych w ramach klubów integracji społecznej jest tożsama w relacji do wyznaczonej podczas analizy specyfiki działalności centrów integracji społecznej.

Charakterystyka działalności Klubów Integracji Społecznej na terenie rewitalizacji miasta Szczecin

Na obszarze rewitalizacji nie odnotowano działalności klubów integracji społecznej.

Organizacje pozarządowe

Podstawę prawną funkcjonowania **organizacji pozarządowych** stanowi ustawa 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Podmioty te mogą prowadzić działalność na podstawie jednej z dwóch form organizacyjnych: osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznała osobowość prawną.

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych podmioty te funkcjonują jako jednostki niebędące częścią sektora finansów publicznych. Celem głównym organizacji pozarządowych nie jest osiąganie zysku z działalności, lecz spełnianie celów użytecznych społecznie¹².

Podziału struktury organizacji pozarządowych należy dokonać z wyznaczeniem dwóch, głównych form ich funkcjonowania: stowarzyszeń i fundacji. Stowarzyszenie stanowi dobrowolne zrzeszenie członków tej organizacji, których działalność nie jest nakierowana na wypracowywanie zysku. Podmiot ten samorządnie na zasadach demokratycznych wyznacza cele działalności, struktury organizacyjne oraz ramy programowe i statutowe. W celu uzyskania przez stowarzyszenie osobowości prawnej

¹¹ Zachodniopomorski Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2018 – 2022, Szczecin 2017.

¹² Informacje pochodzą z portalu Ekonomia Społeczna [dostęp: <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/672514>].

należy dokonać jej rejestracji w Krajowym Rejestrze Sądowym. Podstawą prawną funkcjonowania stowarzyszeń jest ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 roku - Prawo o stowarzyszeniach (ostatnia nowelizacja z dnia 20 maja 2016 roku).

Charakterystyka działalności organizacji pozarządowych w sferze pożytku publicznego na terenie rewitalizacji miasta Szczecin

FUNDACJA 2B FAIR

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **organizacja spotkań.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **organizacja spotkań.**

Organizacja 2B FAIR prowadzi działalność polegającą na organizacji spotkań i debat. Tematyka poruszana podczas spotkań oscyluje wokół obszarów: filozofii, etyki, ekonomii i socjologii.

FUNDACJA ENIF

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **wyrównywanie szans przed wymiarem sprawiedliwości dla obywateli.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Fundacja ENIF od 11 października 2015 roku zarejestrowana jest w Krajowym Rejestrze Sądowym i może prowadzić działalność gospodarczą. Organizacja prowadzi działalność nieodpłatną w zakresie wspierania osób w kontakcie z wymiarem sprawiedliwości.

SZCZECIŃSKA FUNDACJA ROZWOJU SPORTU

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **aktywizacja sportowa.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **aktywizacja sportowa.**

Szczecińska Fundacja Rozwoju Sportu prowadzi działalność od października 2010 roku. Od chwili rejestracji organizacja prowadzi działalność zarówno nieodpłatną, jak i gospodarczą w zakresie aktywizacji sportowej społeczeństwa.

STOWARZYSZENIE ZACHODNIOPOMORSKIE TEBEESY

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **budownictwo społeczne.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Działalność Stowarzyszenia Zachodniopomorskie Tebeesy została rozpoczęta w październiku 2010 roku. Podmiot prowadzi działania w zakresie nieodpłatnego budownictwa społecznego. Zachodniopomorskie Tebeesy prowadzą działania z zakresu: Inwestycji w nowe budownictwo na wynajem o niskich czynszach; Rewitalizacji tkanki miejskiej; Renowacji układu urbanistycznego; Inwestycji w budownictwo mieszkalne dla osób charakteryzujących się szczególnymi wymaganiami, m.in. niepełnosprawnych, czy osób starszych.

ZACHODNIOPOMORSKA FUNDACJA POMOCY

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **szkolenia, usługi terapeutyczne, poradnictwo.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **szkolenia, usługi terapeutyczne, poradnictwo.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Zachodniopomorska Fundacja Pomocy powstała w listopadzie 2015 roku. Jej działalność dotyczy sfery pomocy społecznej i usług socjalnych.

STOWARZYSZENIE SZERSZA PERSPEKTYWA

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **edukacja finansowa, wspieranie postaw przedsiębiorczych.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Stowarzyszenie Szersza Perspektywa prowadzi nieodpłatną działalność od listopada 2010 roku. Organizacja aktywnie aktywizuje społeczeństwo. W ramach organizowanych przez Stowarzyszenie pełne kursy ukończyło ponad 250 osób. Dotychczasowo odbyło się ponad 35 edycji szkoleń.

FUNDACJA NA RZECZ ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **aktywizacja społeczna.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **aktywizacja społeczna.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Fundacja na Rzecz Rozwoju Przedsiębiorczości prowadzi działalność od października 2008 roku. W okresie od listopada 2011 roku do marca 2013 roku działalność organizacji była zawieszona. Podmiot widnieje na liście rejestru przedsiębiorców.

STOWARZYSZENIE NASZE KINO

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **edukacja kulturalna.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Stowarzyszenie Nasze Kino od grudnia 2008 roku widnieje zarówno w rejestrze stowarzyszeń, jak i rejestrze przedsiębiorców. Celem organizacji jest podnoszenie świadomości i wiedzy filmowej społeczeństwa. Działania ukierunkowane są na kształtowanie wśród społeczeństwa zrozumienia dla filmów o wysokich walorach artystycznych.

FUNDACJA AQUARIUS

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **ochrona środowiska.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Fundacja Aquarius prowadzi odpłatną działalność w zakresie ochrony środowiska od marca 2013 roku. Celem organizacji jest badanie i monitorowanie środowiska podwodnego oraz informowanie nt. jego sytuacji. Fundacja dodatkowo prowadzi działania w zakresie edukacji społeczeństwa w zakresie ochrony środowiska naturalnego.

FUNDACJA SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH KLASTER SPOŁECZNY UWIERZ W SIEBIE

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **wspieranie lokalnej społeczności.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Fundacja Społeczności Lokalnych Klaster Społeczny UWIERZ W SIEBIE funkcjonuje od listopada 2010 roku. W czerwcu 2015 roku Rada Fundacji dokonała zmian w statucie tworząc strukturę klastra społecznego. Misją organizacji jest „stworzenie platformy kooperujących ze sobą różnorodnych podmiotów prawnych i osób fizycznych, które na co dzień podejmują zróżnicowane działania na rzecz człowieka i jego środowiska¹³”. Działalność fundacji skupiona jest na inicjowaniu zmian, pomaganiu lokalnym animatorom i budowie społeczeństwa obywatelskiego. Czynności podejmowane w ramach organizacji ukierunkowane są na: aktywizację społeczną, rozwój przedsiębiorczości i prowadzenie nowoczesnych form edukacji.

HORYZONT - FUNDACJA NA RZECZ OSÓB Z PROBLEMAMI WZROKU

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **rehabilitacja osób niewidomych.**

¹³ Strona internetowa Fundacji Uwierz w Siebie [dostęp: <http://fundacjaugierwsiebie.pl/concrete/services/misja-i-cele>].

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Horyzont - Fundacja na Rzecz Osób z Problemami Wzroku powstała w lutym 2015 roku. Organizacja prowadzi działalność nieodpłatną w zakresie rehabilitacji osób niewidomych. Celem fundacji jest pomoc osobom niewidomym, ich rodzinom oraz opiekunom. Wsparcie oferowane przez organizację Horyzont dotyczy kilku sfer. Fundacja prowadzi zarówno działania informacyjne, doposaża w sprzęt osoby potrzebujące, a także wspiera aktywizację zawodową osób słabo widzących.

TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ VI LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO IM. STEFANA CZARNIECKIEGO W SZCZECINIE (STOWARZYSZENIE)

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **wspieranie placówki w organizacji uroczystości.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Towarzystwo Przyjaciół VI Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Czarnieckiego w Szczecinie rozpoczęło działalność w styczniu 2002 roku. Misją Towarzystwa jest „wspieranie inicjatyw oświatowych pomocnych dla wychowania i kształcenia młodzieży. Propagowanie oświaty i kultury. Prowadzenie działalności oświatowej i ośrodków kształcenia ustawicznego¹⁴”. Działania organizacji zorientowane są na prowadzeniu kursów przygotowawczych dla młodzieży kandydujących do szkół średnich i wyższych. Dodatkowo w placówce edukacyjnej prowadzone są zjazdy i wykłady.

SZCZECIŃSKA FUNDACJA EDUKACJI I ROZWOJU ADDYTYWNEGO SFERA

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **prowadzenie placówek edukacyjnych.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **prowadzenie placówek edukacyjnych.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Szczecińska Fundacja Edukacji i Rozwoju Addytywnego Sfera została założona w grudniu 2008 roku. Organizacja została umieszczona w rejestrze przedsiębiorców w maju 2010 roku. Fundacja prowadzi działalność odpłatną i nieodpłatną w sferze edukacji i wychowania.

FUNDACJA ANIOŁY SPORTU

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **promocja sportu, organizacja zawodów sportowych, pomoc osobom niepełnosprawnym.**

¹⁴ Strona internetowa ngo.pl [dostęp: <http://bazy.ngo.pl/profil/4265/Towarzystwo-Przyjaciol-VI-Liceum-Ogolnokszalcacego-im-Stefana-Czarnieckiego-w-Szczecinie>].

Rodzaj działalności odpłatnej: **promocja sportu.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

W marcu 2013 roku działalność rozpoczęła Fundacja Anioły Sportu. Organizacja ta prowadzi działalność odpłatną i nieodpłatną w zakresie promocji sportu. Dodatkowymi nieodpłatnymi aktywnościami podmiotu są organizacja zawodów sportowych oraz pomoc osobom niepełnosprawnym.

BANK ŻYWNOŚCI W SZCZECINIE (STOWARZYSZENIE)

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **zbiórka żywności dla potrzebujących, udzielanie wsparcia dla szkół.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Bank Żywności im. Jacka Kuronia został założony w lutym 2002 roku. Stowarzyszenie prowadzi działalność nieodpłatną w zakresie zbiórki żywności dla osób potrzebujących. Dodatkowymi czynnościami podejmowanymi w ramach organizacji jest wspieranie funkcjonowania placówek szkolnych. W sierpniu 2011 roku przyznano stowarzyszeniu status organizacji pożytku publicznego.

Bank Żywności prowadzi działalność na trzech płaszczyznach: pozyskiwania środków finansowych, zbiórki żywności oraz jej redystrybucji.

STOWARZYSZENIE ZACHODNIOPOMORSKI KLASTER CHEMICZNY ZIELONA CHEMIA

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **działalność naukowa i doradcza.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **procedowanie o środki pomocowe.**

Stowarzyszenie Zachodniopomorski Klaster Chemiczny Zielona Chemia zostało założone we wrześniu 2007 roku. Wpis organizacji do rejestru przedsiębiorców nastąpił w kwietniu 2013 roku. W ramach szerokiego wachlarza usług oferowanego przez Klaster należy wymienić: Promocję produktów i przedsiębiorstwa; Współpracę z biznesem, uczelniami; Pomoc w pozyskiwaniu funduszy zewnętrznych; Wymianę doświadczeń pomiędzy firmami.

FUNDACJA ODRA ZOO

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **prowadzenie kawiarni i galerii.**

Fundacja Odra Zoo rozpoczęła działalność w kwietniu 2011 roku. Organizacja widnieje w rejestrze przedsiębiorców.

FUNDACJA SIÓDME SŁOŃCE

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **organizacja wydarzeń dla dzieci.**

Fundacja Siódme Słońce została założona w grudniu 2015 roku w celu zwiększania szans rozwoju dzieci i młodzieży. Organizacja prowadzi działalność w zakresie rozwijania pasji i propagowania zdrowego trybu życia wśród młodzieży. Dodatkowo aktywizuje dzieci i młodzież w sferach edukacji i sportu.

POLSKA FUNDACJA PRZECIWDZIAŁANIA UZALEŻNIENIOM

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **wsparcie osób uzależnionych.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Polska Fundacja Przeciwdziałania Uzależnieniom w Szczecinie została założona w kwietniu 2014 roku. Podmiot prowadzi działania społecznie użyteczne w ramach wspierania osób uzależnionych od substancji psychoaktywnych. Czynnościami komplementarnymi w stosunku do przeciwdziałania uzależnieniom jest propagowanie zdrowego trybu życia, sportu, muzyki i sztuki.

Dodatkowo podmiot ten wpisany jest do rejestru przedsiębiorców.

FUNDACJA MC KWADRAT

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **organizacja wystaw, targów.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Fundacja Mc Kwadrat została zarejestrowana w czerwcu 2003 roku. Podmiot prowadzi działalność odpłatną w zakresie organizacji wystaw i targów.

FUNDACJA KOSMOS

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **edukacja kulturalna.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

W lutym 2014 roku została założona Fundacja Kosmos. Jednostka ta prowadzi nieodpłatne działania w zakresie edukacji kulturalnej. Fundacja znajduje się na liście organizacji prowadzących działalność gospodarczą.

AKADEMICKI ZWIĄZEK SPORTOWY ORGANIZACJA ŚRODOWISKOWA (STOWARZYSZENIE)

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **organizacja wydarzeń sportowych.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **organizacja wydarzeń sportowych.**

Akademicki Związek Sportowy Organizacja Środowiskowa stanowi stowarzyszenie kultury fizycznej, które zostało założone w kwietniu 2003 roku. Organizacja prowadzi działalność gospodarczą od lutego 2003 roku. Obszarem działalności stowarzyszenia są: sport wyczynowy i profesjonalny oraz sport amatorski i rekreacyjny.

FUNDACJA SŁOWIANIE POMERANII

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **wsparcie migrantów, cudzoziemców.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **wsparcie migrantów, cudzoziemców.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Fundacja Słowianie Pomeranii prowadzi działalność od sierpnia 2016 roku. Obszarami działalności odpłatnej i nieodpłatnej organizacji są: Popularyzacja wiedzy o stosunkach międzynarodowych; Promocja kultury obszarów przygranicznych; Działalność badawcza w zakresie stosunków polsko-ukraińskich, polsko-białoruskich i polsko-rosyjskich; Promocja debat publicznych nt. relacji Polski z Ukrainą, Białorusią i Rosją; Wspieranie mniejszości narodowych; Współpraca naukowa, dydaktyczna, kulturalna i sportowa.

STOWARZYSZENIE KURIER SZCZECIŃSKI

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **wydawnictwo gazet.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Stowarzyszenie Kurier Szczeciński prowadzi działalność od października 2016 roku. Głównym obszarem działalności organizacji jest nieodpłatne wydawnictwo gazet. Stowarzyszenie zajmuje się dodatkowo: zarządzaniem danymi, prowadzeniem portali internetowych i agencji reklamowych, a także pośrednictwem sprzedaży z wykorzystaniem różnych kanałów sprzedaży.

FUNDACJA SUN & SAIL

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **edukacja, turystyka.**

Fundacja SUN & SAIL prowadzi działalność od października 2016 roku. Z uwagi na rodzaj prowadzonej działalności nadzór nad podmiotem pełni właściwy Minister ds. sportu oraz starosta powiatowy. Sferą aktywności fundacji jest edukacja oraz turystyka. Organizacja aktywnie współpracuje z innymi organizacjami pozarządowymi. Obecnie fundacja wdraża projekt pn. „Port Jachtowy - Marina Dąbie” na trasie Zachodniopomorskiego Szlaku Żeglarskiego.

FUNDACJA HOMO HOMINI

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **działalność związana z eliminowaniem kryzysów w rodzinach.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **organizacja targów.**

Fundacja Homo Homini została założona w 1991 roku w Krakowie. Oddział szczeciński funkcjonuje od maja 2012 roku. Działalność organizacji opiera się na: wspieraniu małżonków w ich wzajemnych relacjach, pomocy dzieciom i młodzieży, które znajdują się w trudnej sytuacji życiowej, a także we wspomaganiu działań wychowawczych prowadzonych przez nauczycieli.

Szczeciński oddział fundacji prowadzi program profilaktyczny Archipelag Skarbów. W ramach programu eksperci zachęcają uczestników do unikania: alkoholu, narkotyków, przemocy oraz pornografii. Grupą docelową działań jest młodzież ze szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Fundacja uczestniczy również w innych programach profilaktycznych.

Głównym rodzajem działalności gospodarczej prowadzonej przez Fundację Homo Homini jest organizacja wystaw, kongresów i targów.

ZACHODNIOPOMORSKIE STOWARZYSZENIE DORADCÓW PODATKOWYCH

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **integracja środowiska podatkowego.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **organizacja szkoleń, wydarzeń.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Zachodniopomorskie Stowarzyszenie Doradców Podatkowych prowadzi działalność od października 2010 roku. Obszarem działalności nieodpłatnej podmiotu jest integracja osób zajmującym się doradztwem podatkowym. Działania podejmowane w ramach stowarzyszenia to: propagowanie zasad etyki zawodowej, integrowanie środowiska doradców podatkowych oraz propagowanie przedsięwzięć istotnych dla podnoszenia poziomu usług świadczonych przez członków stowarzyszenia.

Członkami stowarzyszenia mogą być wyłącznie osoby, które na podstawie ustawy z 5 lipca 1996r. o doradztwie podatkowym sprawują zawód doradcy podatkowego lub też kandydaci do zawodu, którzy zostaną zarekomendowani przez minimum dwóch członków stowarzyszenia.

W ramach działalności odpłatnej stowarzyszenie organizuje szkolenia i konferencje dotyczące tematyki podatków i księgowości.

FUNDACJA S.O.S. ODPOWIEDZIALNE SZKOŁY JAZDY

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **wspomaganie procesu szkolenia kierowców.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **usługi wspierające działalność ośrodków szkolenia kierowców.**

Fundacja S.O.S. Odpowiedzialne Szkoły Jazdy prowadzi działalność od sierpnia 2014 roku. Obszarem działalności organizacji jest „promocja najwyższej jakości kształcenia kandydatów na kierowców oraz konsultacja prawna dla kursantów szkół jazdy, jak i konsultacje aktów prawnych dla ośrodków szkolenia”¹⁵.

Fundacja zaangażowana jest w szereg aktywności. Do jej głównych działań należy zaliczyć:

- **AED w L-kach** – promowanie korzystania z automatycznych defibrylatorów w ramach kursów nauki jazdy. Współpraca z Ośrodkami Szkolenia Kierowców z całej Polski.
- **Koalicja Infolinii** – działania skupiające się na podnoszeniu jakości pracy konsultanta telefonicznego. Współpraca z Fundacją „Dzieci Niczyje” oraz Rzecznikiem Praw Obywatelskich.
- **Szkoła jazdy - Wybór na całe Życie** – projekt informacyjno-edukacyjny skierowany do młodzieży szkół ponadgimnazjalnych. W ramach projektu prowadzone są szkolenia w zakresie praw i obowiązków kandydatów na kierowców, zagrożeń na drogach, a także zasad egzaminowania w ośrodkach ruchu drogowego.

Dodatkowo organizacja prowadzi działalność w zakresie organizowania konferencji. Poruszana na nich tematyka dotyczy najczęściej zagadnień związanych z ruchem drogowym. Dotychczasowo na organizowanych konferencjach byli przedstawiciele m.in.: Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju, Rzecznika Praw Obywatelskich, Krajowej Rady Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego, czy też Stowarzyszenia Konsumentów Polskich.

Fundacja S.O.S. Odpowiedzialne Szkoły Jazdy współpracuje z innymi organizacjami pozarządowymi, które zajmują się tematyką ruchu drogowego i szkolenia kierowców.

OKRĘG POLSKIEGO ZWIĄZKU WĘDKARSKIEGO W SZCZECINIE (STOWARZYSZENIE)

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **użytkowanie wód, zarybianie.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

¹⁵ Strona internetowa Fundacji S.O.S. Odpowiedzialne Szkoły Jazdy [dostęp: <http://www.fundacjasos.org/misja-fundacji>]

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Okręg Polskiego Związku Wędkarskiego w Szczecinie prowadzi działalność od sierpnia 1991 roku. Stowarzyszenie zostało zarejestrowane w KRS-ie w lutym 2002 roku. Organizacja zajmuje się działalnością nieodpłatną w zakresie: Gospodarki rybacko-wędkarskiej; Współpracy z ośrodkami naukowymi; Ochroną wód; Działalności edukacyjno-wychowawczej.

POLSKA FUNDACJA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **szkolenia, przekazywanie pożyczek dla małych i średnich firm.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **działalność pożyczkowa.**

Polska Fundacja Przedsiębiorczości w Szczecinie prowadzi działalność od 1997 roku. Organizacja prowadzi aktywność w zakresie wspierania rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw z terenu całej Polski (ze szczególnym uwzględnieniem podmiotów z najbliższego regionu). Polska Fundacja Przedsiębiorczości oferuje interesariuszom cztery główne grupy narzędzi:

- Pożyczki (Inicjatywa Jeremie, Regionalne i Subregionalne Fundusze Pożyczkowe);
- Poręczenie kredytowe i pożyczkowe (Fundusz Poręczeń Kredytowych POLFUND S.A.);
- Szkolenia i doradztwo;
- Inwestycje kapitałowe (Fundusz Kapitału Załączkowego Pomeranus Seed, Sieć Aniołów Biznesu AMBER, Fundusz Innowacyjno-Inwestycyjny Pomeranus II).

ZWIĄZEK PRZEDSIĘBIORCÓW ROLNYCH W SZCZECINIE (STOWARZYSZENIE)

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **sprzedaż powierzonych towarów.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **obróć towarów rolnych na rzecz członków zrzeszonych, sprzedaż zbóż.**

Związek Przedsiębiorców Rolnych w Szczecinie prowadzi działalność od października 2001 roku. Obszarem aktywności organizacji jest sprzedaż detaliczna towarów (głównie żywności i napojów) w niewyspecjalizowanych sklepach. Stowarzyszenie skupia wokół siebie lokalnych rolników. Przyczynia się do rozwoju lokalnej przedsiębiorczości.

STOWARZYSZENIE ABSOLWENTÓW MASTER OF BUSINESS ADMINISTRATION

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **organizowanie spotkań i konferencji.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **konferencje szkoleniowe.**

Stowarzyszenie Absolwentów Master of Business Administration funkcjonuje od maja 2002 roku. Organizacja prowadzi działalność w zakresie: wspierania działalności naukowo-badawczej, działalności edukacyjnej w zakresie ekonomii i finansów, integracji członków stowarzyszenia, wspierania organów samorządowych w działaniach mających na celu rozwój społeczno-gospodarczy oraz promowanie inicjatyw rozwojowych, których grupą docelową są lokalne społeczności.

Organizacja ściśle współpracuje ze Stowarzyszeniem Absolwentów MBA (Gdańsk). Ponadto partnerami biznesowymi stowarzyszenia są:

- Studia MBA Uniwersytetu Szczecińskiego;
- Zachodniopomorska Szkoła Biznesu – Podyplomowe studia Executive MBA;
- Project Management Institute (organizacja non-profit zrzeszająca ekspertów w dziedzinie zarządzania projektami);
- LSJ HR Group (przedsiębiorstwo zajmujące się rekrutacją i doradztwem personalnym);
- Peacock Art (przedsiębiorstwo organizujące sesje: reklamowe, studyjne i plenerowe).

FUNDACJA POPULARYZACJI BEZPIECZEŃSTWA THORTAC

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **szkolenia.**

Fundacja Popularyzacji Bezpieczeństwa Thortac funkcjonuje od maja 2016 roku. Misją organizacji jest podnoszenie poziomu bezpieczeństwa publicznego i osobistego¹⁶. Fundacja specjalizuje się w organizacji szkoleń, które prowadzone są przez specjalistów w zakresie bezpieczeństwa i obronności. Organizacja prowadzi działania podnoszące kwalifikacje służb mundurowych w zakresie medycyny pola walki i zwalczania terroryzmu. Specjalnie dla szkół organizacja oferuje szkolenia z dziedzin: bezpieczeństwa osobistego, ratownictwa przedmedycznego oraz zachowania w sytuacjach kryzysowych. W ramach działalności organizacji opracowywane są również materiały informacyjne i edukacyjne, które są następnie udostępniane społeczeństwu.

ZWIĄZEK PORTÓW I PRZYSTANI JACHTOWYCH - LOKALNA ORGANIZACJA TURYSTYCZNA ZACHODNIOPOMORSKIEGO SZLAKU ŻEGLARSKIEGO (STOWARZYSZENIE)

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **organizacja funkcjonowania Zachodniopomorskiego Szlaku Żeglarskiego.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

¹⁶ Strona internetowa Fundacji Popularyzacji Bezpieczeństwa Thortac [dostęp: <http://thortac.eu/o-fundacji/>]

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Związek Portów i Przystani Jachtowych prowadzi działalność od marca 2002 roku. Głównym obszarem działalności stowarzyszenia jest organizowanie funkcjonowania Zachodniopomorskiego Szlaku Żeglarskiego.

INSTYTUT ANALIZ, DIAGNOZ I PROGNOZ GOSPODARCZYCH (STOWARZYSZENIE)

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **nauka, technika.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **nauka, technika.**

Instytut Analiz, Diagnoz i Prognoz Gospodarczych w Szczecinie funkcjonuje od marca 2003 roku. Stowarzyszenie skupia ekspertów w dziedzinie badań nad polską gospodarką. Organizacja łączy członków z różnych sfer, zarówno przedstawicieli przedsiębiorstw, jak i nauczycieli akademickich. Instytut stanowi platformę do dialogu, w ramach którego opracowywane są spójne polityki gospodarcze. Członkowie stowarzyszenia specjalizują się w dziedzinie zarządzania nieruchomościami. Z osiągnięć i badań Instytutu korzystają różne podmioty, w tym m.in. miasto Szczecin.

STOWARZYSZENIE WSPIERANIA, OPIEKI I ROZWOJU SPOŁECZNEGO POMOST

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **usługi socjalne, pomoc społeczna.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **usługi socjalne, pomoc społeczna.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **brak.**

Stowarzyszenie Wspierania, Opieki i Rozwoju Społecznego Pomost funkcjonuje od marca 2003 roku. Cele organizacji dotyczą wspierania instytucji samorządności oraz rozwoju potencjału społecznego i ekonomicznego regionu. Większość działań stowarzyszenia skupia się na budowie infrastruktury turystycznej regionu oraz modelowaniu systemu zarządzania nią. Organizacja aktywizuje lokalne samorządy, organizuje spotkania: informacyjne, edukacyjne, marketingowe i lobbystyczne. W wyniku organizowanych debat i konferencji przyczynia się do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, które aktywnie uczestniczy w życiu publicznym.

Spółdzielnie socjalne

Spółdzielnie socjalne są podmiotami pełniącymi funkcję przedsiębiorstwa społecznego.

Uczestnikami spółdzielni mogą zostać osoby: bezrobotne, wykluczone społecznie, bezdomne, niepełnosprawne lub te, które ukończyły terapię odwykową od uzależnienia substancjami psychoaktywnymi. Uczestnicy spółdzielni pracując w ramach niniejszego podmiotu osiągają dochód, który jest następnie redystrybuowany w celu integracji

społecznej i zawodowej osób stowarzyszonych. Spółdzielnia socjalna wypracowuje zysk. Nie jest on natomiast rozdysponowany między pracowników, udziałowców, czy kadrę kierowniczą, a przeznaczany jest na realizację postanowień statutowych organizacji¹⁷.

Reintegrację społeczną należy rozumieć jako ogół działań podejmowanych w ramach odbudowy lubi podtrzymania możliwości uczestniczenia osób wykluczonych, bądź zagrożonych wykluczeniem w życiu lokalnych społeczności.

Podstawą reintegracji zawodowej jest natomiast odbudowa wśród jednostek kompetencji niezbędnych do świadczenia przez nich samodzielnej pracy na rynku.

W celu założenia spółdzielni socjalnej niezbędnych jest minimum 5 osób (natomiast maksymalna liczba członków nie może przekraczać 50 osób). Jednostkami zakładającymi niniejszą organizację mogą być: osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, bądź osoby prawne (organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, kościelne osoby prawne). Członkami organizacji mogą być inne, niż wymienione w ustawie o spółdzielniach socjalnych, natomiast ich liczba nie może przekraczać 50% ogólnego stanu osobowego organizacji.

Główne sfery działalności spółdzielni socjalnej regulowane są w wewnętrznym dokumencie zwanym statutem. Dokument ten reguluje: liczbę i wysokość udziałów, prawa i obowiązki członków, przedmiot działalności oraz wysokość wpisowego¹⁸.

Przepisy prawa regulujące działalność spółdzielni socjalnych zostały opracowane w ramach ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych.

Charakterystyka działalności spółdzielni socjalnych na terenie rewitalizacji miasta Szczecin

Na obszarze rewitalizacji nie została zlokalizowana żadna spółdzielnia socjalna.

¹⁷ Informacje pochodzą z portalu Ekonomia Społeczna [dostęp: <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/672519>].

¹⁸ Informacje pochodzą z portalu Ekonomia Społeczna [dostęp: <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/672519>].

Spółdzielnie pracy

Spółdzielnia pracy stanowi dobrowolne zrzeszenie nieograniczonej liczby osób, które w imieniu swoich udziałowców prowadzą działalność gospodarczą. Liczba uczestników spółdzielni pracy może ulegać zmianie. Cechą charakterystyczną spółdzielni jest prowadzenie jej działalności w oparciu o osobistą pracę członków i obowiązek nawiązania stosunku pracy z każdym z jej uczestników¹⁹.

Spółdzielnia pracy może zostać założona przez minimum 10 członków. Wartym podkreślenia jest fakt, że nie jest wymagane, aby były to osoby zagrożone wykluczeniem społecznym.

Spółdzielnia poza działalnością gospodarczą prowadzi również działania prospołeczne i oświatowo-kulturalne na rzecz swoich członków oraz ich najbliższego otoczenia.

Najważniejszym organem decyzyjnym w organizacji jest walne zgromadzenie. Organ ten decyduje o wyborze zarządu oraz rady nadzorczej. Dodatkowo przyjmuje sprawozdania roczne oraz udziela absolutorium dla zarządu. Uchwały podejmowane są w ramach głosowania, gdzie każdy członek spółdzielni pracy posiada 1 głos, bez względu na wysokość udziałów, jakie posiada w podmiocie. W kompetencjach zarządu leży prowadzenie bieżącej działalności organizacji oraz reprezentowanie jej interesów zgodnie z obowiązującym statutem spółdzielni. Rada nadzorcza pełni natomiast funkcję kontrolującą działalność spółdzielni²⁰.

Statut spółdzielni jest jej najważniejszym dokumentem wewnętrznym. Opracowane są w nim takie elementy, jak: przedmiot działalności organizacji, struktura organizacyjna, prawa i obowiązki członków, wysokość wpisowego, a także poziom udziałów każdego z członków.

¹⁹ Informacje pochodzą z portalu Ekonomia Społeczna [dostęp <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/672523>].

²⁰ Tamże

Charakterystyka działalności spółdzielni pracy na terenie rewitalizacji miasta Szczecin

SPÓŁDZIELNIA PRACY LEKARZY SPECJALISTÓW MEDICUS

Rodzaj działalności nieodpłatnej: brak.

Rodzaj działalności odpłatnej: brak.

Rodzaj działalności gospodarczej: usługi medyczne.

Spółdzielnia Pracy Lekarzy Specjalistów MEDICUS stanowi jedną z największych placówek medycznych w Szczecinie. Placówka prowadzi kompleksową opiekę medyczną, posiada własne laboratorium i gabinety stomatologiczne, a także realizuje badania z zakresu medycyny pracy. Spółdzielnia świadczy usługi medyczne od 1956 roku. Siedziba spółdzielni dostosowana jest do obsługi osób niepełnosprawnych²¹.

W ramach spółdzielni porad klientom udziela ponad 150 lekarzy medycyny i stomatologii. W placówce świadczone są usługi w zakresie działalności poradni: chorób wewnętrznych, kardiologicznej, pulmonologicznej z alergologią, diabetologicznej, medycyny pracy, hematologii, geriatrycznej, neurologicznej, onkologicznej, reumatologicznej pediatricznej, kardiologii dziecięcej, psychiatrycznej, psychologicznej, seksuologicznej, logopedycznej, neurologicznej²².

Placówka prowadzi również badania diagnostyczne w zakresie diagnostyki: gastroenterologicznej, kardiologicznej, otolaryngologicznej, tętnic i żył – ultrasonografia dopplerowska, ultrasonograficzna sutków, ultrasonograficzna narządów jamy brzusznej, ginekologicznej, okulistycznej, neurologicznej, ultrasonograficzna małych narządów (tarczyca, jądra), ultrasonograficzna przepuklin, ultrasonograficzna układu kostno-stawowego²³.

²¹ Strona internetowa Spółdzielni Pracy Lekarzy Specjalistów MEDICUS [dostęp: <http://www.medicus.szczecin.pl/o-nas>]

²² Źródło: opracowanie własne na podstawie portalu Informacja Medyczna [dostęp: <http://www.informed.com.pl/main/Spoldzielnia-Pracy-Lekarzy-Specjalistow-MEDICUS-Szczecin-p-18526-html>].

²³ opracowanie własne na podstawie strony internetowej Spółdzielni Pracy Lekarzy Specjalistów MEDICUS [dostęp: <http://www.medicus.szczecin.pl/dzial-diagnostyka>].

Ośrodek współpracuje z innymi podmiotami z obszaru medycyny. Partnerami Spółdzielni Pracy Lekarzy Specjalistów MEDICUS są: Grupa LUX MED, Allianz, MEDICOVER, Enel - Med Centrum Medyczne i Ogólnopolskie Centrum Medyczne.

SPÓŁDZIELNIA PRACY TRYKOT

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **produkcja odzieży.**

Spółdzielnia Pracy Trykot prowadzi działalność gospodarczą od 1975 roku. Dominującą działalnością organizacji zgodnie z klasyfikacją PKD jest produkcja pozostałej odzieży wierzchniej (grupa 14, podklasa 13).

STUDENCKA SPÓŁDZIELNIA PRACY BRATNIAK

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **usługi.**

Studencka Spółdzielnia Pracy Bratniak funkcjonuje od 1961 roku. Spółdzielnia prowadzi działalność gospodarczą w sektorze usług, poprzez realizację takich działań jak: utrzymanie czystości (m.in. konserwacja powierzchni z PCV, lastrico oraz marmuru, mycie elewacji i okien, odśnieżanie), tereny zielone (m.in. prace ziemne, porządkowanie terenów zieleni, pielęgnacja drzew i krzewów, pielęgnacja trawników), prace przeładunkowe (Rozładunek i załadunek towarów z pojazdów, przeprowadzki, inwentaryzacje, archiwizacja dokumentów, przenoszenie mebli i wyposażenia biur), obsługa promocji (m.in. inwentaryzacje, merchandising, wspieranie imprez okolicznościowych, kolportaż ulotek), ochrona osób i mienia (m.in. doraźna ochrona obiektów, obsługa imprez plenerowych, dozór placów budynków oraz parkingów, obsługa portierni), usługi różne (prowadzenie badań ankietowych, obsługa sond ulicznych, organizacja pracy sekretariatu, prace pomocnicze przy procesie produkcji)²⁴.

Spółdzielnie inwalidów

Spółdzielnie inwalidów stanowią szczególną formę spółdzielni socjalnych. W ramach działalności niniejszych podmiotów zatrudnianie są osoby z orzeczeniem o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. Głównym celem działalności spółdzielni inwalidów jest rehabilitacja zawodowa osób z orzeczeniem o niepełnosprawności.

²⁴ opracowanie własne na podstawie strony internetowej Studenckiej Spółdzielni Pracy Bratniak [dostęp: http://www.bratniak.com.pl/oferta_przeladunek.htm].

W spółdzielniach inwalidów zatrudniane są również osoby z tzw. schorzeniami specjalnymi. Mogą to być osoby: głuchonieme, niewidome, epileptycy, czy też jednostki z zaburzeniami psychicznymi²⁵.

Cechą wyróżniającą spółdzielnie inwalidów jest wysoki poziom zabezpieczeń socjalnych pracowników. Ze środków funduszu finansowane są: rehabilitacja zawodowa, opieka medyczna i zakup lekarstw oraz sprzętu rehabilitacyjnego²⁶.

Charakterystyka działalności spółdzielni inwalidów na terenie rewitalizacji miasta Szczecin

ODZIEŻOWA SPÓŁDZIELNIA INWALIDÓW

Rodzaj działalności nieodpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności odpłatnej: **brak.**

Rodzaj działalności gospodarczej: **produkcja odzieży.**

Odzieżowa Spółdzielnia Inwalidów prowadzi działalność gospodarczą od lutego 2002 roku. Kluczowym obszarem działalności spółdzielni są usługi krawieckie. Zakład specjalizuje się w produkcji lekkiej odzieży damskiej i męskiej o wysokiej jakości.

Warsztaty Terapii Zajęciowej

Podstawą prawną funkcjonowania **warsztatów terapii zajęciowej** są dwa akty prawne, mianowicie: ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 roku w sprawie warsztatów terapii zajęciowej. warsztaty terapii zajęciowej są podmiotami, które stwarzają jednostkom niezdolnym do samodzielnego świadczenia pracy warunki do rehabilitacji społecznej oraz zawodowej²⁷.

Uczestnikami WTZ są osoby niepełnosprawne, które ze względu na indywidualne ograniczenia nie mogą samodzielnie świadczyć pracy. W ramach działalności warsztatów

²⁵ Informacje pochodzą z portalu Ekonomia Społeczna [dostęp: <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/435452>].

²⁶ Tamże.

²⁷ Informacje pochodzą ze strony Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych [dostęp: <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/art,10,warsztaty-terapii-zajeciowej>].

terapii zawodowej osoby te objęte są indywidualnymi programami z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej. Niniejsze programy są indywidualnie opracowywane do stopnia i rodzaju niepełnosprawności uczestników WTZ²⁸.

WTZ nie są samodzielnymi podmiotami. Warsztaty terapii zawodowej stanowią część większej struktury organizacyjnej posiadającej osobowość prawną bądź zdolność do świadczenia czynności prawnych. Podmiotami w strukturze których funkcjonują warsztaty terapii zajęciowej są najczęściej organizacje pozarządowe²⁹.

Działalność warsztatów terapii zajęciowej prowadzona w celu spełnienia poniższych założeń³⁰:

- Aktywne wspieranie procesów reintegracji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych
- Tworzenie osobom niepełnosprawnym warunków do rozwoju i przywrócenia zdolności do podjęcia samodzielnego zatrudnienia

Charakterystyka działalności Warsztatów Terapii Zajęciowej na terenie rewitalizacji miasta Szczecin

Na obszarze rewitalizacji miasta Szczecin nie prowadzi działalności żaden warsztat terapii zajęciowej.

Zakłady Aktywności Zawodowej

Zakłady aktywności zawodowej są wyodrębnionymi finansowo i administracyjnie podmiotami z organizacji prowadzącymi działalność w sferze opieki społecznej. Działania podejmowane w ramach zakładów aktywności zawodowej ukierunkowane są na wspieranie osób niepełnosprawnych w ich rehabilitacji zawodowej i społecznej³¹.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże.

³⁰ opracowanie własne na podstawie strony Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych [dostęp: <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/art,10,warsztaty-terapii-zajeciowej>]

³¹ Informacje pochodzą ze strony Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych [dostęp: <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/p,73,zaklady-aktywnosci-zawodowej>].

Działalność zakładów aktywności zawodowej regulowana jest następującymi przepisami prawa:

- art. 29 oraz 68c ust. 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,
- art. 38 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 26 lipca 1991 roku o podatku dochodowym od osób fizycznych,
- rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 lipca 2012 r. w sprawie zakładów aktywności zawodowej.

Uczestnikami zakładów aktywności zawodowej są głównie osoby cechujące się wysokim stopniem niepełnosprawności. Dodatkowo w strukturze ZAZ działają również osoby charakteryzujące się umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, u których zostały zdiagnozowane schorzenia psychiczne (m.in. autyzm, czy upośledzenie umysłowe)³².

założycielami zakładu aktywności zawodowej mogą zostać: jednostki samorządu terytorialnego bądź organizacje pozarządowe i społeczne, których celem statutowym jest prowadzenie działalności wspierającej rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych³³.

Charakterystyka działalności Zakładów Aktywności Zawodowej na terenie rewitalizacji miasta Szczecin

Na obszarze rewitalizacji miasta Szczecin nie prowadzi działalności żaden zakład aktywności zawodowej.

³² Tamże.

³³ Tamże.

3.1.2. Analiza możliwości wdrożenia narzędzi takich jak: klauzula społeczna w zamówieniach publicznych, instrumentów zwrotnych, partnerstw i klastrów społeczno-gospodarczych, zleceń i powierzania zadań związanych z działaniami na obszarze objętym rewitalizacją [Działanie 1.2]

W ramach polskiego oraz europejskiego ustawodawstwa zostały opracowane narzędzia wspierające włączenie podmiotów ekonomii społecznej do rynku zamówień publicznych. Narzędzia zostały opracowane zgodnie z zasadami społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych. Zamówienia te uwzględniają co najmniej jeden z poniższych elementów³⁴:

- Promocja równych szans oraz zasady „dostępności i przeznaczenia dla wszystkich”;
- Wsparcie włączenia społecznego osób zagrożonych wykluczeniem;
- Włączenie zasad etycznego i uczciwego handlu;
- Poszanowanie praw człowieka i prawa pracy;
- Promowanie godnych warunków zatrudnienia.

Uwzględnianie aspektów społecznych w zamówieniach publicznych determinuje wykorzystanie elementów ujętych w ustawie Prawo zamówień publicznych. Są to te elementy, na podstawie których istnieje możliwość zastrzeżenia w zamówieniu potrzeby realizowania potrzeb społecznych. Zamawiający może określić kryteria dyskwalifikacji oferentów, zdefiniować pozacenowe kryteria oceny ofert oraz co najważniejsze uwzględniać aspekty społeczne w dodatkowych warunkach zamówienia publicznego.

³⁴ K. Ołdak – Bułanowska, Klauzule społeczne w zamówieniach publicznych – podstawy prawne, skala i zakres stosowania, Urząd Zamówień Publicznych, Warszawa 2017 r.

Narzędzia promujące wykorzystanie podmiotów ekonomii społecznej w procesie rewitalizacji wraz z prawnymi uwarunkowaniami ich wykorzystania

Klauzula społeczna w zamówieniach publicznych

Dnia 28 lipca 2016 roku weszła w życie ustawa z dnia 22 czerwca 2016 roku o zmianie ustawy – Prawo zamówień publicznych oraz niektórych innych ustaw. Była ona reakcją na problemy pojawiające się na krajowym rynku zamówień publicznych. Nowelizacja dotyczyła również potrzeby dostosowania polskiego ustawodawstwa do dyrektyw unijnych: Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/24/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie zamówień publicznych uchylająca dyrektywę 2004/18/WE, zwaną dyrektywą klasyczną oraz Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/25/UE z dnia 26 lutego 2014 r. w sprawie udzielania zamówień przez podmioty działające w sektorach gospodarki wodnej, energetyki, transportu i usług pocztowych, uchylająca dyrektywę 2004/17/WE, zwaną dyrektywą sektorową.

W ramach prac nad niniejszym dokumentem posłużono się ujednoliconym tekstem ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1579, 2018) – tekstem ujednoliconym przez Urząd Zamówień Publicznych.

Klauzule społeczne stanowią element zamówień publicznych, których przedmiotem są: dostawy, usługi lub roboty budowlane finansowane ze środków publicznych. Zamówienia publiczne udzielane są przez podmioty, które dysponują publicznymi środkami finansowymi. Nazwa klauzula społeczna ma charakter potoczny, nie występuje ona w polskim, ani europejskim ustawodawstwie. Przyjmuje się, że nazwa klauzula społeczna oznacza rozwiązania opracowane w ramach Prawa zamówień publicznych. Owa ustawa pozwala nałożyć na oferentów dodatkowe wymagania dotyczące realizacji zamówienia w celu realizacji założeń społecznie użytecznych. Przyjmuje się funkcjonowanie czterech różnych klauzul społecznych (rys. 14).

Rysunek 6 Rodzaje klauzul społecznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: T. Schimanek, *Klauzule społeczne i inne możliwości uwzględniania aspektów społecznych w zamówieniach publicznych*, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź 2017.

Największą grupę usług w ramach których wykorzystywane są klauzule społeczne stanowią usługi komputerowe – 13% wszystkich. Bardzo często klauzule wykorzystuje się również w przypadku usług edukacyjnych i szkoleniowych (10%), robót budowlanych (9%) oraz sprzątania budynków (9%).

Wykorzystanie klauzul społecznych odnotowano również w przypadku usług: doradczych, ochroniarskich i reklamowych (po 5%), konserwacyjnych i naprawczych (3%), drukarskich (2%) oraz cateringowych i telekomunikacyjnych (po 1%).

Aż 37% wszystkich usług świadczonych w ramach zamówień społecznych jest niesklasyfikowanych w żadnej z kategorii.

Tabela 2 Rodzaje usług świadczonych w ramach wykonania umów zawierających klauzule społeczne

Rodzaj usługi	Udział w ogólnej liczbie umów zawierających klauzule społeczne
inne usługi lub dostawy	37%
usługi komputerowe	13%
usługi edukacyjne i szkoleniowe	10%
roboty budowlane	9%
sprzątanie budynków	9%
usługi doradztwa	5%
usługi ochroniarskie	5%
usługi reklamowe	5%
usługi konserwacyjne i naprawcze	3%
publikowanie i drukowanie	2%

usługi restauracyjne i cateringowe	1%
usługi telekomunikacyjne	1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Klauzule Społeczne w Zamówieniach Publicznych Udzielanych przez Administrację Publiczną*, Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa 2016.

W poniższej tabeli zostały wskazane różne rodzaje podmiotów ekonomii społecznej, które potencjalnie mogą skorzystać na zawarciu w zamówieniu publicznym klauzul społecznych. Z uwagi na charakterystykę podmiotów ekonomii społecznej z obszaru rewitalizacji miasta Szczecin należy zarekomendować wykorzystanie klauzuli zastrzeżonej, usługowej oraz społecznej w ramach potencjalnego zaangażowania tych organizacji w proces rewitalizacji.

Tabela 3 Podmioty potencjalne mogące wykorzystać różne rodzaje klauzul społecznych

Klauzula społeczna	Potencjalni wykonawcy
zastrzeżona	zakłady pracy chronionej, zakłady aktywności zawodowej, centra integracji społecznej, spółdzielnie socjalne, spółdzielnie pracy, organizacje pozarządowe
usługowa	spółdzielnie socjalne, spółdzielnie pracy, organizacje pozarządowe
zatrudnieniowa	podmioty spełniające wymogi zatrudnienia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (głównie spółdzielnie socjalne, zakłady pracy chronionej, organizacje pozarządowe)
pracownicza	podmioty spełniające wymogi zatrudnienia na podstawie umowy o pracę

Źródło: T. Schimanek, *Klauzule społeczne i inne możliwości uwzględniania aspektów społecznych w zamówieniach publicznych*, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź 2017.

Klauzula zastrzeżona

Klauzula zastrzeżona pozwala ograniczyć zamawiającemu udział w postępowaniu o zamówienie publiczne do określonej liczby podmiotów. Podstawą prawną niniejszej klauzuli jest art. 22 ust. 2 ustawy Prawo zamówień publicznych. W ramach niniejszej klauzuli zamawiający może żądać od wykonawcy³⁵:

- Przedstawienia potwierdzenia (decyzji w sprawie) uzyskania statusu zakładu pracy chronionej lub zakładu aktywności zawodowej;

³⁵ T. Schimanek, *Klauzule społeczne i inne możliwości uwzględniania aspektów społecznych w zamówieniach publicznych*, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź 2017.

- Uzyskania potwierdzenia tego, że w ramach organizacji bądź wydzielonej z niej jednostki prowadzona jest działalność, która ma na celu integrację zawodową i społeczną osób zagrożonych wykluczeniem;
- Przedstawienia świadectw dokumentujących zatrudnienie w organizacji osób należących do grupy zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Do grupy jednostek zagrożonych wykluczeniem społecznym (zatrudnionych w zakładach pracy chronionej) należą (zgodnie z art. 22 ust. 2 ustawy Prawo zamówień publicznych):

- Osoby niepełnosprawne;
- Osoby bezrobotne;
- Osoby pozbawione wolności lub zwalniane z zakładów karnych;
- Osoby z zaburzeniami psychicznymi;
- Osoby bezdomne;
- Osoby, które uzyskały na terytorium Polski status uchodźcy;
- Osoby będące członkami mniejszości narodowych lub etnicznych.

Zamawiający posiada możliwość określenia minimalnego procentowego wskaźnika zatrudnienia ww. osób w organizacji przystępującej do udziału w zamówieniu na poziomie co najmniej 30%. Zamawiający posiada możliwość ustalenia wyższego procentowego wskaźnika zatrudnienia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w podchodzącym do zamówienia podmiocie. Należy zaznaczyć, że wyznaczona wartość musi być uargumentowana, natomiast sama klauzula musi charakteryzować się możliwością spełnienia jej przez oferentów³⁶.

Klauzula pracownicza

Klauzula pracownicza stanowi o obowiązku zatrudnienia przez wykonawcę przy realizacji zamówienia wszystkich pracowników na podstawie umowy o pracę. Wszystkie osoby biorące udział w realizacji zamówienia przez wykonawcę lub podwykonawcę muszą być zatrudnione na podstawie umowy o pracę. Podstawą prawną niniejszej klauzuli jest art. 29 ust. 3a ustawy Prawo zamówień publicznych.

Zgodnie z ustawodawstwem to zamawiający przed ogłoszeniem zamówienia ma obowiązek sprawdzić, czy zlecone usługi bądź roboty budowlane wymagają zatrudnienia

³⁶ Tamże.

wszystkich osób, które będą je realizowały na podstawie umowy o pracę. Aktem prawnym, który reguluje te kwestie jest ustawa z dnia 26 czerwca 1974 roku Kodeks pracy (Dz. U. z 2016 r. poz. 1666, 2138, 2255, z 2017 r. poz. 60. 962.). Jeżeli zamawiający określi, że w ramach prowadzonych prac istnieje obowiązek zatrudnienia osób je wykonujących na podstawie umowy o pracę, wtedy jest zobligowany do umieszczenia w przedmiocie zamówienia informacji o klauzuli pracowniczej. Zamawiający posiada również obowiązek określenia w specyfikacji istotnych warunków zamówienia sposobu weryfikacji rzeczywistego zatrudniania osób na podstawie umowy o pracę³⁷.

Klauzula zatrudnieniowa

Klauzula zatrudnieniowa stanowi o tym, iż zamawiający posiada możliwość określenia w opisie przedmiotu zamówienia wymagań dotyczących realizacji aspektów gospodarczych, środowiskowych, społecznych lub związanych z innowacyjnością. Z klauzulą zatrudnieniową bezpośrednio związana jest możliwość wskazania przez zamawiającego przymusu zatrudnienia przez oferenta osób³⁸:

- Bezdomnych,
- Młodocianych,
- Uzależnionych od alkoholu, narkotyków bądź innych substancji psychoaktywnych;
- Z zaburzeniami psychicznymi;
- Bezrobotnych (w tym głównie długotrwale bezrobotnych);
- Mających problemy z integracją społeczną;
- Niepełnosprawnych;
- Posiadających status uchodźcy na terytorium Polski.

Zamawiający posiada pełną dobrowolność skorzystania z klauzuli zatrudnieniowej, której podstawą prawną jest art. 29 ust. 4 ustawy Prawo zamówień publicznych. Dodatkowo podmiot zamawiający usługę/dostawę/roboty budowlane może dobrowolnie ustalić liczbę osób z danej grupy społecznej, która ma brać udział w realizacji zlecenia. Obowiązkiem zamawiającego jest natomiast określenie w SIWZ

³⁷ Tamże.

³⁸ Tamże.

uprawnień w zakresie monitoringu zatrudnienia tych osób oraz wyznaczenie rodzaju i wysokości sankcji z tytułu niespełnienia niniejszej klauzuli przez wykonawcę.

Należy zwrócić uwagę, że zatrudnienie przez wykonawcę wskazanych w klauzuli osób musi nastąpić przed podpisaniem umowy na realizację zlecenia.

Klauzula usługowa

W ramach klauzuli usługowej zamawiający może zastrzec w ogłoszeniu, że o realizację niektórych usług (wskazanych w tab. 5) mogą ubiegać się podmioty, które spełniają poniższe kryteria³⁹:

- Przeznaczają całość wypracowanego dochodu na cele statutowe oraz nie przeznaczają zysku do podziału między udziałowców, pracowników, czy też kadre zarządzającą;
- W ciągu ostatnich trzech lat nie były beneficjentem zamówienia złożonego przez ten sam podmiot w ramach tej samej klauzuli usługowej;
- Głównym założeniem ich funkcjonowania jest spełnianie celów społecznie użytecznych oraz integracja społeczna i zawodowa jednostek;
- Struktura zarządzania organizacją opiera się na zasadach demokratycznych oraz współuczestniczenia w procesach podejmowania decyzji wszystkich jej członków.

W ramach korzystania z niniejszej klauzuli umowa między zleceniodawcą, a wykonawcą nie może być podpisana na okres dłuższy niż 3 lata. Aktem prawnym regulującym klauzulę usługową jest art. 138p ustawy Prawo zamówień publicznych.

Tabela 4 Usługi zdrowotne, społeczne oraz kulturalne o które mogą się ubiegać się wykonawcy spełniający wymogi art. 138p ustawy Prawo zamówień publicznych

Numer kodu CPV	Rodzaj usługi	Numer kodu CPV	Rodzaj usługi
75121000-0	Usługi administracyjne w zakresie edukacji	80430000-7	Usługi edukacji osób dorosłych na poziomie akademickim
75122000-7	Usługi administracyjne w zakresie opieki zdrowotnej	80511000-9	Usługi szkolenia personelu
75123000-4	Administrowanie osiedlami mieszkalnymi	80520000-5	Placówki szkoleniowe
79622000-0	Usługi w zakresie pozyskiwania pracowników świadczących pomoc domową	80590000-6	Usługi seminaryjne

³⁹ Tamże.

79624000-4	Usługi w zakresie pozyskiwania personelu pielęgniarstwa	od 85000000-9 do 85323000-9	Różnego rodzaju usługi zdrowotne i społeczne
79625000-1	Usługi w zakresie pozyskiwania personelu medycznego	92500000-6	Usługi świadczone przez biblioteki, archiwa, muzea i inne usługi kulturalne
80110000-8	Usługi szkolnictwa przedszkolnego	92600000-7	Usługi sportowe
80300000-7	Usługi szkolnictwa wyższego	98133000-4	Usługi świadczone przez organizacje społeczne
80420000-4	Usługi e-learning	98133110-8	Usługi świadczone przez stowarzyszenia młodzieżowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustawy Prawo zamówień publicznych z dnia 22 czerwca 2016 roku.

W tabeli 5 zostały zaprezentowane korzyści i ograniczenia w wykorzystywaniu klauzul społecznych w zamówieniach społecznych. Do największych korzyści należy zaliczyć eliminowanie negatywnych zjawisk społecznych oraz reintegrację lokalnych społeczności. Z drugiej strony do największych ograniczeń należy zaliczyć niski poziom wiedzy zarówno podmiotów zamawiających, jak i wykonawców zamówień publicznych.

Korzyści i ograniczenia w stosowaniu klauzul społecznych w zamówieniach publicznych

Tabela 5 Korzyści i ograniczenia w stosowaniu klauzul społecznych w zamówieniach publicznych

Korzyści	Ograniczenia
Możliwość eliminowania negatywnych zjawisk społecznych	Brak świadomości zamawiających (głównie samorządów) o możliwości stosowania z klauzul społecznych
Reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	Brak wiedzy zamawiających o konstrukcji klauzul społecznych
Lokalne obniżenie (w samorządach) kosztów związanych z finansowaniem świadczeń społecznych – zatrudnienie osób posiadających trudności na rynku pracy w PES	Ograniczona wiedza PES nt. rynku potencjalnych zleceniodawców wykorzystujących klauzule społeczne
Dowolność wykorzystywania różnych rodzajów klauzul społecznych w zależności od charakterystyki potencjalnych oferentów	Wysoki poziom kontroli zamówień publicznych powodujący obawy potencjalnych zleceniodawców przed stosowaniem klauzul społecznych
Dowolność korzystania z klauzul społecznych do wybranych zadań spośród całego zamówienia	Brak możliwości stosowania klauzul społecznych wyłącznie do podmiotów działających lokalnie (choć zazwyczaj to one są adresatem)
Podniesienie jakości życia osób zatrudnionych w ramach PES, które wykonują zlecenia obostrzone klauzulami społecznymi	Czas poświęcony przez zamawiającego na przygotowanie optymalnych klauzul społecznych (analiza rynku potencjalnych oferentów, wyznaczenie zadań których dotyczyć mają klauzule)

Wzmacnianie praw pracowniczych	Konieczność monitorowania korzyści społecznych wynikających ze stosowania klauzul społecznych (wyzwanie dla samorządów)
Zwiększenie bezpieczeństwa socjalnego pracowników	

Źródło: opracowanie własne.

Zwrotne instrumenty finansowe na rzecz ekonomii społecznej

W perspektywie finansowej na lata 2007 – 2013 na terenie całego kraju przeprowadzono pilotaż programu, którego głównym zadaniem było wsparcie finansowe podmiotów ekonomii społecznej. W ramach projektu „Wsparcie inżynierii finansowej na rzecz rozwoju ekonomii społecznej” w działania 1.4. Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki udzielono pomocy 400 podmiotom ekonomii społecznej. Wartość pomocy finansowej udzielonej PES na dzień 31 grudnia 2016 roku osiągnęła wartość 38,88 mln zł. W wyniku udzielonego wsparcia zostało utworzonych łącznie 507 miejsc pracy.

W perspektywie finansowej na lata 2014 – 2020 odnotowano kilkukrotny wzrost wartości puli środków przeznaczonych na instrumenty wsparcia PES. Z inicjatywy Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej utworzono Krajowy Fundusz Przedsiębiorczości Społecznej w puli którego znajduje się ok. 138 mln zł na pożyczki i reporeczenia⁴⁰ oraz ok. 20 mln zł na gwarancje⁴¹.

Fundusze przeznaczone na pożyczki i reporeczenia rozdysponowywane są w ramach Działania 2.9 Rozwój Ekonomii Społecznej PO WER.

Bank Gospodarstwa Krajowego w relacji do Krajowego Funduszu Przedsiębiorczości Społecznej pełni rolę koordynującą. Instytucja odpowiedzialna jest za zarządzanie projektem, natomiast dysponentem środków są pośrednicy finansowi wybrani przez BGK w trybie przetargu. Bank Gospodarstwa Krajowego udostępnia środki finansowe wybranym pośrednikom, monitoruje ich działalność oraz prowadzi działania promocyjne.

⁴⁰ Reporeczenie – zobowiązanie podmiotu, że w przypadku konieczności dokonania przez pośrednika finansowego wypłaty na rzecz instytucji kredytującej, w związku z niepłaceniem przez kredytobiorcę poręczonego kredytu dokona na rzecz pośrednika finansowego wypłaty reporeczonej części kredytu.

⁴¹ Gwarancja - odpowiedzialność osoby trzeciej za zobowiązania dłużnika wobec wierzyciela.

Pośrednikami finansowymi wybranymi przez BGK do udzielania wsparcia finansowego podmiotom ekonomii społecznej zostały Towarzystwo Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych S.A. oraz Fundusz Regionu Wałbrzyskiego S.A.. Podmioty te odpowiedzialne są za dystrybucję środków, monitoring realizacji działań PES w ramach obowiązujących umów, opracowywanie sprawozdań do BGK oraz promocję dostępnych instrumentów.

W ramach Krajowego Funduszu Przedsiębiorczości Społecznej dostępne są następujące instrumenty finansowe:

- **Pożyczka na start** – wsparcie dostępne dla PES funkcjonujących krócej niż 12 miesięcy. Możliwość uzyskania jednej pożyczki na kwotę do maksymalnie 100 tys. zł – okres spłaty do 5 lat przy braku dodatkowych opłat i prowizji. Jeden podmiot może uzyskać maksymalne wsparcie finansowe w wysokości do 200 tys. zł;
- **Pożyczka na rozwój** – wsparcie przeznaczone dla podmiotów działających powyżej 12 miesięcy. Wartość jednej pożyczki nie przekracza 500 tys. zł – okres spłaty wynosi 7 lat przy braku dodatkowych opłat i prowizji. Jeden podmiot może uzyskać maksymalne wsparcie finansowe w wysokości do 1 mln zł;
- **Gwarancje** – maksymalna kwota wsparcia może wynieść do 500 tys. zł (nie może przekraczać 80% wartości kredytu). W relacji do wartości udzielonej gwarancji pobierana jest prowizja w wysokości 0,5% jej kwoty (płatna jednorazowo). Okres obowiązywania gwarancji wynosi maksymalnie 99 miesięcy (w przypadku kredytów inwestycyjnych jest to okres 120 miesięcy);
- **Reporęczenia** – wysokość reporeczenia wynosi maksymalnie do 140 tys. zł i może stanowić maksymalnie 70% wartości poręczenia. Z tytułu reporeczenia niepobierane są dodatkowe opłaty, ani prowizje.

Na pierwszą transzę środków przeznaczono łącznie 32,28 mln zł. Zostały one rozdysponowane zgodnie z podziałem przedstawionym w poniższej tabeli.

Tabela 6 Budżet I transzy Krajowego Funduszu Przedsiębiorczości Społecznej

Województwa	Pośrednik finansowy	Kapitał pożyczkowy udostępniony pośrednikom (mln zł)	Dostępny kapitał pożyczkowy (mln zł)
mazowieckie, łódzkie, kujawsko-pomorskie	Towarzystwo Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych S.A.	8,85	4,32
podlaskie, lubelskie, podkarpackie		4,97	3,10
wielkopolskie, dolnośląskie, lubuskie, opolskie	Fundusz Regionu Wałbrzyskiego S.A.	7,21	4,60

zachodniopomorskie, pomorskie, warmińsko-mazurskie	Towarzystwo Inwestycji Społeczno- Ekonomicznych S.A	4,60	2,60
śląskie, świętokrzyskie, małopolskie		6,65	3,52

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Zwrotne instrumenty finansowe na rzecz ekonomii społecznej w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014 – 2020 - Bliżej Funduszy Europejskich, Bank Gospodarstwa Krajowego, Warszawa 2017.

Grupa województw: zachodniopomorskiego, pomorskiego oraz warmińsko-mazurskiego w I transzy środków KFPS otrzymała najniższą, łączną kwotę środków na wsparcie PES. Z 4,6 mln zł dostępnych w ramach I transzy środków wykorzystywano 2 mln zł co stanowiło ok. 43% udostępnionego kapitału pożyczkowego. Najwyższym poziomem wydatkowania kapitału pożyczkowego charakteryzują się województwa: mazowieckie, łódzkie i kujawsko-pomorskie (wykorzystane zostało ok. 51% środków na poziomie 4,53 mln zł).

Planowane jest rozdysponowanie pozostałych środków w trzech kolejnych transzach, które będą miały miejsce odpowiednio w latach:

- **2018** – wartość 35,75 mln zł;
- **2020** – wartość 35,75 mln zł ;
- **2021** – wartość 32,36 mln zł.

Korzyści i ograniczenia wynikające z korzystania ze zwrotnych instrumentów finansowych

Tabela 7 Korzyści i ograniczenia wynikające z korzystania ze zwrotnych instrumentów finansowych

Korzyści	Ograniczenia
Dokapitalizowanie inicjatyw prospołecznych	Brak doświadczenia we wdrażaniu instrumentów finansowych
Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	Brak możliwości finansowania kosztów zarządzania przedsięwzięciem
Wsparcie osób z trudnościami na rynku pracy	
Zmniejszanie poziomu ubóstwa poprzez promocję i wsparcie zatrudnienia	
Zwiększenie wachlarza usług promujących PES	
Szeroki zakres źródeł finansowania, uwzględniający specyfikę PES	

Źródło: opracowanie własne.

Zasada partnerstwa publiczno-prywatnego

Partnerstwo publiczno-prywatne cechuje się podjęciem wspólnego przedsięwzięcia przez podmioty publiczny i prywatny, przy równym podziale obowiązków oraz ponoszonego ryzyka. Zasady partnerstwa regulowane są zapisami ustawy z dnia 19 grudnia 2008 roku o partnerstwie publiczno-prywatnym (Dz. U. z 2015 r. poz. 696, 1777, 1920.). Zgodnie z niniejszą ustawą przedmiotem partnerstwa są różnego rodzaju świadczenia: prace budowlane, świadczenie usług, wykonanie dzieła oraz inne pochodne działania. Należy zaznaczyć, że wymienione wyżej świadczenia są nierozzerwalnie związane z utrzymaniem lub zarządzaniem składnikiem majątkowym⁴², który jest wykorzystywany w ramach realizacji partnerstwa publiczno-prywatnego.

Zasady funkcjonowania partnerstwa publiczno-prywatnego regulowane są dodatkowo przez następujące akty prawne i dokumenty strategiczne:

- Polityka Rządu w zakresie rozwoju partnerstwa publiczno-prywatnego na lata 2017 – 2019;
- Ustawa z dnia 21 października 2016 roku o umowie koncesji na roboty budowlane lub usługi (Dz.U. 2016 poz. 1920);
- Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 roku Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1579, 2018);
- Ustawa z 20 grudnia 1996 roku o gospodarce komunalnej (Dz.U. 1997 nr 9 poz. 43);
- Ustawa z 27 października 1994 roku o autostradach płatnych oraz o Krajowym Funduszu Drogowym (Dz. U. 2012 r. poz. 931);
- Ustawa z 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2016 r., poz. 2147).

Zgodnie z regulacjami podmiot publiczny zobowiązany jest wybrać partnera do realizacji przedsięwzięcia w trybie konkurencyjnym. Art. 4 ust. 1 ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym określa, że jeżeli wynagrodzeniem partnera prywatnego jest prawo do pobierania pożytku z przedmiotu PPP lub prawo wraz z zapłatą sumy pieniężnej to wyboru partnera dokonuje się stosując zasady opracowane w ustawie o koncesji na roboty budowlane lub usługi z dnia 9 stycznia 2009 roku (tj. Dz. U. z 2015 r., poz. 113).

⁴² Składnik majątkowy - nieruchomość, część składowa nieruchomości, rzecz ruchoma lub prawo majątkowe.

Przepisy niniejszej ustawy stosuje się w przypadku, gdy przedmiot umowy pozwoli uzyskać partnerowi prywatnemu wynagrodzenie od innych podmiotów niż podmiot publiczny. W takim przypadku świadczenia pieniężne podmiotu publicznego na rzecz partnera prywatnego będą miały wyłącznie charakter uzupełniający, który w założeniu ma pokrywać nakłady poniesione na realizację wspólnego działania⁴³.

W sytuacji, kiedy wynagrodzeniem partnera prywatnego będzie całość lub większość środków pochodzących z budżetu podmiotu publicznego, wtedy wybór podmiotu i tryb zawarcia umowy regulowany jest ustawą z dnia 29 stycznia 2004 roku Prawo zamówień publicznych. Informacje dotyczące niniejszych zapisów znajdują się w art. 4 ust. 2 ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym⁴⁴.

Zgodnie z zapisami art. 4 ustawy o koncesji na roboty budowlane lub usługi oraz art. 4 ustawy Prawo zamówień publicznych istnieje szczególny przypadek, w którym nie ma potrzeby stosowania wymogów ustawowych do wyboru wykonawcy. Niniejszy przypadek regulowany jest w art. 4 ust. 3 ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym. Niniejsza ustawa wskazuje, że wybór partnera musi zostać wykonany w sposób gwarantujący zachowanie konkurencji, przestrzegając jednocześnie zasad równego traktowania i przejrzystości. W przypadku wniesienia przez partnera wkładu własnego (nieruchomości), wtedy należy stosować również przepisy ustawy o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 r. (Dz.U. z 2016 r., poz. 2147)⁴⁵.

Dodatkowo wybór partnera prywatnego w ramach PPP może nastąpić wyłącznie na podstawie przepisów ustawy o koncesji na roboty budowlane lub usługi. W tym przypadku partner prywatny nazywany jest zwyczajowo koncesjonariuszem, natomiast podmiot publiczny koncesjodawcą⁴⁶.

⁴³ Analiza rynku PPP za okres od 2009 r. do 31 grudnia 2016 r., Instytut Partnerstwa Publiczno-Prywatnego, Warszawa 2016.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ Tamże.

W ramach partnerstwa publiczno-prywatnego stosowane są następujące rodzaje modeli współpracy:

- **Wybuduj – Eksploatuj – Przekaż** (*Build – Operate – Transfer: BOT*)

Umowa stanowi zobowiązanie wykonawcy z sektora prywatnego do opracowania projektu, budowy oraz eksploatacji obiektów użyteczności publicznej w określonym czasie, a następnie przekazania go podmiotowi publicznemu. Przez cały okres umowy obiekt finansowy jest ze środków publicznych. Celem niniejszego modelu jest przeniesienie ryzyka związanego z projektowaniem, budową oraz eksploatacją na partnera prywatnego. W zamian za ponoszone ryzyko partner prywatny otrzymuje stosowane wynagrodzenie.

- **Projekt – Konstrukcja – Finanse – Obsługa** (*Design – Build – Finance – Operate: DBFO*)

Umowa stanowi zobowiązanie wykonawcy z sektora prywatnego do opracowania projektu, budowy, finansowania oraz obsługi obiektu przez określony czas. Następnie obiekt przekazywany jest podmiotowi publicznemu. Finansowanie przedsięwzięcia odbywa się ze środków prywatnych. Obiekt stanowi własność podmiotu z sektora prywatnego aż do momentu, kiedy zostaną mu zwrócone środki związane z kosztami ponoszonych działań. Środki pieniężne przekazywane są podmiotowi prywatnemu w formie subwencji publicznych.

- **Wybuduj - Bądź właścicielem - Eksploatuj** (*Build – Own – Operate: BOO*)

Umowa polegająca na tym, że podmiot prywatny prowadzi prace budowlane nad obiektem, a następnie go eksploatuje. Podmiot prywatny jest również właścicielem powstałego obiektu. Zarządza aktywami i czerpie z tego tytułu korzyści, które w założeniu mają pokryć nakłady pieniężne poniesione na wybudowanie infrastruktury oraz zapewnić mu określoną stopę zwrotu. Przychody podmiotu prywatnego pochodzą od użytkowników powstałej infrastruktury, którzy uiszczają opłaty za korzystanie z usług.

- **Buduj – Przekaż – Dzierżaw** (*Build – Transfer – Lease: BTL*)

Umowa, w której podmiot prywatny realizuje inwestycje biorąc na siebie ryzyko związane z tym działaniem. Podmiot prywatny jest również jednostką finansującą inwestycje. W zamian za ponoszone ryzyko wykonawca otrzymuje stosowne wynagrodzenie. W chwili zakończenia inwestycji obiekt przekazywany jest podmiotowi publicznemu. Jego eksploatacją zajmuje się natomiast podmiot prywatny, który na podstawie stosownej umowy dzierżawy jest jego zarządcą.

- **Buduj - Eksploatuj – Odnawiaj koncesję** (*Build - Operate - Renewal: BOR*)

Umowa stanowi zobowiązanie wykonawcy z sektora prywatnego do opracowania projektu, budowy oraz eksploatacji obiektów użyteczności publicznej w określonym czasie. Finansowanie inwestycji pokrywane jest ze środków prywatnych. W ramach obowiązującej umowy podmiot prywatny pobiera od użytkowników obiektu opłaty za wykonywane usługi. W ramach niniejszego modelu umowa na eksploatację obiektu przez wykonawcę może być wielokrotnie przedłużana.

- **Zaprojektuj - Wybuduj** (*Design – Build: DB*)

Umowa na podstawie której podmiot prywatny zobowiązuje się do opracowania projektu oraz wybudowania obiektu zgodnie z wymaganiami określonymi przez stronę publiczną. Przez cały okres powstawania obiektu jego właścicielem jest podmiot publiczny. Od momentu oddania do użytkowania obiektu strona publiczna bierze odpowiedzialność za jego eksploatację i utrzymanie.

- **Zaprojektuj – Wybuduj - Utrzymaj** (*Design – Build – Maintain: DBM*)

Umowa zgodnie z którą podmiot prywatny zobowiązany jest do opracowania projektu oraz budowy obiektu. Przez cały okres (od rozpoczęcia budowy do oddania do użytkowania) obiekt pozostaje własnością strony publicznej. Różnicą niniejszego modelu w stosunku do modelu Zaprojektuj – Wybuduj jest to, że w chwili zakończenia inwestycji wykonawca zobowiązany jest do utrzymania obiektu, podczas gdy zamawiający zajmuje się jego eksploatacją.

- **Zaprojektuj – Wybuduj - Eksploatuj** (*Design – Build – Operate: DBO*)

Umowa na mocy której strona prywatna zobowiązuje się do zaprojektowania i budowy obiektu zgodnie z wymaganiami podmiotu publicznego. W chwili powstania obiektu jest on przekazywany stronie publicznej. Zgodnie z zapisami umowy wykonawca może jeszcze przez pewien określony czas świadczyć usługi w obiekcie, pobierając za nie opłaty.

- **Kontrakt na usługi** (*Services Contract: SC*)

Kontrakt między stroną publiczną, a prywatną w ramach której podmiot prywatny świadczy określone usługi, które stanowią część większego przedsięwzięcia. Niniejsze kontrakty zawierane są zazwyczaj na krótkie okresy. Bardzo popularnym zabiegiem jest natomiast konstruowanie ich w taki sposób, aby w przypadku owocnej współpracy istniała możliwość ich przedłużenia.

- **Kontrakty na zarządzanie** (*Management Contract: MC*)

Umowa polegająca na tym, że strona publiczna oddaje do eksploatacji składniki gotowej infrastruktury. Ryzyko i odpowiedzialność zostają przeniesione wraz z chwilą podpisania kontraktów na podmiot prywatny.

Wybór odpowiedniego modelu partnerstwa publiczno-prywatnego przez podmioty publiczne jest trudnym zadaniem. Do czynników, które podmiot publiczny musi uwzględnić podczas wyboru odpowiedniego modelu PPP należą:

- Wartość środków finansowych, które pozostają do dyspozycji;
- Skala realizowanego przedsięwzięcia;
- Charakterystyka sektora, w którym ma być realizowana inwestycja;
- Wymagania dotyczące nowej infrastruktury;
- Potencjalna liczba użytkowników obiektu i potencjalna wysokość zarobków związanych z eksploatacją obiektu;
- Rynek potencjalnych partnerów z sektora prywatnego;
- Doświadczenie i kompetencje kapitału ludzkiego.

Korzyści i ograniczenia w ramach stosowania partnerstwa publiczno-prywatnego

Tabela 8 Korzyści i ograniczenia w ramach stosowania partnerstwa publiczno-prywatnego

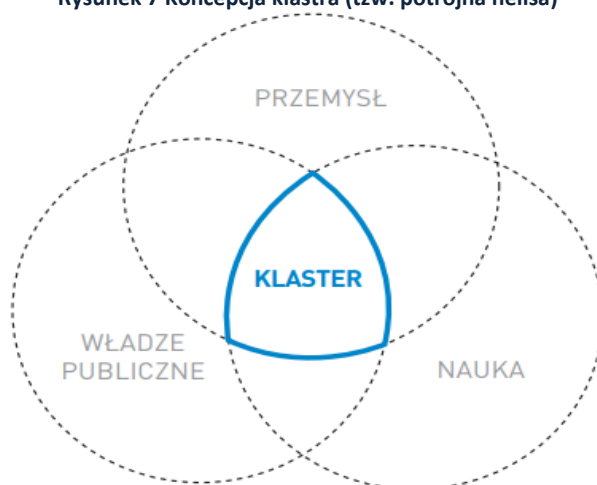
Korzyści	Ograniczenia
Redukcja kosztów inwestycyjnych jednostek samorządu terytorialnego	Ryzyko kontrahenta – niewykonania usługi
Budowanie relacji pomiędzy sektorem publicznym, a prywatnym	Skomplikowane procedury administracyjno-prawne
Wzrost zaangażowania sektora prywatnego w sprawy publiczne	Nieatrakcyjne finansowo rozwiązanie dla sektora prywatnego (w większości rodzajów PPP)
Rozszerzenie źródeł finansowania inwestycji jednostek samorządu terytorialnego	Wymóg kontroli realizacji przedsięwzięcia
Poprawa dostępności do usług publicznych	W niektórych rodzajach PPP proces przetargowy może trwać długo
Wprowadzenie konkurencji rynkowej w sferę usług publicznych	Potrzeba posiadania wykwalifikowanej kadry pracowniczej posiadającej kompetencje w ramach zawierania skomplikowanych umów
W ramach wybranych modeli przenoszone jest przez JST ryzyko związane z projektowaniem, budową, bądź eksploatacją powstających obiektów	

Źródło: opracowanie własne.

Klasy społeczno-gospodarcze

Klasy społeczno-gospodarcze tworzone są przez oddolne inicjatywy podmiotów gospodarczych lub społecznych zainteresowanych współpracą, bądź też są wynikiem działań prowadzonych przez władze publiczne. Klaster stanowi mniej lub bardziej zinstytucjonalizowaną strukturę podmiotów dążących do zacieśnienia współpracy. Powstanie klastrów społeczno-gospodarczych stanowi odpowiedź na wymagania współczesnej gospodarki. Instytucje te skupiają wokół siebie osoby związane z uczelniami wyższymi, kadrami kierowniczymi największych i najbardziej innowacyjnych przedsiębiorstw oraz przedstawicieli władz publicznych.

Rysunek 7 Koncepcja klastra (tzw. potrójna helisa)

Źródło: Klastry, Ministerstwo Gospodarki, Krajowy Program Reform.

Polityka klastrowania polega na bezpośrednim transferze wiedzy między jednostkami będącymi uczestnikami klastra. Są to działania charakteryzujące się regionalnością, wykorzystują bliskość geograficzną, która jest kluczowym elementem funkcjonowania struktur klastrowych. Podmioty, które zlokalizowane są blisko siebie często bardziej efektywnie ze sobą współpracują, a częste kontakty sprzyjają wzajemnemu zaufaniu⁴⁷.

Klaster stanowi łańcuch wartości skupiony wokół wielu podmiotów. W jego strukturach odbywa się kooperacja podmiotów z danej branży, bądź też z branż im pokrewnych. W ramach klastra występują powiązania zarówno horyzontalne, jak i wertykalne jednostek w nim uczestniczących. Związane są one z tym, że podmioty uczestniczące w klastrze często świadczą sobie wzajemnie usługi i zajmują się tworzeniem produktów komplementarnych oraz substytucyjnych⁴⁸.

Podmioty funkcjonujące w klastrze tworzą wartości, które są efektem ich współpracy. Jednostki mogą dostrzegać cele organizacji w odmienny sposób, natomiast ich osiągnięcie możliwe jest wyłącznie w wyniku skutecznej kooperacji między podmiotami.

⁴⁷ Opracowanie systemu wyboru Krajowych Klastrow Kluczowych, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2014.

⁴⁸ Tamże.

Zależność podmiotów współpracujących w ramach klastra może przybierać dwie formy⁴⁹:

- Powiązanie formalne (umowa/porozumienie);
- Powiązanie nieformalne (kooperacja nieudokumentowana żadną umową).

Jednostki skupione wokół klastra są od siebie niezależne zarówno finansowo, jak i osobowo.

W polskim ustawodawstwie nie funkcjonuje akt prawny regulujący działalność klastrow, tak jak na przykład fundacji, czy stowarzyszeń. Od strony formalnoprawnej klastery nie jest formą prawną, nie posiada osobowości prawnej. Umowę o zawarciu klastra należy traktować jako wspólne przedsięwzięcie wielu podmiotów, utworzone w oparciu o nienazwaną umowę cywilnoprawną. Warto również zaznaczyć, że w polskim ustawodawstwie nie pojawiła się dotychczas definicja klastra.

Na polskim rynku pojawiają się inicjatywy klastrowe, które mają na celu zrzeszanie się podmiotów ekonomii społecznej i wspólną organizację działań między nimi. Przykładem takiej organizacji jest Klastr Przedsiębiorstw Społecznych koordynowany przez Fundację Merkury⁵⁰. W strukturze instytucji kooperują ze sobą głównie spółdzielnie socjalne.

Klastry działające w sferze ekonomii społecznej mają w swoim założeniu zwiększać skuteczność działań podejmowanych przez PES w celu realizacji celów społecznie użytecznych. Głównym założeniem tych klastrow jest zwiększenie poziomu współpracy i integracji pomiędzy poszczególnymi podmiotami ekonomii społecznej. Podmioty te skupiają się na opracowywaniu mechanizmów zwiększających efektywność działań podejmowanych w ramach aktywizacji zawodowej i społecznej różnych grup ludności.

Klastry społeczne zaczynają się w Polsce dopiero pojawiać. Na chwilę obecną brakuje jednoznacznych wyników badań wskazujących na ich efektywne funkcjonowanie. Należy

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Strona internetowa Klastra Przedsiębiorstw Społecznych [dostęp: <http://www.kupujspolecznie.pl/klastr/5>]

zakładać, że zrzeszanie się w klastry będzie poprawiać wiele aspektów funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej. Możliwość wzajemnego przekazywania doświadczeń, wypracowywanie wspólnych przedsięwzięć oraz wspólny cel dla wszystkich podmiotów determinować będzie efektywność działań podejmowanych w ramach pracy klastra. Warto również zaznaczyć, że element dotyczący rywalizacji podmiotów (jak w przypadku przedsiębiorstw) jest wśród działalności PES w dużym stopniu ograniczony. Kwestia wzajemnej rywalizacji podmiotów nie powinna zatem zakłócać efektów prac.

Ważnym aspektem dotyczącym skupiania się podmiotów ekonomii społecznej w klastry jest promocja, a raczej rozpowszechnianie świadomości o potrzebach osób wykluczonych społecznie. Propagowanie idei ekonomii społecznej jest bardzo istotnym elementem działalności klastrow⁵¹.

Wyraźną korzyścią zrzeszania się PES w klastrach jest dywersyfikacja ryzyka prowadzonej działalności gospodarczej wokół pozostałych podmiotów wchodzących w skład instytucji. W wyniku niepowodzenia PES w działaniach na rynku pojawiająca się potrzeba zawieszenia, bądź zamknięcia działalności jest ograniczana. Niniejsze zrzeszenie funkcjonuje więc również na zasadzie wzajemnego ubezpieczania się⁵².

Korzyści i ograniczenia wynikające z zrzeszania się podmiotów w klastry społeczno-gospodarcze

Tabela 9 Korzyści i ograniczenia wynikające z zrzeszania się podmiotów w klastry społeczno-gospodarcze

Korzyści	Ograniczenia
Transfer technologii, know-how	Możliwe ograniczenie konkurencji w wyniku powstania oligopolu kilku podmiotów na danym rynku
Wzrost produktywności podmiotów wchodzących w skład klastra	Nieefektywna struktura organizacyjna klastra
Zwiększenie nakładów inwestycyjnych w regionie	Brak chęci kooperacji podmiotów wchodzących w skład klastra
Dywersyfikacja ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej	Różnice interesów różnych grup wchodzących w skład klastra
Wspieranie działań oddolnych	

⁵¹ Klaster jako Sposób Organizacji Podnoszący Konkurencyjność Podmiotów Ekonomii Społecznej, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu, Poznań 2015.

⁵² Tamże.

Zwiększenie dostępu do wyspecjalizowanych usług

Duże znaczenie klastra dla rozwoju lokalnego i regionalnego

Wzrost świadomości społeczności o ekonomii społecznej

Źródło: opracowanie własne.

Zlecanie i powierzanie zadań w zamówieniach publicznych

Zadania finansowane ze środków publicznych powinny być umieszczane w planie finansowym podmiotu zamawiającego tak, aby zabezpieczyć środki przewidziane na ich realizację. Aktem prawnym regulującym zamówienia publiczne jest ustawa Prawo zamówień publicznych. Do regulacji opracowanych w ramach niniejszej ustawy mają obowiązek stosować się wszystkie podmioty sektora finansów publicznych oraz te podmioty z poza sektora finansów publicznych, których zamówienia finansowane są w minimum 50% ze środków publicznych. Warto zwrócić uwagę, że istnieje wiele zwolnień od potrzeby stosowania niniejszej ustawy, którymi objęte są m.in. organizacje pozarządowe, które dysponują środkami publicznymi.

Jednostkami ubiegającymi się o realizację zamówień publicznych mogą być wszystkie osoby fizyczne i osoby prawne. Należy zaznaczyć natomiast, że zamówienie publiczne stanowi formę zakupu towaru, usługi lub robót budowlanych. Odbiorca zamówienia musi posiadać możliwość poboru wynagrodzenia za wykonaną pracę, stąd też organizacje pozarządowe prowadzące wyłącznie działalność nieodpłatną nie mogą być stroną w umowie dotyczącej zamówienia publicznego. Organizacja pozarządowa może zostać oferentem w zamówieniach w dwóch przypadkach:

- Kiedy pobrane świadczenie za wykonaną dostawę/usługę/roboty budowlane będzie odpowiadało działaniom wynikającym ze statutu organizacji oraz nie będzie przekraczało wysokości kosztów poniesionych z uwagi na realizację zlecenia;
- Kiedy realizacja zlecenia związana jest z działalnością gospodarczą wykonywaną przez organizację pozarządową.

Zgodnie z ustawą Prawo zamówień publicznych istnieje możliwość zlecenia zamówienia publicznego w jednym z następujących trybów⁵³:

- **Przetarg nieograniczony** (art. 39 - 46 ustawy Prawo zamówień publicznych)

Tryb w którym odpowiedzi na publiczne zamówienie mogą składać wszyscy zainteresowani oferenci. Do zamówienia publicznego niezbędne jest dołączenie specyfikacji istotnych warunków zamówienia⁵⁴.

- **Przetarg ograniczony** (art. 47 – 53 ustawy Prawo zamówień publicznych)

Dwuetaповy tryb postępowania w ramach zamówień publicznych. Pierwszy etap polega na odpowiedzi oferentów na zamówienie i zakwalifikowaniu ich na podstawie określonych kryteriów (w liczbie od 5 do 20) do składania ofert. Następnie zamawiający spośród zawężonego grona wybiera ofertę najbardziej korzystną. W wyniku wykorzystania przetargu ograniczonego istnieje możliwość zaproszenia do udziału w zamówieniu najlepszych wykonawców.

- **Negocjacje z ogłoszeniem** (art. 54 - 60 ustawy Prawo zamówień publicznych)

Tryb udzielenia zamówienia, w którym po publicznym ogłoszeniu zlecenia zamawiający zaprasza zakwalifikowanych wykonawców do składania ofert wstępnych. Następnie prowadzi z oferentami rozmowy wstępne, a w końcowym etapie zaprasza ich do złożenia faktycznych ofert.

- **Dialog konkurencyjny** (art. 60 ustawy Prawo zamówień publicznych)

Tryb udzielenia zamówienia, w którym po publicznym ogłoszeniu o zamówieniu podmiot zamawiający prowadzi z wybranymi wykonawcami rozmowy, a następnie zaprasza ich do złożenia ofert.

- **Negocjacje bez ogłoszenia** (art. 61 – 65 ustawy Prawo zamówień publicznych)

⁵³ Zasady prawidłowego wyboru trybu udzielenia zamówienia, Centrum Obsługi Zamówień Publicznych sp. z o.o., Warszawa 2017.

⁵⁴ Zmiany w obowiązujących trybach udzielania zamówień publicznych, w tym partnerstwo innowacyjne, Urząd Zamówień Publicznych, Warszawa.

Tryb udzielenia zamówienia, w którym zamawiający usługę/dostawę/roboty budowlane negocjuje warunki z wybranymi przez siebie wykonawcami, , po czym inicjuje proces składania ofert.

- **Zamówienie z wolnej ręki** (art. 66 – 68 ustawy Prawo zamówień publicznych)

Najmniej sformalizowany tryb zamówienia publicznego. Polega on na rozmowie zamawiającego bezpośrednio z potencjalnym wykonawcą. Tryb ten można stosować w wyjątkowych przypadkach, m.in.: w sytuacji nagłego zapotrzebowania na usługę (kiedy nagłość nie wynika z błędów zamawiającego) lub gdy wcześniej przeprowadzane postępowania nie przynosiły rezultatu.

- **Zapytanie o cenę** (art. 69 - 73 ustawy Prawo zamówień publicznych)

Tryb udzielenia zamówienia, w którym zamawiający wystosowuje pytanie o cenę do wybranych przez siebie wykonawców, a w dalszej kolejności zaprasza ich składania ofert.

- **Partnerstwo innowacyjne** (art. 73a – 73h ustawy Prawo zamówień publicznych)

Tryb udzielenia zamówienia, w którym w odpowiedzi na publiczne ogłoszenie o zamówienia zamawiający zaprasza wykonawców do składania ofert wstępnych. Następnie prowadzi z nimi rozmowy i negocjacje. W końcowej fazie zaprasza wykonawców do złożenia ofert na opracowanie innowacyjnej usługi, produktu lub robót budowlanych (nieдоступnej dotychczasowo na rynku).

- **Licytacja elektroniczna** (art. 74 - ustawy Prawo zamówień publicznych)

Tryb udzielenia zamówienia, w którym za pomocą formularza umieszczonego na witrynie internetowej (umożliwiającego wprowadzenie niezbędnych danych) wykonawcy składają kolejne korzystniejsze oferty, podlegające automatycznej ich klasyfikacji. Licytacja elektroniczna może być jedno- lub wieloetapowa.

Zlecanie zadań publicznych jednostkom realizującym cele społecznie użyteczne lub ułatwienie im dostępu do ich realizacji dotyczy trybów: **zamówienia z wolnej ręki**, **negocjacji bez ogłoszenia** oraz **zapytania o cenę**. W ramach niniejszych trybów

zamawiający posiada możliwość zwrócenia się bezpośrednio do podmiotów realizujących cele społeczne. Niniejsze tryby pozwalają zamawiającym korzystać z klauzul społecznych.

Ważną rolę w ramach społecznie odpowiedzialnych zleceń pełnią **usługi niepriorytetowe**. Przy tych formach usług możliwe jest stosowanie uproszczonych, niekonkurencyjnych form zamówień publicznych. Usługi te często dotyczą realizacji celów społecznych, stąd też grupą docelową oferentów są często organizacje pozarządowe i spółdzielnie socjalne, które wykonują tego typu prace. Dodatkowo zlecając usługi niepriorytetowe, zamawiający posiada możliwość bardziej szczegółowego zbadania rynku oferentów, poprzez co może dostosować poszczególne elementy zamówienia pod charakterystykę działalności podmiotów ze sfery ekonomii społecznej. Takie działanie w dużym stopniu ułatwia działaniu spółdzielni socjalnych i organizacji pozarządowych na lokalnych rynkach⁵⁵.

Poza wymienionymi wyżej możliwościami realizacji celów użytecznych społecznie w ramach zamówień publicznych, polskie ustawodawstwo pozwala uwzględniać aspekty społeczne również w innych przypadkach.

Najprostszym do zastosowania rozwiązaniem jest **możliwość udzielenia zamówienia publicznego do wartości 30 tys. euro spółdzielniom socjalnym**. Niniejsze rozwiązanie regulowane jest w ramach art. 15a ustawy o spółdzielniach socjalnych z dnia 27 kwietnia 2006 roku. Informacja o zastrzeżeniu, że z zamówienia publicznego może skorzystać wyłącznie spółdzielnia socjalna musi znajdować się we wniosku o uruchomienie procedury udzielenia zamówienia publicznego oraz w pozostałych dokumentach przetargowych⁵⁶.

Kolejną możliwością ułatwienia podmiotom ekonomii społecznej dostępu do rynku zamówień publicznych jest **sposobność bezpośredniego udzielenia zlecenia spółdzielni socjalnej bądź organizacji pozarządowej w zakresie działań**

⁵⁵ T. Schimanek, Klauzule społeczne i inne możliwości uwzględniania aspektów społecznych w zamówieniach publicznych, Łódź 2017.

⁵⁶ Tamże.

zaplanowanych w ramach gminnego programu rewitalizacji. Niniejsze rozwiązanie wynika bezpośrednio z zapisów art. 4d ustawy Prawo zamówień publicznych. W celu realizacji postanowień niniejszego zapisu niezbędne jest spełnienie następujących kryteriów:

- Przedmiot zamówienia stanowią usługi lub roboty budowlane realizowane w ramach gminnego programu rewitalizacji, które są umiejscowione w Specjalnej Strefie Rewitalizacji⁵⁷;
- Wartość zamówienia nie przekracza w kategorii świadczenia usług 209 tys. euro, natomiast w przypadku prac budowlanych 5 225 tys. euro;
- Przedmiot zamówienia stanowi rodzaj aktywności wpisany przez PES do działalności statutowej, bądź też obejmuje on grupę ludności zamieszkującą Specjalną Strefę Rewitalizacji.

Następnym możliwym do wykorzystania narzędziem jest tzw. **oznakowanie społeczne**. Oznakowanie to dotyczy międzynarodowych lub unijnych certyfikatów, które przyznawane są producentom lub produktom. Potwierdzają one spełnianie kryteriów środowiskowych i społecznych (przestrzeganie prawa pracy, niezatrudnianie nieletnich itp.). Do najbardziej popularnych certyfikatów należy zaliczyć Fairtrade. Przedsiębiorstwa i produkty, które otrzymały ten certyfikat charakteryzują się uczciwością, sprawiedliwymi płacami i uczciwymi cenami⁵⁸. Przykładem wykorzystania omawianych certyfikatów jest wymaganie od firmy cateringowej przedstawienia dokumentów poświadczających niełamanie prawa pracy.

W Polsce funkcjonują również inne metody udzielania zamówień podmiotom ekonomii społecznej, natomiast nie są one bezpośrednio związane z zamówieniami publicznymi. Zlecając bezpośrednio zadania spełniające aspekty społeczne podmiotom ekonomii społecznej wykorzystywane są zapisy ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Administracja publiczna tymi działaniami wspiera realizację celów społecznie użytecznych. Zaangażowanie podmiotów funkcjonujących bezpośrednio

⁵⁷ Specjalna Strefa Rewitalizacji (SSR) – narzędzie służące realizacji odnowy obszarów zdegradowanych. Na obszarze SSR wprowadzane są specyficzne rozwiązania prawne, ułatwiające prowadzenie prac rewitalizacyjnych.

⁵⁸ Strona internetowa Sprawiedliwego Handlu Fairtrade Polska [dostęp: <http://www.fairtrade.org.pl/sprawiedliwy-handel/co-jest-sprawiedliwy-handel-fair-trade/>]

w sferze pożytku publicznego pozwala na najbardziej skuteczną realizację działań społecznie użytecznych.

Korzyści i ograniczenia w stosowaniu trybów zleceń zamówień publicznych promujących wykorzystanie podmiotów ekonomii społecznej

Tabela 10 Korzyści i ograniczenia w stosowaniu trybów zleceń zamówień publicznych promujących wykorzystanie podmiotów ekonomii społecznej

Korzyści	Ograniczenia
Promowanie wykorzystania PES w ramach wybranych trybów zamówień publicznych	Skomplikowane procedury dotyczące stosowania wybranych trybów zleceń zamówień publicznych
Realizacja celów użytecznych społecznie	Potrzeba przygotowania pełnej dokumentacji zamówienia publicznego wraz z argumentacją wyboru konkretnego trybu przeprowadzanego zlecenia
Wykorzystanie lokalnych potencjałów kapitału ludzkiego przy realizacji zamówienia publicznego	

Źródło: opracowanie własne.

Ocena narzędzi

Badani (podmioty ekonomii społecznej z obszaru rewitalizacji – badanie CATI) zostali poproszeni o ocenę wdrażania narzędzi takich jak klauzule społeczne w zamówieniach publicznych, instrumenty zwrotne, partnerstwa i klastry społeczno-gospodarcze oraz zlecenia i powierzanie zadań. W przypadku klauzul społecznych przeważały odpowiedzi świadczące o braku zdania w tym temacie. Wskazywano jednak na taką zaletę, jak transparentność. Badani w znacznej mierze nie mieli również zdania w kontekście wad tego narzędzia. Wskazano jednakże na brak respektowania tejże klauzuli czy problem z rozliczeniem audytów.

W przypadku instrumentów zwrotnych wskazywano na takie zalety, jak zwiększenie potencjału możliwości i skuteczności działań, a wśród wad wskazywano na problemy z rozliczeniem.

W ramach partnerstw i klastrów społeczno-gospodarczych badani wymienili takie zalety, jak możliwość rozwoju współpracy i integracji (w tym w obszarze projektu), możliwość rozwoju, lepszy przepływ informacji i możliwość wymiany doświadczeń. Wskazano jednakże również i wady takiego narzędzia: problemy z utworzeniem tego typu podmiotów, brak zaufania i brak zaangażowania uczestników.

W przypadku zlecania i powierzania zadań wskazywano na możliwość specjalizacji niektórych podmiotów w wąskiej dziedzinie czy też możliwość odciążenia urzędów poprzez zlecanie zadań na zewnątrz. Wśród wad z kolei wskazano biurokrację, kwestię rozliczeń i zwiększenie kosztów.

Wnioskiem płynącym z analizy powyższych wyników badania jest bardzo niska świadomość istnienia, wskazanych w poprzedniej części opracowania, narzędzi wśród lokalnych podmiotów ekonomii społecznej. Ze względu na zalety tych rozwiązań, sugeruje się przeprowadzenie działań informacyjno-promocyjnych propagujących wiedzę w tym zakresie wśród PES z terenu Szczecina (ze szczególnym uwzględnieniem obszaru rewitalizacji).

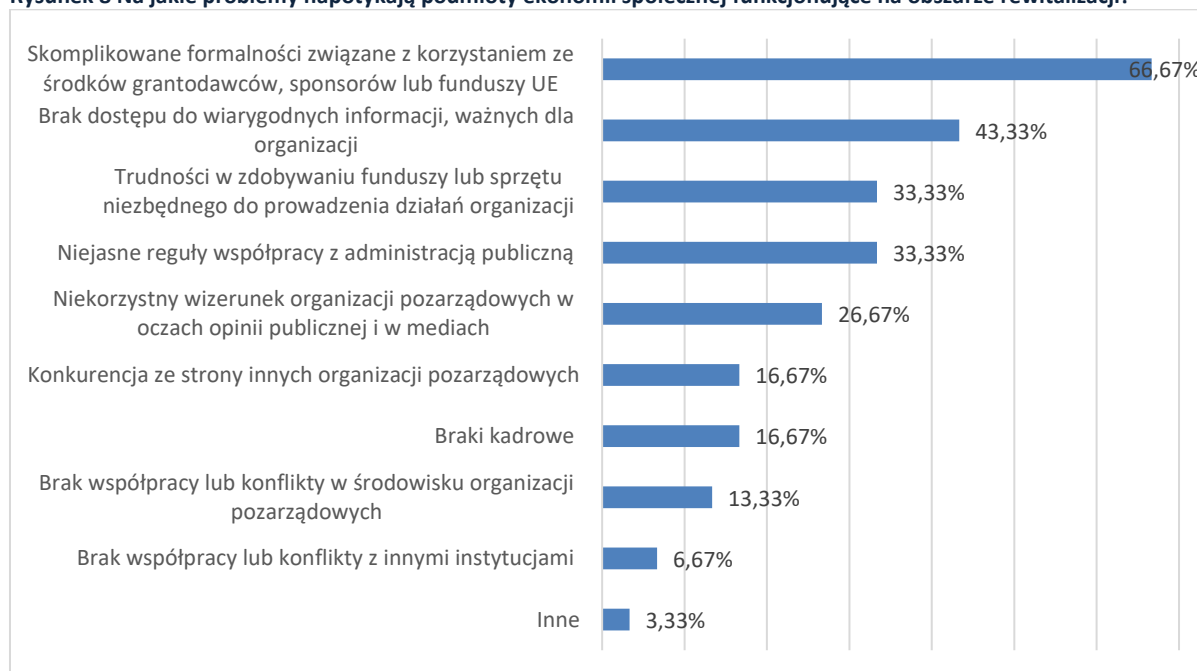
3.1.3. Analiza jakościowa PES [Działanie 1.3]

Analiza problemów Podmiotów Ekonomii Społecznej

Nawiązaniem do kwestii czynników zwiększających zainteresowanie prowadzeniem współpracy, było analogiczne pytanie związane z barierami, które taką współpracę utrudniają. Respondenci badania CATI wskazywali przede wszystkim na biurokrację i formalności (odpowiedź ta dotyczyła zdecydowanej większości badanych). Poza tym wskazywano na brak świadomości dot. możliwości współpracy, brak czasu i brak zaangażowania niektórych jednostek.

Respondentom zostało również zadane pytanie odnoszące się do wskazania problemów, które PES napotykają w codziennej działalności. Na pierwszym miejscu pod względem liczby wskazań znalazły się skomplikowane formalności związane z korzystaniem ze środków grantodawców, sponsorów lub funduszy UE (aż 2/3 ogółu respondentów). Na drugim miejscu w poniższym zestawieniu znalazł się brak dostępu do wiarygodnych informacji, ważnych dla organizacji (43,33%). Stosunkowo istotnymi problemami okazały się być również trudności w zdobywaniu funduszy lub sprzętu niezbędnego do prowadzenia działań organizacji oraz niejasne reguły współpracy z administracją publiczną (po 33,33%).

Rysunek 8 Na jakie problemy napotykają podmioty ekonomii społecznej funkcjonujące na obszarze rewitalizacji?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Badani liderzy lokalnej opinii (badanie IDI) wskazali, że głównym problemem podmiotów ekonomii społecznej są pieniądze. Finansowanie PES polega głównie na finansowaniu konkretnych projektów, a więc po ich zakończeniu pojawia się próżnia – podmioty nie mają możliwości finansowych, by kontynuować projekty i zwiększać korzyści z nich płynące. Problemem w tym zakresie jest też brak poczucia stabilności, który wynika z braku wsparcia ze strony miasta. PES nie mają pewności, że w ciągu dłuższego okresu czasu będą mogły całkowicie poświęcić się długofalowym działaniom rewitalizacyjnym, przekształcającym nie tylko otaczającą przestrzeń, ale także postawy mieszkańców.

Takie podmioty niestety nie mają właściwego wsparcia ze strony miasta. Więcej, gmina wręcz przeszkadza w działaniu. Konieczna jest pewność, że w ciągu dłuższego okresu działalności, będziemy mogli całkowicie poświęcić się działaniom przekształcającym, rewitalizującym otaczającą nas przestrzeń i nikt w tym czasie nam jej nie zabierze.

Źródło: 4C Centrum Ekonomii Społecznej

Problemem są także braki kadrowe i małe zaangażowanie członków organizacji. Działania rewitalizacyjne i organizowane akcje niejednokrotnie wymagają poświęcenia dużej ilości czasu i energii. Takie problemy, zdaniem badanych, wynikają m.in. z braku tradycji samoorganizowania się i społeczeństwa obywatelskiego.

Problemem zawsze, w tego typu przedsięwzięciach, są członkowie tych organizacji, stanowiący bezpośrednie zaplecze i będący wsparciem dla liderów. To właśnie od ich zaangażowania zależy powodzenie danego przedsięwzięcia.

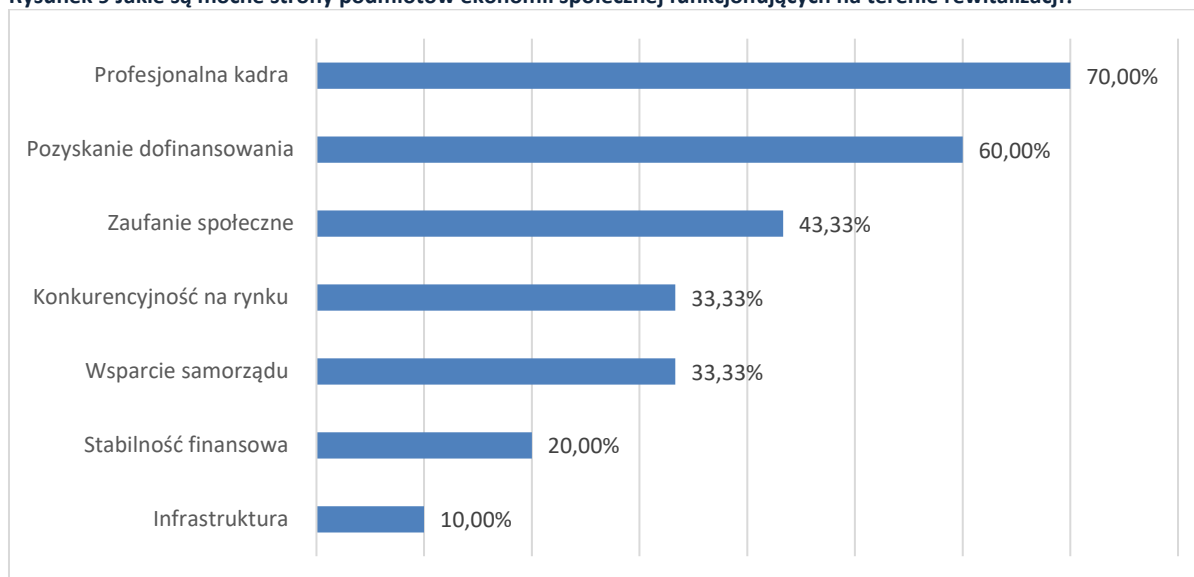
Źródło: Dom Kultury

Podczas przeprowadzonego panelu dyskusyjnego uczestnicy również poproszeni zostali o wskazanie problemów, z którymi borykają się podmioty ekonomii społecznej z terenu miasta. Wśród odpowiedzi przeważały: brak funduszy (w tym na promocję), brak odpowiedniego zaplecza lokalowego, słaba rozpoznawalność PES oraz ich działalności, niska integracja PES z lokalną społecznością. Często pojawiającą się sugestią było przedłużenie terminów, na które podpisywane są umowy z PES na realizację projektów, co pozwoliłoby na zwiększenie i umocnienie więzi pomiędzy podmiotem a mieszkańcami. Sugerowano również organizację szkoleń dla przedstawicieli PES z zakresu rewitalizacji oraz utworzenie grupy roboczej umożliwiającej współpracę w tym zakresie pomiędzy tymi podmiotami a władzami miasta.

Potencjał kadrowy oraz zasoby techniczne i finansowe PES

Respondenci badania CATI zostali poproszeni o wskazanie, jakie są ich zdaniem mocne strony podmiotów ekonomii społecznej funkcjonujących na terenie rewitalizacji. Za główny atut uznano profesjonalną kadrę (70%), a na drugim miejscu znalazły się możliwości pozyskania dofinansowania (60%). Stosunkowo istotny udział wskazań przypadł również na zaufanie społeczne, którym cieszą się te podmioty (43,33%).

Rysunek 9 Jakie są mocne strony podmiotów ekonomii społecznej funkcjonujących na terenie rewitalizacji?

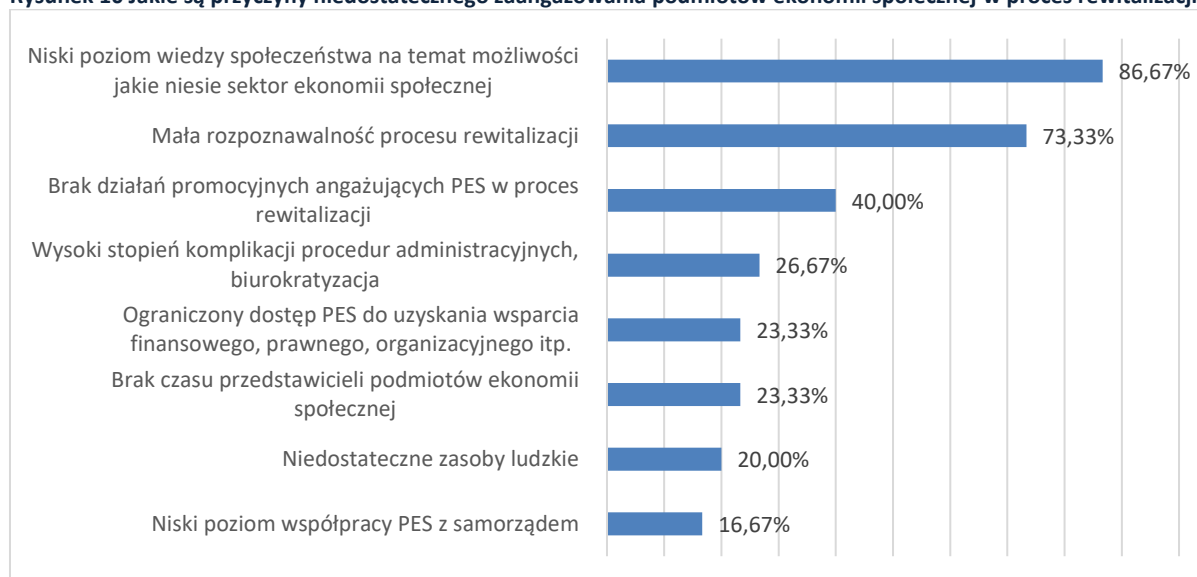

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Włączenie PES w proces rewitalizacji wraz z uwarunkowaniami dotyczącymi zwiększenia ich zaangażowania

Respondenci w ramach prowadzonego badania CATI zostali poproszeni o podanie przyczyn niedostatecznego zaangażowania podmiotów ekonomii społecznej w proces rewitalizacji. Na pierwszym miejscu znalazł się niski poziom wiedzy społeczeństwa na temat możliwości, jakie niesie sektor ekonomii społecznej (aż blisko 87% ogółu respondentów). Na drugim miejscu z kolei (lecz również z wysokim udziałem wskazań) znalazła się mała rozpoznawalność procesu rewitalizacji (73,33%). Na trzecim miejscu znalazł się brak działań promocyjnych angażujących PES w proces rewitalizacji, lecz w tym przypadku udział wskazań był znacznie niższy i wyniósł 40%.

Rysunek 10 Jakie są przyczyny niedostatecznego zaangażowania podmiotów ekonomii społecznej w proces rewitalizacji?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Uzupełnieniem powyższej kwestii było pytanie otwarte dotyczące działań, które zdaniem badanych powinien podjąć samorząd, aby podmioty ekonomii społecznej w większym stopniu zaangażowały się w proces rewitalizacji. Najczęściej podnoszonymi kwestiami była realizacja kampanii promocyjnych skierowanych do mieszkańców dot. procesu rewitalizacji, organizacja spotkań informacyjnych i szkoleń, stworzenie informatorów dot. rewitalizacji oraz serwisu internetowego.

Kolejnym pytaniem ankiety była prośba o wskazanie sposobu, w który można zdaniem badanych skłonić PES do współpracy w ramach procesu rewitalizacji. Badani wskazywali przede wszystkim na organizację spotkań integrujących środowisko, szerszą promocję rewitalizacji, utworzenie klastrów oraz realizację projektów integrujących różnego typu podmioty.

Respondenci odpowiedzieli również na pytanie dotyczące instrumentów, które skierowane do PES zachęciłyby do aktywnego włączenia się w proces rewitalizacji. Wymieniano w tym względzie zachęty finansowe za czynne uczestnictwo w projekcie (np. przeznaczone na cele statutowe) oraz skuteczniejszą promocję (w tym bezpośrednie zaproszenia do udziału w projektach).

Zdaniem badanych liderów lokalnej opinii (badanie IDI), na terenie rewitalizacji działają podmioty, które cieszą się dobrą opinią wśród mieszkańców. Są to zarówno podmioty ekonomii społecznej, organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, fundacje), podmioty działające na rzecz lokalnej społeczności (Dom Kultury, Rada Osiedla, Biblioteka), instytucje religijne (kościół katolicki), jak i istniejące od lat lokalne podmioty gospodarcze (m.in. Mini Foto, Pasztecik, piekarnia).

Na ulicy Wojska Polskiego powstała np. filia biblioteki. I ten nasz dom kultury też jest wg mnie takim podmiotem. Również kościół katolicki cieszy się zapewne zaufaniem mieszkańców z terenów rewitalizowanych.

Źródło: MOK

(...) część punktów umiejscowionych na tym obszarze - galeria Sawki, byłe kino Kosmos itd. powoli zaczyna taką rolę odgrywać. Ulica Wojska Polskiego jest bardzo ważną arterią i myśleć o niej należy jako o całości, a nie koncentrować się na jednym jej odcinku.

Źródło: SP 47

Zdaniem badanych lokalnych liderów opinii, wymienione podmioty można zaangażować w proces rewitalizacji. Mogłyby być to działania zarówno przy organizacji wydarzeń czy spotkań integrujących mieszkańców i zachęcających ich do włączenia się w proces rewitalizacji, jak i działania związane z długotrwałą pomocą mieszkańcom, którzy borykają się z różnorodnymi problemami. W takie działania powinny włączać się głównie podmioty ekonomii społecznej, organizacje pozarządowe oraz instytucje kulturalne.

Pewnie można by je zaangażować w proces rewitalizacji ulicy, miejsca, w którym te podmioty gospodarcze prowadzą swoją działalność.

Źródło: 4C Centrum Ekonomii Społecznej

Podmioty gospodarcze także mogłyby włączyć się w aktywizację i integrację mieszkańców poprzez uczestnictwo w wydarzeniach. Mogłyby sprzedawać na nich swoje produkty czy usługi, prezentować nowości, prowadzić konkursy.

Te punkty np. mogłyby sprzedawać swoje produkty, czy usługi również w czasie trwania np. bazaru, który raz w miesiącu byłby takim ogólnodostępnym miejscem promocji i prezentacji, odbywającym się po czasowym zamknięciu ulicy.

Źródło: Kamienica

Przedstawiciele podmiotów ekonomii społecznej stwierdzili, że reprezentowane przez nich instytucje angażują się w proces rewitalizacji. W jego ramach organizują wydarzenia

aktywizujące mieszkańców, m.in. dni sąsiada, które mają za zadanie zacieśnić więzy sąsiedzkie. Dzięki takim akcjom podmioty zdobywają wiedzę, jak należy pomagać mieszkańcom, mają możliwość przeprowadzenia bezpośredniej rozmowy z mieszkańcami, wysłuchania ich sugestii i pomysłów. Przedstawiciele PES narzekali jednak, że mieszkańcy często nie chcą, żeby cokolwiek działo się w ich otoczeniu, nie chcą angażować się w działania, woląc spędzać czas w domu.

Ja mogę mówić tylko o sobie, a my tu jesteśmy od dwóch lat i organizowaliśmy np. dni sąsiada, drobne działania na rzecz okolicznych mieszkańców. Niestety mieszkańcy często nie chcą, aby się cokolwiek działo w ich otoczeniu i często spotykamy się z taką niechęcią z ich strony, która dotyczy jakiegokolwiek działalności na ich terenie.

Źródło: 4C Centrum Ekonomii Społecznej

Pozostali przedstawiciele także spotkali się z tym, że PES włączają się w proces rewitalizacji, m.in. poprzez organizowanie kina na świeżym powietrzu, tworzenie murali czy organizowanie warsztatów. Rada Osiedla przyznała, że PES chętnie proszą ich o pomoc, jednak wiele razy współpraca, z różnych powodów, urywała się.

Wszyscy zainteresowani działalnością na naszym terenie bardzo chętnie zwracają się do nas o pomoc, ale potem, niestety często współpraca się urywa.

Źródło: ROŚ

3.1.4. Model wdrożenia PES w proces rewitalizacji [Działanie 1.4]

Ocena skuteczności poszczególnych instrumentów zachęty PES

Wszyscy badani liderzy lokalnej opinii (IDI) byli zgodni, że w celu bardziej efektywnego zaangażowania podmiotów ekonomii społecznej oraz innych organizacji pozarządowych w działania rewitalizacyjne, niezbędne jest wsparcie ze strony miasta. Pomoc i wsparcie miałyby polegać głównie na **ograniczeniu biurokracji**, która znacznie wydłuża i utrudnia organizację różnorodnych działań i wydarzeń oraz większym wsparciu finansowym, które zapewni organizacjom stabilność i poczucie bezpieczeństwa.

Działalność wynikająca ze specyfiki takich podmiotów jest nie do przecenienia. Przy czym dobrze byłoby, gdyby gmina wspierała je również finansowo. Najważniejsze jest, aby nie

przeszkadzać tym, którzy są chętni do działania, bo z doświadczenia wiem, że organizacje pozarządowe bardzo dobrze zorientowane są w potrzebach mieszkańców.

Źródło: SP 47

Respondenci wskazali, że niezbędne jest także **dokładne zaplanowanie procesu rewitalizacji oraz wskazanie PES konkretnych celów i obszarów**, którymi mogłyby się zająć. Dzięki temu proces rewitalizacji będzie kompleksowy, ukierunkowany na konkretne działania. W tym celu powinny być organizowane **cykliczne spotkania**, podczas których przedstawiane będą kolejne etapy procesu rewitalizacji oraz związane z nimi kierunki działań.

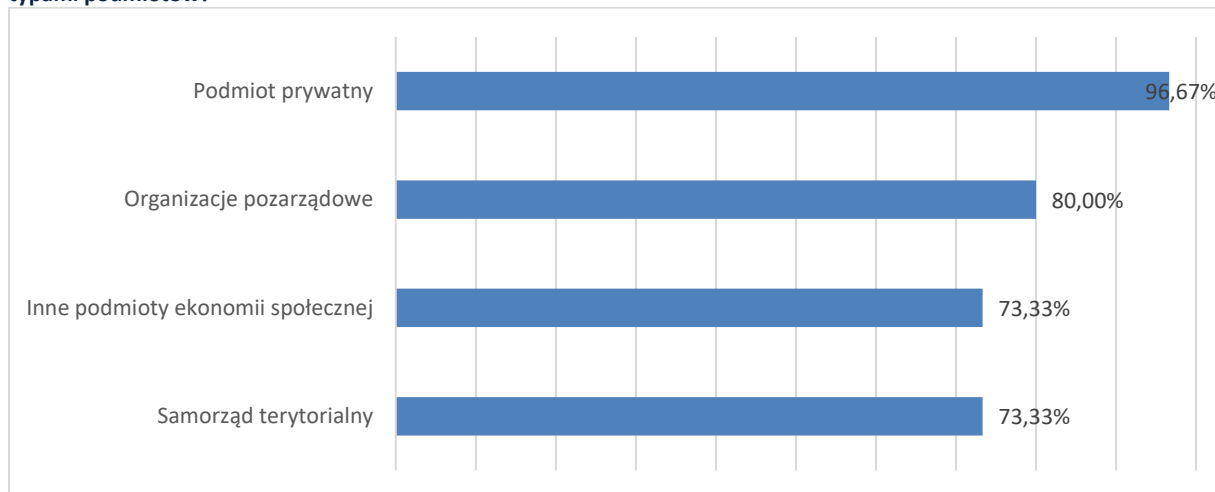
Jeżeli program rewitalizacji będzie kompleksowy to możemy tym podmiotom wskazać jakiś obszar, który będzie im wyłącznie dedykowany. Dla nich jest to i źródło dochodu, i pole do wykorzystania swoich umiejętności właśnie w lokalnej społeczności, dającą im zaufanie. Na pewno warto wykorzystać ich potencjał i zaangażowanie planując działania rewitalizacyjne.

Źródło: WUP

Należy także pamiętać, by tworzyć organizacjom pozarządowym warunki do działalności poprzez **udostępnianie pomieszczeń**, w których będą mogli zbierać się członkowie. Otwarte na takie działania powinny być m.in. świetlice środowiskowe, domy kultury czy rady osiedla.

Jednym z najistotniejszych czynników mających na celu zwiększenie zaangażowania PES w proces rewitalizacji jest **rozwój współpracy**. Niemal wszyscy respondenci (96,67%) badania CATI przyznali, że prowadzili dotychczas współpracę z podmiotami prywatnymi. Bardzo wysoki udział (80%) przypadł również na podmioty, które prowadziły współpracę z organizacjami pozarządowymi. O szerokim zakresie współpracy świadczy również wysoki udział odpowiedzi, przypadających na potwierdzenie prowadzenia tego typu działań z innymi podmiotami ekonomii społecznej i samorządami terytorialnymi (po 73,33%).

Rysunek 11 Czy zdarzyło się Państwu kiedykolwiek współpracować (np. przy realizacji wspólnego projektu) z następującymi typami podmiotów?

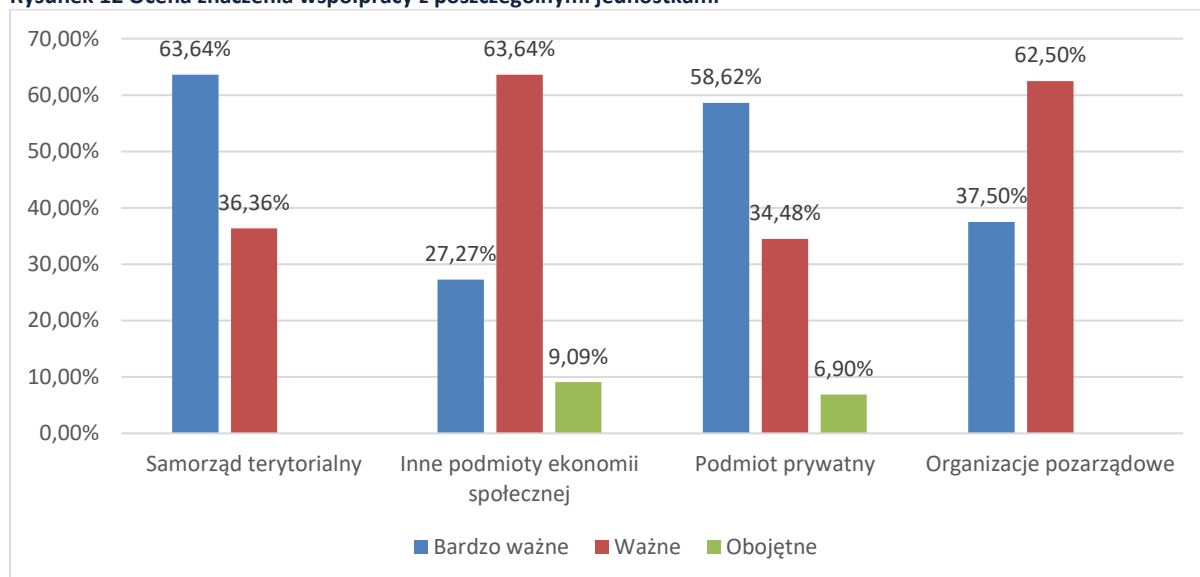

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Uzupełnieniem poprzedniego pytania była prośba o określenie przez respondentów znaczenia współpracy w ramach wskazanych przez nich jednostek. Najwyższy udział ocen „bardzo ważnych” przypadł na samorząd terytorialny (63,64%). Na drugim miejscu pod tym względem znalazły się podmioty prywatne (58,62% dla wariantu „bardzo ważne”). Niemniej jednak warto zauważyć, że najniższą odnotowaną ocenę był wariant „obojętny”, poprzez co w przypadku żadnego typu jednostki nie udzielono oceny negatywnej. **Porównując wyniki oby powyższych pytań warto zauważyć, że mimo największej istotności współpracy PES z samorządem terytorialnym, to właśnie ten kierunek współpracy wykorzystywany był dotychczas najrzadziej. Świadczy to o potrzebie poprawy funkcjonowania tej sfery. Warto w tym zakresie dążyć do powstania grupy roboczej, integrującej władze miasta i podmioty ekonomii społecznej, umożliwiając podejmowanie wspólnych działań rewitalizacyjnych.**

Rysunek 12 Ocena znaczenia współpracy z poszczególnymi jednostkami

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

W ramach pytań związanych ze współpracą podmiotów ekonomii społecznej, respondentów badania CATI poproszono również (w ramach pytania otwartego) o wskazanie czynników, które ich zdaniem wpływają na zwiększenie zainteresowania tego typu działalnością (współpracą). Najczęściej pojawiającą się opinią była możliwość uzyskania wsparcia. Ponadto, badani często wskazywali na ułatwione pozyskanie dofinansowania, nawiązanie przydatnych kontaktów, poznanie innych spojrzeń skutkujące kreatywnością w codziennej działalności, pomoc w sporządzaniu dokumentacji czy lepsze efekty prowadzonych działań. Szeroki zakres zalet prowadzenia współpracy PES z innymi podmiotami i instytucjami świadczy o potrzebie jej dalszego rozwoju, w tym szczególnie szerokie spektrum (niewykorzystanych) możliwości upatrywać należy przede wszystkim w rozwoju współpracy z samorządem terytorialnym.

Do kwestii współpracy odnieśli się również uczestnicy panelu ekspertów. Ich zdaniem, na linii PES – samorząd występują utrudnienia w komunikacji, co wpływa niekorzystnie na poziom współpracy pomiędzy tymi podmiotami. Zauważono jednak, że problem występuje po obu stronach, tj. samorządy nie poświęcają dużej uwagi na ten aspekt działalności, a z kolei same PES również nie ubiegają się często o nawiązanie kontaktu (w kontekście nawiązania partnerstwa). Problemem jest też brak rozeznania PES w zakresie

jednostek organizacyjnych władz miasta, które bezpośrednio zajmują się rewitalizacją. Rozwiązaniem tego problemu byłoby utworzenie poprzednio wspomnianej grupy roboczej.

Problemem jest niejednokrotnie współpraca na linii organizacje pozarządowe a samorząd. Organizacje czasami nie angażują się w jakieś tematy, bo mają poczucie że nikt ich nie słucha, a z drugiej strony same też nie szukają tej współpracy - nie tylko poszukiwania środków ale partnerstwa.

Źródło: Panel ekspertów

Możliwość współfinansowania działań rewitalizacyjnych przez PES wraz z możliwością zaangażowania środków finansowych ze źródeł endogenicznych

Zdaniem badanych, podmioty ekonomii społecznej w większym stopniu angażowałyby swoje zasoby w proces rewitalizacji, zarówno finansowe, jak i niefinansowe, jeśli proces ten byłby lepiej rozpoznawalny wśród mieszkańców. Tym samym za kluczowy czynnik zwiększenia zaangażowania PES uznać można odpowiednio przeprowadzoną kampanię promocyjną dotyczącą samego procesu rewitalizacji i efektów, które może przynieść. Prócz kampanii informacyjnej podkreślano w tym zakresie istotną rolę organizacji przez władze miejskie spotkań informacyjnych i szkoleń. Sama kampania zaś powinna opierać się, zdaniem badanych, m.in. na stworzeniu i kolportażu informatora dot. rewitalizacji oraz uruchomienia stosownego serwisu internetowego. Zdaniem uczestników panelu dyskusyjnego, celem zwiększenia rozpoznawalności i społecznej akceptacji działalności PES, umowy na lokale wynajmowane przez nie od miasta powinny być zawierane na okres dłuższy niż rok.

Uważam, że umowy na lokale dla takich stowarzyszeń powinny być zawierane na dłuższe okresy niż rok, gdyż mieszkańcy lepiej zaakceptują kogoś, kto będzie z nimi na dłuższy okres, niż by co jakiś czas miała być to inna organizacja.

Źródło: Panel dyskusyjny

3.1.5. Podsumowanie [Działanie 1.5]

Możliwości, sposoby i narzędzia zwiększające zaangażowanie PES w proces rewitalizacji

W celu bardziej efektywnego zaangażowania podmiotów ekonomii społecznej oraz innych organizacji pozarządowych w działania rewitalizacyjne, niezbędne jest wsparcie ze strony miasta. Pomoc zdaniem badanych powinna polegać głównie na ograniczeniu biurokracji, oraz większym wsparciu finansowym. Ponadto niezbędne jest dokładne zaplanowanie procesu rewitalizacji oraz wskazanie PES konkretnych celów i obszarów, którymi mogłyby się zająć. Istotnym elementem jest również udostępnianie pomieszczeń na bieżące działania tychże podmiotów.

Na pewno brakuje w mieście miejsc gdzie takie podmioty mogły by prowadzić swoją działalność, szczególnie potrzebne są działania wśród mieszkańców czyli powinny być prowadzone tam gdzie wynika taka potrzeba. Dzięki powstającym wówczas więzom wśród mieszkańców można wszelkie problemy rozwiązywać sprawniej. Czyli chodzi o lokale znajdujące się bezpośrednio w przestrzeni mieszkańców. Wiem że miasto ma sporo wolnych lokali ale są mocno zaniedbane i trzeba by je przystosować do tego aby te podmioty ekonomii społecznej mogły w nich funkcjonować.

Źródło: Panel dyskusyjny

W wyniku przeprowadzonego panelu dyskusyjnego udało się dojść do wniosku, że istotnym elementem mogącym zwiększyć zaangażowanie PES w proces rewitalizacji jest zwiększenie dostępu do informacji odnośnie do bieżącej oferty tychże podmiotów. Stworzenie spójnego systemu informacji w tym zakresie pozwoliłoby na koordynację działań poszczególnych podmiotów i zdecydowane zwiększenie świadomości mieszkańców odnośnie do działalności PES i ich wpływie na rewitalizację tego obszaru miasta.

Sądzę, że państwo oczekujecie jakiejś koordynacji, takiej mapy drogowej - co gdzie jest i jaka jest oferta poszczególnych podmiotów. Dla mnie jest to jeden z ważniejszych wniosków, jakie tutaj dzisiaj padły, bo jest to głos człowieka pracującego bardzo blisko ludzi, a nie siedzącego tylko za biurkiem.

Źródło: Panel dyskusyjny

Główną przyczyną niedostatecznego zaangażowania podmiotów ekonomii społecznej w proces rewitalizacji jest niski poziom wiedzy społeczeństwa na temat możliwości, jakie

niesie sektor ekonomii społecznej (aż blisko 87% ogółu respondentów). Na drugim miejscu z kolei (lecz również z wysokim udziałem wskazań) znalazła się mała rozpoznawalność procesu rewitalizacji (73,33%). W zakresie działań, które zdaniem badanych powinien podjąć samorząd, aby podmioty ekonomii społecznej w większym stopniu zaangażowały się w proces rewitalizacji najczęściej wskazywano realizację kampanii promocyjnych skierowanych do mieszkańców dot. procesu rewitalizacji, organizację spotkań informacyjnych i szkoleń, stworzenie informatorów dot. rewitalizacji oraz serwisu internetowego. W zakresie innych instrumentów które skierowane do PES zachęciłyby do aktywnego włączenia się w proces rewitalizacji wymieniano zachęty finansowe za czynne uczestnictwo w projekcie (np. przeznaczone na cele statutowe) oraz skuteczniejszą promocję (w tym bezpośrednie zaproszenia do udziału w projektach).

Na terenie rewitalizacji działają podmioty, które cieszą się dobrą opinią wśród mieszkańców. To właśnie te podmioty należy zaangażować w proces rewitalizacji (działania zarówno przy organizacji wydarzeń czy spotkań integrujących mieszkańców i zachęcających ich do włączenia się w proces rewitalizacji, jak i działania związane z długotrwałą pomocą mieszkańcom, którzy borykają się z różnorodnymi problemami). Wskazywano także na możliwość włączenia w działania rewitalizacyjne podmiotów gospodarczych, które zachęcić można do udziału umożliwieniem prezentacji i sprzedaży swoich produktów/usług czy organizowaniem konkursów podczas wydarzeń, w których brałoby udział.

Jednym z najistotniejszych czynników mających na celu zwiększenie zaangażowania PES w proces rewitalizacji jest rozwój współpracy. Mimo (deklarowanej przez badanych) największej istotności współpracy PES z samorządem terytorialnym, to właśnie ten kierunek współpracy wykorzystywany był dotychczas najrzadziej. Zarówno ten fakt, jak i szerokie spektrum zalet rozwoju tego typu współpracy świadczy o potrzebie poprawy funkcjonowania tej sfery (największe możliwości upatrywać należy przede wszystkim w rozwoju współpracy z samorządem terytorialnym).

W zakresie możliwości rozwoju tej sfery badani wskazywali przede wszystkim na organizację spotkań integrujących środowisko, szerszą promocję rewitalizacji, utworzenie klastrów oraz realizację projektów integrujących różnego typu podmioty.

Dobre praktyki zaangażowania PES w rewitalizację

Stosowane na obszarach rewitalizacji polskich miast modele angażowania podmiotów ekonomii społecznej w proces rewitalizacji obszaru

Case study 1: Gdańsk – Dolne Miasto

Rysunek 13 Logo FOSA

Źródło: <http://www.fil.org.pl/pl/>

Dolne Miasto stanowi historyczną dzielnicę mieszkalno-przemysłową Gdańska, która od czasów drugiej wojny światowej ulegała powolnej degradacji. Wraz z pogarszającym się stanem infrastruktury pogłębiały się także problemy społeczne mieszkańców dzielnicy, takie jak ubóstwo, bezrobocie oraz uzależnienia, prowadzące w konsekwencji do wykluczenia społecznego. Wielu najmłodszych, pozbawionych pozytywnych wzorców przedstawicieli lokalnej społeczności powielalo patologiczne zachowania swoich rodziców. Część mieszkańców dzielnicy była ofiarami przemocy psychicznej i ekonomicznej. Wizerunek Dolnego Miasta wśród mieszkańców innych części Gdańska był bardzo negatywny, dzielnica uchodziła za biedną i niebezpieczną. Na jej obszarze regularnie odnotowywano dużą liczbę przestępstw związanych z napadami, kradzieżami, wandalizmem, narkomanią i przemocą.

Kontekst zaangażowania podmiotu ekonomii społecznej w proces rewitalizacji

Początki rewitalizacji Dolnego Miasta

Przystępując do prac związanych z rewitalizacją Dolnego Miasta, skupiono się na rozwiązaniu problemów społecznych. Zatrudniono socjologów, którzy przeprowadzili diagnozę problemów społecznych występujących na obszarze dzielnicy, na podstawie której określono skalę występujących na tym terenie problemów oraz zidentyfikowano grupy docelowe, a także opracowywano plan działań dostosowanych do ich potrzeb. Następnie ogłoszony został konkurs dla organizacji pozarządowych na prowadzenie projektów aktywizacyjnych.

Współpraca różnych instytucji kluczem do sukcesu

Praktyką godną naśladowania, która niewątpliwie wpłynęła na uznanie rewitalizacji Dolnego Miasta za modelową, była współpraca różnych instytucji przy zwalczaniu problemów społecznych. Już na samym początku rewitalizacji podpisano porozumienie o współpracy partnerskiej wspierającej działania rewitalizacyjne na terenie Dolnego Miasta. W skład partnerstwa weszły organizacje pozarządowe, jednostki miejskie i przedsiębiorstwa działające w obrębie Dolnego Miasta, w późniejszym czasie ściśle ze sobą współpracujące.

Działania społeczne

Na terenie Dolnego Miasta zorganizowano i przeprowadzono wiele działań, dostosowanych do różnych grup wiekowych mieszkańców. Podmioty zaangażowane w ich realizację zostały przedstawione na poniższym rysunku. Świetlica Caritas była odpowiedzialna za prowadzenie programów o charakterze edukacyjnym, wychowawczym i socjoterapeutycznym przeznaczonych dla najmłodszych mieszkańców osiedla. W Klubie Seniora prowadzono zajęcia integracyjne i rekreacyjne dla osób starszych. Towarzystwo Profilaktyki Środowiskowej „Mrowisko” w ramach Klubu Młodzieży organizowało zajęcia dla młodzieży mającej problemy z nadużywaniem alkoholu i narkotyków. Stowarzyszenie Kultury Fizycznej „Klub Wodny Gdańskie Lwy” prowadziło Drużynę Smoczyc Łodzi w ramach której odbywały się treningi sportowe, wpływające na poprawę sprawności fizycznej i samooceny młodzieży. Z kolei Centrum Sztuki Współczesnej „Łaźnia” organizowało zajęcia rozwijające kreatywność i wrażliwość dzieci.

Rysunek 14: Instytucje zaangażowane w rewitalizację społeczną mieszkańców Dolnego Miasta

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.gdansk.pl/urzed-miejski/Rewitalizacja-Dolnego-Miasta-z-prestizowa-europejska-nagroda,a,62854>

Działania realizowane przez Fundację „FOSA” na obszarze rewitalizacji

Ważną instytucją zaangażowaną od 2010 roku w realizację działań z zakresu rewitalizacji społecznej jest Fundacja „FOSA”, której główny cel stanowi udzielanie wsparcia w formie terapii i porad dla dzieci oraz rodziców. Jej działania skierowano do rodzin zamieszkujących Dolne Miasto, które znalazły się w trudnej sytuacji społecznej oraz osobistej. Do najważniejszych działań, zrealizowanych przez Fundację na obszarze rewitalizacji należą:

- Projekt Poradnia dla Rodziców: „FOSA na Dolnym Mieście”-w jego ramach zarówno dzieci, osoby dorosłe jak i całe rodziny zamieszkujące przy ulicach znajdujących się na Dolnym Mieście mogły uzyskać wsparcie specjalistów takich jak psycholog, psychoterapeuta, prawnik czy terapeuta uzależnień. Poradnia realizowała także programy aktywizacji społeczno – zawodowej, których zakres wynikał z aktualnie realizowanych projektów w ramach współpracy z MOPR, Urzędem Miasta Gdańska, i innych grantów, w tym pozyskiwanych ze środków Unii Europejskiej. W ramach programu aktywizacji społeczno-zawodowej mieszkańcy mieli możliwość skorzystania z usług prawnika, doradcy zawodowego, logopedy, psychologa, seksuologa, pedagoga, animatorów społecznych oraz asystentów rodziny.
- Projekt „Art-Eco”- przeprowadzany przy współpracy Fundacji z Kolonią Artystów. W jego ramach na obszarze rewitalizowanym Dolne Miasto odbywał się cykl warsztatów interdyscyplinarnych oraz multimedialnych. Tematyka części z nich dotyczyła ekologii i takich jej aspektów jak racjonalne gospodarowanie budżetem

domowym, oszczędność mediów, zdrowe żywienie czy wtórne wykorzystywanie surowców.

Fundacja w 2017 roku postanowiła kontynuować działania, dzięki którym wywiera pozytywny wpływ na rodziny zamieszkujące Dolne Miasto i objąć nimi także mieszkańców Placu Wałowego oraz Starego Przedmieścia, poprzez realizację projektu „FOSA na Dolnym Mieście – kontynuacja 2017”. Głównym celem przeprowadzanego przez fundację projektu jest integracja lokalnej społeczności. Prowadzone będą działania animacyjne (społeczno-kulturalne) oraz konsultacje podczas których osoby znajdujące się w ciężkich sytuacjach społecznych będą mogły uzyskać wsparcie. W efekcie części przeprowadzonych działań powstanie publikacja składająca się z dwóch części, jednej stworzonej przez dzieci i młodzież biorące udział w projekcie oraz drugiej napisanej przez rodziców, w której poruszone zostaną problemy uczestników projektu, a także konstruktywne sposoby przeciwdziałania powstawaniu trudnych sytuacji rodzinnych i społecznych. Publikacja zostanie opatrzona mapą znajdujących się w regionie instytucji, w których można uzyskać pomoc.

Bibliografia:

- <http://www.kolonia-artystow.pl/article/art-eko/307>, dostęp 28.12.2017
- https://www.mr.gov.pl/media/22237/dobre_praktyjki_rewitalizacja.pdf, dostęp: 28.12.2017
- <http://www.fundacjafosa.pl/>, dostęp: 28.12.2017

Case study 2: Katowice/ Nikiszowiec

Rysunek 15 Logo FIL

Źródło: <http://www.fil.org.pl/pl/>

Osiedle Nikiszowiec jest dzielnicą położoną na południu Katowic, funkcjonującą na początku XX wieku jako odrębne miasteczko, zamieszkiwane przez około 3 tysiące mieszkańców. Społeczeństwo zamieszkujące ten teren było wyjątkowo mocno zintegrowane, ale również całkowicie zależne od pobliskiej kopalni. Ta zapewniała pracownikom i ich rodzinom mieszkania znajdujące się w dziewięciu różnej wielkości blokach- kwartałach oraz regulowała opłaty czynszowe, opiekę edukacyjną i zdrowotną, a także wspierała lokalną działalność kulturalną i rekreacyjną. Pod koniec XX wieku sytuacja uległa zmianie, która była spowodowana przemianami ustrojowymi. Po włączeniu kopalni do Katowickiego Holdingu Węglowego jej sytuacja finansowa zaczęła się pogarszać co wiązało się z ograniczeniem do minimum wsparcia udzielanego lokalnej społeczności. Z powodu braku funduszy zaczęto masowo zwalniać pracowników kopalni, a także zamknięto klub sportowy oraz dom kultury. Z czasem Nikiszowiec ulegał degradacji- zwiększało się bezrobocie, osiedle przestało się rozwijać na płaszczyźnie społeczno-kulturalnej, a budynki z powodu braku inwestycji stawały się coraz bardziej zaniedbane. Sytuacja ta przełożyła się na postępujące wykluczenie społeczne mieszkańców osiedla.

Kontekst zaangażowania podmiotu ekonomii społecznej w proces rewitalizacji

Początki rewitalizacji Nikiszowca

Początek XXI wieku był momentem gdy zaczęto powoli podejmować działania, które miały na celu modernizację osiedla. Momentem przełomowym okazało się uchwalenie Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Katowice na lata 2007–2013, w którym uwzględniono rewitalizację Nikiszowa.

Działania społeczne- kwintesencja rewitalizacji

Zanim jeszcze zaczęto planować rewitalizację Nikiszowca, w działalność społeczną na rzecz mieszkańców osiedla zaczął angażować się Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, korzystający z funduszy pozyskanych z Europejskiego Funduszu Społecznego. Najważniejszym projektem zrealizowanym w tym okresie przez MOPS było uruchomienie Programu Centrum Aktywności Lokalnej w Nikiszowcu.

Działalność Stowarzyszenia „Fabryka Inicjatyw Lokalnych” na obszarze rewitalizacji

Program Centrum Aktywności Lokalnej w Nikiszowcu

W roku 2012 do prac przy rewitalizacji Nikiszowa zaangażowało się Stowarzyszenie „Fabryka Inicjatyw Lokalnych”. Od tamtej pory jest ono, obok Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, podmiotem odpowiedzialnym za realizację programu Centrum Aktywności Lokalnej. Celem tej działalności jest przede wszystkim integracja i aktywizacja społeczeństwa lokalnego. Projekt kierowany jest do osób z różnych grup zawodowych i wiekowych, głównie zagrożonych wykluczeniem społecznym. W ramach programu organizowane były spotkania mieszkańców, debaty i konsultacje społeczne. Stowarzyszenie w ramach programu Centrum Aktywności Lokalnej podejmuje również działania mające na celu promocję Nikiszowca, jako obszaru o wyjątkowych walorach historycznych i kulturalnych. Było ono także jednym z głównych inicjatorów organizacji cyklicznych imprez lokalnych, takich jak „Święto Sąsiadów”, „Jarmark na Nikiszu” i „Odpust u babci Anny”.

1. Jarmark na Nikiszu

Źródło: <http://www.fil.org.pl/>

Stowarzyszenie Fabryka Inicjatyw Lokalnych jest od 2012 roku głównym organizatorem jednego z najbardziej rozpoznawalnych jarmarków na śląsku- „Jarmarku na Nikiszu”. Jest on organizowanym od 2008 roku świętem, mającym ogromne znaczenie dla lokalnej

społeczności. Co roku przyciąga około 10 tysięcy osób i jest uznawany za symbol zmian w Nikiszowcu. Święto nadaje się na wzorowy przykład nieformalnego partnerstwa. Przy jego organizacji za każdym razem współpracują jednostki samorządowe, Służby Miejskie oraz szkoły, a także przedstawiciele biznesu. Wydarzeniu temu co roku towarzyszy inny motyw przewodni mający na celu promocję osiedla. Jarmark posiada też swoją coroczną letnią odśłonę- Odpust św. Anny.

Zebranie funduszy na zamontowanie monitoringu

Jedynym z celów jakie przyświecały organizatorom Jarmarku było zebranie pieniędzy na zamontowanie w obszarze osiedla monitoringu wizyjnego. W przeciągu dwóch lat udało się zebrać fundusze na ten cel, głównie podczas zbiórek pieniędzy odbywających się w trakcie trwania Jarmarków. Przez dwa lata zgromadzono 20 tysięcy złotych. Obecnie na osiedlu jest już pełny monitoring, sfinansowany wspólnie przez mieszkańców, miasto i Unię Europejską. Poprawę bezpieczeństwa można łatwo zauważyć analizując zmniejszającą się liczbę popełnianych przestępstw: w I połowie 2008r. ich liczba wynosiła 157, w I połowa 2010r. – 29, natomiast w roku 2013 doszło do zaledwie 27 incydentów. Zamontowanie monitoringu wpłynęło także na polepszenie wizerunku Nikiszowca.

2. Centrum Zimbardo

Źródło: <http://www.fil.org.pl/>

Stowarzyszenie Fabryka Inicjatyw Lokalnych było także pomysłodawcą powstałego w 2014 roku Centrum Zimbardo- miejsca spotkań i aktywizacji młodych mieszkańców Nikiszowca. Inicjatywa została wsparta finansowo przez profesora Philipa Zimbardo. W centrum są organizowane różne wydarzenia o charakterze kulturalnym i społecznym. Stanowi ono także miejsce w którym młodzi ludzie mają możliwość tworzenia autentycznych relacji i budowania lokalnej świadomości oraz tożsamości. W Centrum Zimbardo młodzież pomaga przygotowywać wydarzenia lokalne, angażując się tym samym w działania na rzecz Nikiszowca. Mimo, że miejsce to jest adresowane głównie do młodych ludzi, w spotkaniach może uczestniczyć każdy bez względu na wiek, status społeczny, materialny, wyznanie i poglądy. W centrum mają miejsce także spotkania tematyczne z przedstawicielami lokalnej społeczności, konsultacje oraz dyskusje.

Bibliografia:

- <http://www.fil.org.pl>, dostęp 28.12.2017
- https://www.mr.gov.pl/media/22237/dobre_praktyjki_rewitalizacja.pdf, dostęp: 28.12.2017

3.2. Analiza potrzeb i oczekiwań mieszkańców oraz programu funkcjonowania świetlicy środowiskowej/ centrum obywatelskiego w obszarze rewitalizacji [Zadanie 2]

3.2.1. Analiza potrzeb aktywizacji społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji [Działanie 2.1]

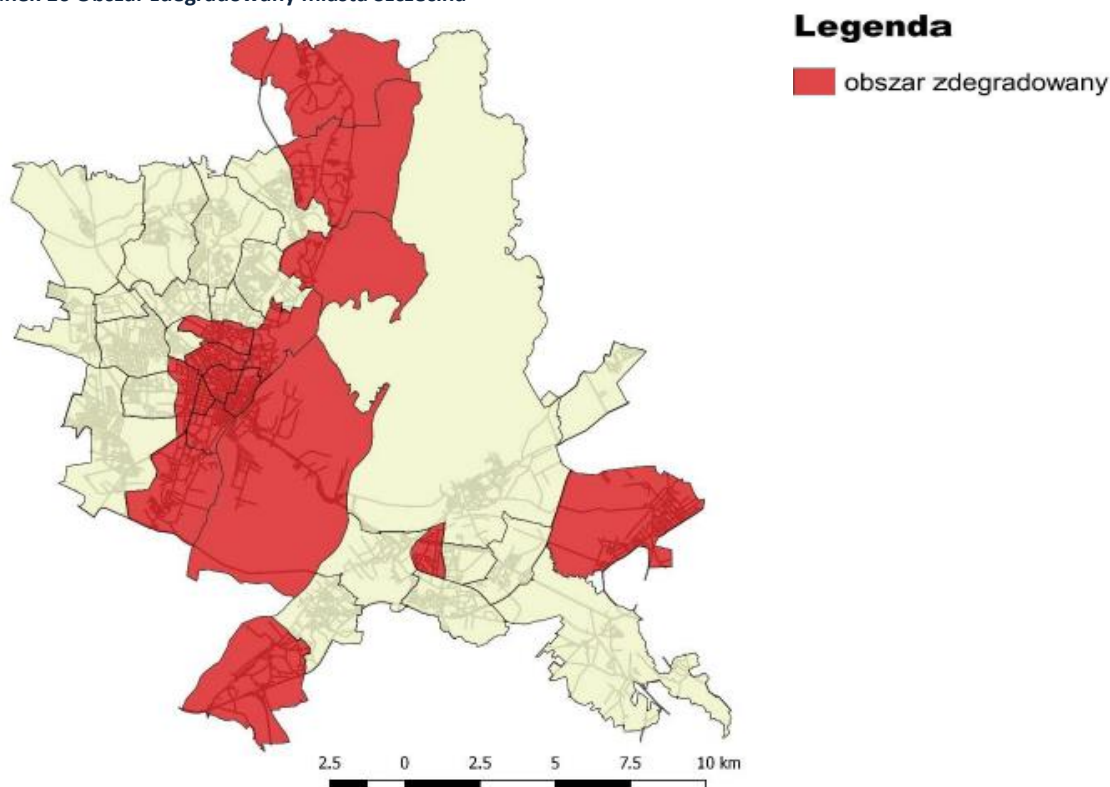
Aktywizacja społeczna

Szczecin wg stanu na 31 grudnia 2016 r. liczył 404 878 mieszkańców, co czyniło z niego siódmy pod względem liczby ludności oraz trzeci pod względem powierzchni ośrodek miejski w Polsce.

Obszar zdegradowany miasta Szczecin składa się z następujących osiedli: Centrum, Drzetowo-Grabowo, Golęcino-Gocław, Międzyodrze-Wyspa Pucka, Niebuszewo-Bolinko,

Nowe Miasto, Pomorzany, Skolwin, Słoneczne, Stare Miasto, Stołczyn, Śródmieście-Północ, Śródmieście-Zachód, Turzyn, Wielgowo-Sławociesze-Zdunowo oraz Żydowce-Klucz. Granice obszaru zdegradowanego przedstawione zostały na poniższej mapie.

Rysunek 16 Obszar zdegradowany miasta Szczecina

Źródło: Lokalny Program Rewitalizacji dla Miasta Szczecin na lata 2017-2023. Szczecin, styczeń 2018 r., s. 147.

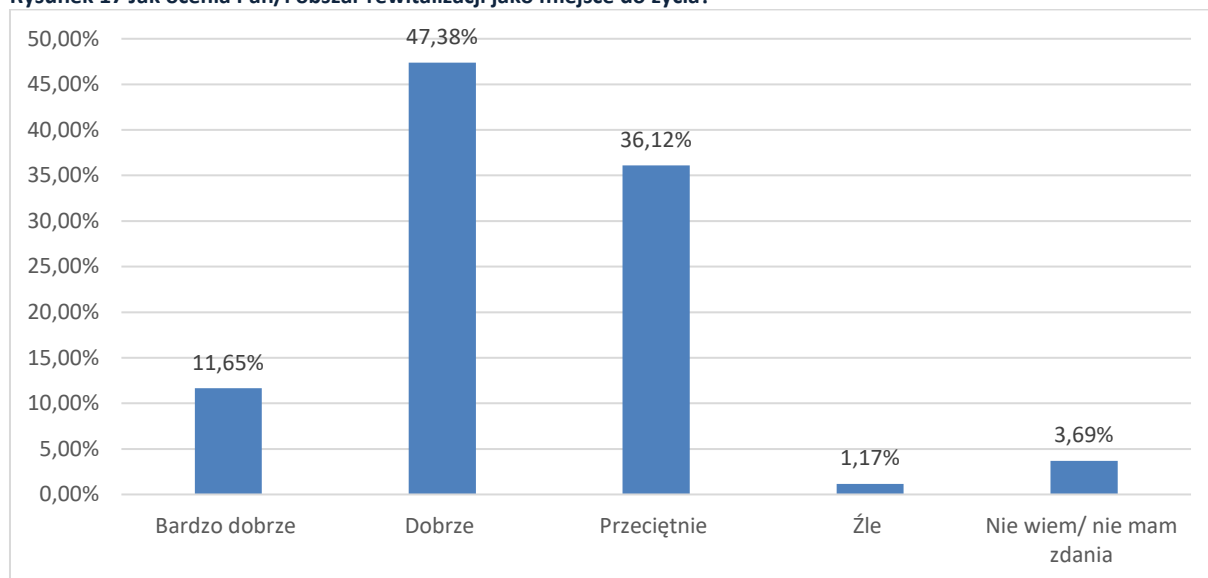
Obszar zdegradowany ma powierzchnię 112,09 km² (37,29% powierzchni miasta) i zamieszkiwany jest przez 164 333 osoby (44,46% mieszkańców miasta). Ograniczenia prawne powodują, że obszar rewitalizacji ograniczony jest terytorialnie względem obszary zdegradowanego i obejmuje jedynie jego część. Obszar rewitalizacji obejmuje zatem trzy osiedla o największej koncentracji negatywnych zjawisk w sferze społecznej: **Centrum, Śródmieście-Zachód oraz Turzyn**⁵⁹.

Badani mieszkańcy obszaru rewitalizacji poproszeni zostali (w ramach badania PAPI) o ocenę swojego miejsca zamieszkania w kontekście „miejsca do życia”. Większość

⁵⁹ Lokalny Program Rewitalizacji dla Miasta Szczecin na lata 2017-2023. Szczecin, styczeń 2018 r., s. 148.

odpowiedzi (59,03%) przypadła na pozytywne warianty oceny (przy czym większa część przypadła na ocenę „dobrą (47,38 p.p.)). Stosunkowo wysoki udział przypadł również na oceny przeciętne (aż 36,12%). Tym samym, biorąc pod uwagę 3,69% badanych którzy nie mieli zdania w tym temacie, na oceny negatywne przypadło zaledwie 1,17%. Oceny te argumentowane były przez respondentów utrudnieniami w komunikacji spowodowanymi remontami, brakiem czystych i zadbanych kamienic, brakiem basenu oraz niezagospodarowanymi terenami.

Rysunek 17 Jak ocenia Pan/i obszar rewitalizacji jako miejsce do życia?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Biblioteki

Na terenie Szczecina w 2016 r. funkcjonowało 36 bibliotek publicznych oraz 21 bibliotek innych niż publiczne. Zauważyć trzeba, że w obu typach bibliotek w ostatnich latach spadła liczba czytelników oraz liczba wypożyczanego na zewnątrz księgozbioru. W bibliotekach publicznych w 2016 r., w stosunku do 2015 r., liczba czytelników spadła o 3 tysiące, a wypożyczono blisko 43 tysiące woluminów mniej. W pozostałych typach bibliotek również nastąpił spadek: na koniec 2016 r., względem 2015 r., wyniósł 6,5 tysiąca czytelników mniej oraz 25 tysięcy woluminów mniej.

Ograniczony obieg kultury i funkcjonowanie związanych z nią instytucji jest najbardziej istotnym aspektem wpływającym na aktywizację społeczną mieszkańców obszaru rewitalizacji. Większość mieszkańców obszaru nie podlega wpływom instytucji kultury, nie dociera do nich także możliwość skorzystania z aktywnych form spędzania czasu wolnego. Jediną formę, w jakiej przejawia się na obszarze rewitalizacji udostępnianie dóbr kulturowych mieszkańcom, stanowią filie Miejskiej Biblioteki Publicznej. Na rewitalizowanym obszarze istnieją 4 takie filie⁶⁰. Niemniej jednak, działalność bibliotek zaspokaja jedynie część potrzeb kulturalnych mieszkańców. Ponadto należy wskazać, że mieszkańcy o wiele bardziej są zainteresowani kulturą masową, której obserwuje się deficyt na opisywanym obszarze. Pomimo istnienia Pałacu Młodzieży, w pobliżu analizowanego obszaru, instytucja ta nie jest w stanie zaspokoić dużych potrzeb mieszkańców, zważając na fakt, że jest instytucją miejską, nie zaś osiedlową.

Kluby sportowe

Na dzień 31 grudnia 2016 r. w Szczecinie funkcjonowało 112 klubów sportowych (w tym UKS), zrzeszających łącznie 11455 członków. Ponadto, funkcjonowało 189 sekcji sportowych.

Na obszarze rewitalizacji brak jest także infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, co wpływa na aktywność mieszkańców, zwłaszcza młodszej części. Nadzieję na polepszenie sytuacji może rodzić rozwijana sieć roweru miejskiego oraz instalowanie w pobliżu placów zabaw tzw. „siłowni pod chmurką”, wskazuje się jednak, że liczba siłowni jest niewystarczająca względem dużych potrzeb mieszkańców.

Ośrodki kultury i świetlice

W 2016 r. na terenie Szczecina funkcjonowało łącznie 10 domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic. W omawianym roku zorganizowały one 780 imprez, w których udział wzięło w sumie prawie 127 tysięcy uczestników. W ramach domów i ośrodków kultury

⁶⁰ Lokalny Program Rewitalizacji dla Miasta Szczecin na lata 2017-2023. Szczecin, styczeń 2018 r., s. 191.

funkcjonowało 61 grup artystycznych, zrzeszających 1127 członków oraz 61 kół (klubów) zrzeszających 2167 członków.

Tabela 11 Grupy działające w ramach domów i ośrodków kultury

Rodzaj grupy	Liczba grup	Liczba członków
Grupy artystyczne ogółem	61	1127
grupy teatralne	7	70
grupy muzyczne - instrumentalne	22	184
grupy wokalne i chóry	11	165
grupy folklorystyczne (ludowe, pieśni i tańca, kapele)	2	25
grupy taneczne	19	683

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://bdl.stat.gov.pl>

W ramach imprez organizowano wydarzenia różnego rodzaju. Poszczególne wydarzenia, wraz z liczbą uczestników, którzy wzięli udział w poszczególnych wydarzeniach, zaprezentowano w poniższej tabeli.

Tabela 12 Rodzaje organizowanych wydarzeń

Rodzaj wydarzenia	Liczba wydarzeń w ciągu roku	Liczba uczestników wydarzeń ogółem
ogółem	780	126 843
seanse filmowe	99	4 200
wystawy	142	47 750
festiwale i przeglądy artystyczne	5	5 080
koncerty	106	22 935
prelekcje, spotkania, wykłady	152	9 473
imprezy turystyczne i sportowo - rekreacyjne	40	22 260
konkursy	29	1 492
pokazy teatralne	69	7 268
konferencje	5	100
warsztaty	68	1 625
inne	65	4 660

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://bdl.stat.gov.pl>

Organizowano także aktywność w ramach kół (klubów) funkcjonujących w tych instytucjach. Szczegółowe dane dotyczące liczby poszczególnych kół oraz ich liczebności zaprezentowano poniżej.

Tabela 13 Rodzaje działalności kół (klubów)

Rodzaj koła/klubu	Liczba kół/klubów	Liczba członków kół/klubów
ogółem	61	2167
plastyczne/techniczne	10	175
taneczne	18	567
muzyczne	7	134
informatyczne	3	33
fotograficzne i filmowe	1	19
teatralne	1	58
turystyczne i sportowo rekreacyjne	5	135
seniora/Uniwersytet Trzeciego Wieku	6	680
dyskusyjne kluby filmowe	2	280
inne	4	86

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://bdl.stat.gov.pl>

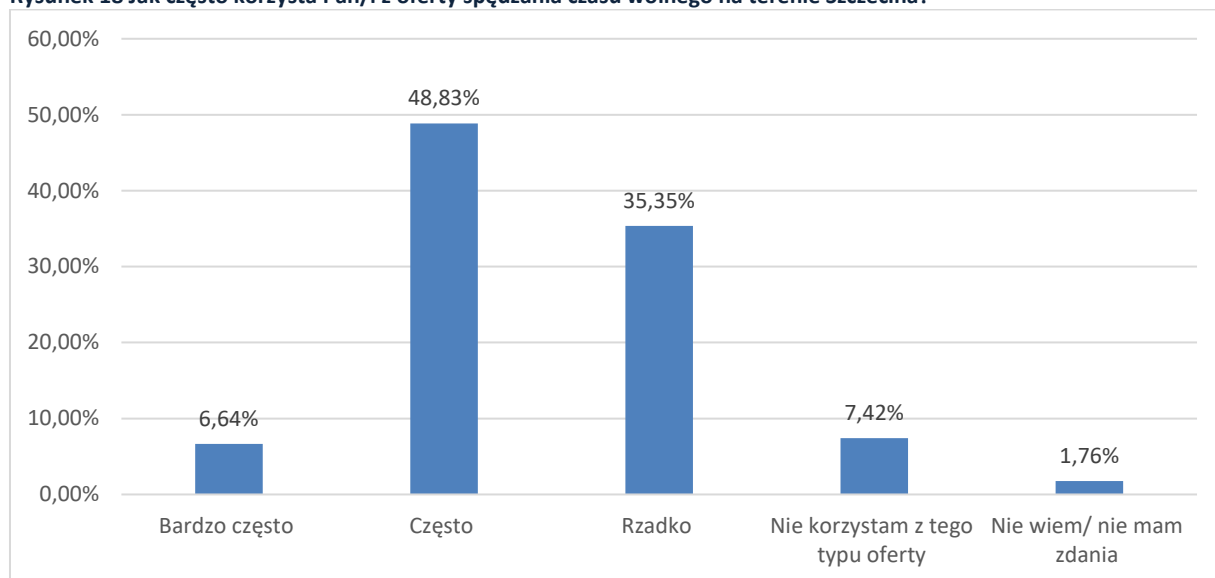
Obiekty kultury i wydarzenia kulturalne

Na obszarze Szczecina funkcjonuje także filharmonia, która w 2016 r. zorganizowała 119 koncertów dla 80 180 słuchaczy. Spośród 7 galerii, które mają siedzibę w Szczecinie, 3 obiekty dostosowane są w całości do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. W ramach siedmiu szczecińskich galerii zorganizowano łącznie, w 2016 r., 96 wystaw oraz 99 ekspozycji, które odwiedziło ponad 81 tysięcy zwiedzających. W mieście działa także pięć teatrów (dramatyczny, operowy, lalkowy). W 2016 roku zorganizowały one 1289 przedstawień i spektakli dla ponad 220 tysięcy widzów. W mieście siedzibę ma także 5 kin, dysponujących łącznie 23 salami, co przekłada się na blisko 5 tysięcy miejsc na widowni. 4 spośród kina są przystosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. W 2016 r. kina te zorganizowały blisko 43 tysięcy pokazów filmów dla 1,26 mln widzów.

Nadmienić trzeba, że w Szczecinie funkcjonuje 7 muzeów (wraz z oddziałami) – w tym trzy w pełni przystosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. W 2016 r. muzea te odwiedziło ponad 227 tysięcy odwiedzających. W muzeach zlokalizowanych na terenie Szczecina, w 2016 r. zorganizowano łącznie 1522 imprezy oświatowe. W ramach imprez tych zorganizowane były m. in. odczyty/prelekcje, seanse filmowe, koncerty, konkursy, warsztaty, imprezy plenerowe, lekcje oraz seminaria (sympozja naukowe).

Badanym mieszkańcom obszaru rewitalizacji (w ramach badania PAPI) zadane zostało pytanie odnoszące się do częstotliwości korzystanie przez nich z oferty spędzania czasu wolnego na terenie Szczecina. Największa część odpowiedzi przypadła na warianty „bardzo często” i „często” (suma wyniosła ponad 55%), co świadczy o wysokim zainteresowaniu tą ofertą. Ponadto, ponad 35% badanych korzysta z niej, lecz rzadko, poprzez co jedynie 7,42% badanych deklaruje, że nie korzysta z niej wcale (1,76% nie miało zdania w tym temacie).

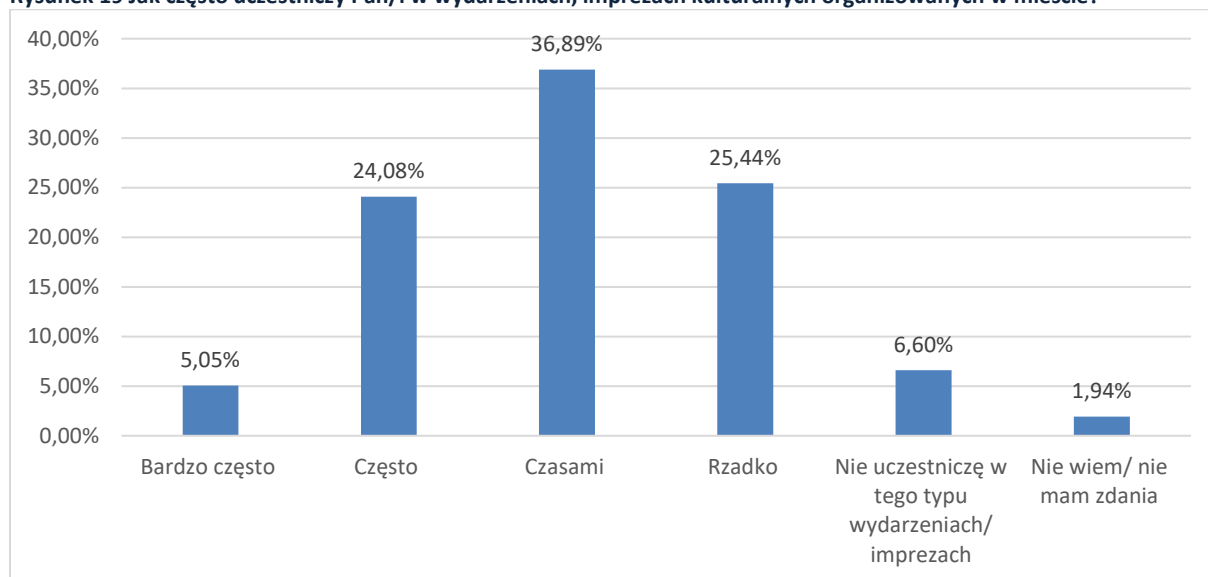
Rysunek 18 Jak często korzysta Pan/i z oferty spędzania czasu wolnego na terenie Szczecina?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Badanym mieszkańcom obszaru rewitalizacji (w ramach badania PAPI) zadane zostało również pytanie odnoszące się do częstotliwości uczestniczenia przez nich w wydarzeniach i imprezach kulturalnych organizowanych w mieście. Podobnie jak w przypadku oferty spędzania czasu wolnego, tak i w tym przypadku respondenci potwierdzili w większości uczestnictwo w tego typu wydarzeniach i imprezach (ponad 66% dla ocen „bardzo często”, „często” oraz „czasami”). Ponadto, nieco ponad ¼ badanych stwierdziła, że również korzysta z tego typu wydarzeń i imprez, lecz rzadko. Tym samym, tylko 6,6% respondentów zadeklarowało, że wcale nie korzysta z tego typu oferty (niecałe 2% badanych nie miało zdania w tym temacie).

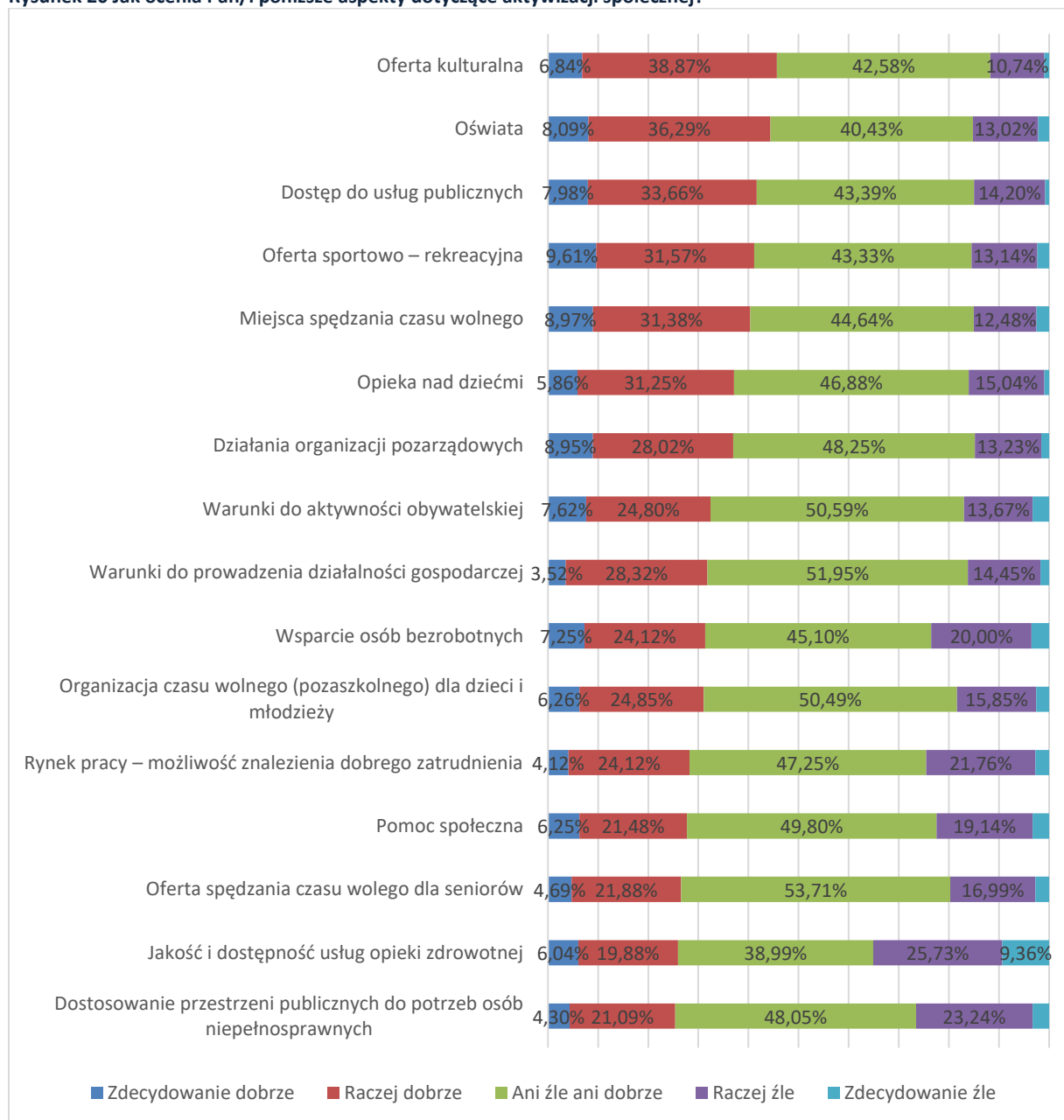
Rysunek 19 Jak często uczestniczy Pan/i w wydarzeniach, imprezach kulturalnych organizowanych w mieście?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wśród najlepiej ocenionych (przez mieszkańców obszaru rewitalizacji w ramach badania PAPI) aspektów, dotyczących aktywizacji społecznej, znalazły się oferta kulturalna (45,70% dla ocen jednoznacznie pozytywnych, tj. „zdecydowanie dobrze” i „raczej dobrze”), oświata (44,38%), dostęp do usług publicznych (41,63), oferta sportowo-rekreacyjna (41,18%) oraz miejsca spędzania czasu wolnego (40,35%). Na przeciwnym biegunie znalazły się z kolei takie aspekty, jak dostosowanie przestrzeni publicznych do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz jakość i dostępność usług opieki zdrowotnej, na które to przypadł najniższy udział odpowiedzi pozytywnych (kolejno 25,39% oraz 25,935) oraz jednocześnie najwyższy udział ocen negatywnych.

Rysunek 20 Jak ocenia Pan/i poniższe aspekty dotyczące aktywizacji społecznej?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Cennych informacji dostarcza analiza wyników badania PAPI przeprowadzonego z mieszkańcami obszaru rewitalizacji w zakresie propozycji rodzajów przedsięwzięć, które zdaniem badanych powinny być podejmowane przez władze w najbliższym czasie, celem zwiększenia poziomu aktywizacji społecznej na obszarze rewitalizacji. Na pierwszym miejscu w poniższym zestawieniu uplasowało się utworzenie miejsca spotkań integrujących mieszkańców. Wariant ten wskazało aż blisko 29% ogółu badanych. Na

drugim miejscu znalazła się organizacja większej liczby wydarzeń o charakterze rekreacyjnym dla mieszkańców (blisko 27%). Na trzecim miejscu z kolei znalazło się zwiększenie poziomu bezpieczeństwa na tym obszarze (rozbudowa systemu monitoringu i większa liczba patroli policji) – wariant ten wskazało 26,41% respondentów. Na czwartym miejscu, z niewiele niższym udziałem wskazań badanych (24,66%), znalazła się organizacja większej liczby wydarzeń o charakterze kulturalnym dla mieszkańców. Wysoki udział wskazań przypadł również na poprawę dostępu do usług dla osób starszych (24,47%) oraz realizację programów aktywizacji i integracji, programów aktywności lokalnej itp. (24,27%).

Rysunek 21 Jakie rodzaje przedsięwzięć, powinny być Pana/i zdaniem podejmowane przez władze w najbliższym czasie w celu zwiększenia poziomu aktywizacji społecznej na obszarze rewitalizacji?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Lokalni liderzy opinii (badanie IDI) wskazali, że zdecydowanie najbardziej popularną formą spędzania czasu wolnego mieszkańców jest forma najtańsza, tj. spędzanie czasu w domu, przed telewizorem. Coraz bardziej popularne są także wycieczki do galerii

handlowych. Mieszkańcy uczęszczają tam nie tyle w celu zakupów, co w celu zabicia czasu, wyjścia z domu – jest to tania alternatywa rozrywki. Problem uzależnień sprawia, że częstą formą spędzania czasu wolnego są także spotkania towarzyskie przy alkoholu lub wspólne spożywanie alkoholu na ławce pod blokiem.

Zapewne najczęściej przed telewizorem i w centrach handlowych, których nie brakuje w ścisłym śródmieściu naszego miasta.

Źródło: Dom Kultury

Mieszkańcy dość niechętnie uczestniczą w życiu kulturalnym z dwóch powodów: braku pieniędzy na opłatę biletów na wydarzenia (kino, teatr, koncert) oraz niechęci do angażowania się w spotkania cykliczne, organizowane przez lokalne placówki kulturalne. Jedynie pewna część mieszkańców jest aktywna i chętnie włącza się w działania Domu Kultury, Miejskiego Ośrodka Kultury czy ROŚ.

Generalnie ludzie niechętnie wychodzą z domu. Nasze spotkania niestety nie cieszą się zbyt dużą frekwencją. Ale jest określona grupa mieszkańców, która chętnie uczestniczy w przedsięwzięciach organizowanych przez samorząd, spotkaniach, wycieczkach itd..

Źródło: ROŚ

Badani twierdzili, że mieszkańcy nie mają przestrzeni wspólnej. Obecnie miejsca publiczne znajdują się w złym stanie, nie zachęcają do zacieśniania więzi sąsiedzkich, wspólnego spędzania czasu na świeżym powietrzu. Dlatego też część mieszkańców w ramach czasu wolnego decyduje się na spacer po innej części miasta lub na wyjazd za miasto.

Wydaje mi się, że to może być to wyjazd za miasto albo spotkanie z przyjaciółmi, może spacer, choć większość ludzi i tak najchętniej czas wolny spędza w domu.

Źródło: Kamienica

Problemy lokalnej społeczności

Uwarunkowania przestrzenne aktywności społecznej

W przypadku Centrum i Śródmieścia-Zachód należy zwrócić uwagę na złe skomunikowanie, które wpływa na poczucie peryferyjności wśród mieszkańców. W tym kontekście wyróżnia się jedynie Turzyn. Należy zaznaczyć, że w obszarze

zdegradowanym brak jest inicjatyw obywatelskich, nawet w wymiarze symbolicznym. Centrum i Śródmieście-Zachód wyróżniają się w tym względzie amorficznością⁶¹. Brak czynników centralizujących wpływa więc na degradację opisywanego obszaru.

Brak poczucia identyfikacji z miejscem i „przestrzeni spotkań”

Dużym problemem obszaru rewitalizacji jest brak instytucji i organizacji, które odwołują się do Centrum lub Śródmieścia jako do swojego miejsca funkcjonowania. Brak jest zarówno organizacji pozarządowych, jak też klubów sportowych, które integrowałyby społeczność na opisywanym obszarze. Istnieją rady osiedli, jednak dla większości mieszkańców stanowią one twory anonimowe⁶². Aspekt ten mogą wzmacniać struktury parafialne, jednak są one ograniczone do określonej grupy wyznawców. Wskazuje się bowiem, że w niedzielnych nabożeństwach uczestniczy ok. 20% mieszkańców obszaru rewitalizacji. Należy jednak zaznaczyć, że na obszarze Śródmieścia znajduje się jeden obiekt sakralny. Wskazane czynniki – różnorodność postaw religijnych, rozległość parafii oraz małą fizyczną dostępność infrastruktury sakralnej i jej niewłaściwe rozmieszczenie powodują, że struktury parafialne nie mogą być partnerem w procesie aktywizacji społecznej mieszkańców⁶³.

Na obszarze rewitalizacji istnieją przestrzenie, które mogą posłużyć do kształtowania postaw wspólnotowości i podejmowaniu aktywności w celu osiągnięcia tejże (np. Plac Lotników, Deptak Bogusława). Istnieją jednak istotne ograniczenia przestrzeni, które należy wziąć pod uwagę w przypadku chęci organizacji wydarzeń na obszarach rewitalizacji – np. konieczność ograniczenia/zamknięcia ruchu drogowego. Podjęte inicjatywy rewitalizacyjne pokazują, że bez odwoływania się do aktywizacji i świadomości mieszkańców niemożliwe będzie przeprowadzenie skutecznych działań rewitalizacyjnych. Mieszkańcy nie identyfikują się bowiem z podjętymi przez władze działaniami rewitalizacyjnymi, m. in. na Deptaku Bogusława.

⁶¹ Lokalny Program Rewitalizacji dla Miasta Szczecin na lata 2017-2023. Szczecin, styczeń 2018 r., s. 166.

⁶² Ibidem, s. 166.

⁶³ Ibidem, s. 166.

Jedyne przestrzenie, które skupiają społeczność, to trzy centra handlowe, zlokalizowane na obrzeżach obszaru rewitalizacji – CH Galaxy, CH Turzyn oraz CH Kaskada.

Skupienie i nałożenie się na siebie problemów społecznych (uzależnienia, brak kontroli społecznej) wpływają na pojawienie się deficytu bezpieczeństwa.

Indywidualne uwarunkowania związane z aktywizacją społeczną

Szczególną uwagę należy zwrócić na inicjatywy związane z aktywizacją osób starszych, niemobilnych, dzieci oraz osób gorzej sytuowanych finansowo. Inicjatyw takich brak na obszarze rewitalizacji, co wpływa na pogłębianie się wykluczenia społecznego oraz związanych z tym problemów. W skali miasta zauważa się rosnący dostęp do oferty kulturalnej, jednak obserwuje się absencję mieszkańców obszarów rewitalizowanych w korzystaniu z tej oferty⁶⁴. Związane jest to z kwestią ekonomiczną.

Znaczącym problemem staje się wykluczenie osób starszych, głównie na terenie Śródmieścia. Obserwuje się duży odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców. Samotne zamieszkiwanie w starych zabudowaniach, w mieszkaniach o dużej powierzchni, wzmacnia poczucie osamotnienia tych osób. Do tego dochodzi zła kondycja fizyczna, pogarszający się stan zdrowia oraz niski status materialny, które pogłębiają proces wykluczenia społecznego. Osoby starsze ograniczają swoje przebywanie w przestrzeni publicznej głównie do zakupów oraz spacerów, co potwierdza postępujący proces wykluczenia społecznego. Na terenie rewitalizacji zlokalizowany jest jedynie Teatr Lalek Pleciuga oraz siedziby firm zajmujących się sprzedażą produktów medycznych i rehabilitacyjnych. Tym samym, brak jest podmiotów skupiających seniorów, tym samym, nie angażują się oni aktywnie w proces kształtowania się ich najbliższego otoczenia.

Problemy na obszarze rewitalizacji dotyczą też dzieci i młodzież szkolną. Wskazuje się, że na rewitalizowanym obszarze blisko połowa dzieci przychodzi na świat ze związków

⁶⁴ Lokalny Program Rewitalizacji dla Miasta Szczecin na lata 2017-2023. Szczecin, styczeń 2018 r., s. 192.

nieformalnych, duży jest także odsetek rodzin niepełnych⁶⁵. Ponadto, problemem jest zwarta zabudowa oraz brak podwórek i terenów zielonych z placami zabaw. Powoduje to, że dzieci ulegają socjalizacji w środowisku niekorzystnym. Brak podwórek i placów zabaw substytuowany jest dyskotekami, klubami oraz centrami handlowymi. Powoduje to postępujący proces braku związku młodzieży i dzieci ze swoim miejscem zamieszkania; brak zaś tego spoiwa decyduje o wycofaniu się dzieci i młodzieży w sferę prywatną⁶⁶.

3.2.2. Profilowanie głównych grup interesariuszy [Działanie 2.2]

Główne grupy interesariuszy

Interesariuszami rewitalizacji są mieszkańcy gminy, w tym obszarów zdegradowanych, władze publiczne, w tym samorządowe, organizacje społeczne, przedsiębiorcy. Wśród głównych grup interesariuszy procesu rewitalizacji w Szczecinie wymienić można:

- 1) Mieszkańców obszaru rewitalizowanego, w tym w szczególności:
 - Osoby w wieku poprodukcyjnym – przestrzenno-funkcjonalne uwarunkowania obszaru rewitalizowanego powodują, że osoby starsze są wykluczane społecznie, zaś swoją aktywność w sferze społecznej ograniczają do minimum (zakupy, ewentualne spacery), nie uczestniczą zaś aktywnie w kształtowaniu przestrzeni lokalnej. Cechą charakterystyczną dla tej grupy jest samotne zamieszkiwanie na obszarach rewitalizowanych oraz brak oferty aktywizującej tę grupę. Cechą towarzyszącą grupie osób w wieku poprodukcyjnym są choroby, które jeszcze bardziej wpływają na pogłębienie izolacji tej grupy oraz marginalizację jej znaczenia w przestrzeni publicznej. Należy także wskazać na istnienie dużych skupisk osób w podeszłym wieku, co tworzy swoiste enklawy w stosunku do całości obszaru miasta.

⁶⁵ Lokalny Program Rewitalizacji dla Miasta Szczecin na lata 2017-2023. Szczecin, styczeń 2018 r., s. 174.

⁶⁶ Ibidem, s. 177.

- Dzieci i młodzież szkolną – grupa ta jest szczególnie narażona na negatywne skutki procesu wykluczenia społecznego. Grupa ta odczuwa silną potrzebę socjalizacji. Z tego względu więzi kształtują się we wszystkich zawiązywanych relacjach. Sytuacja kryzysowa w aspekcie przestrzenno-funkcjonalnym cechuje się brakiem występowania „miejsc wspólnych” dla dzieci i młodzieży. Na obszarze brakuje zarówno świetlic, domów kultury, jak też podwórek. Z tego względu grupa ta poszukuje możliwości socjalizacji pozaszkolnej m. in. w centrach handlowych. Powoduje to, że w lokalnym środowisku nie kształtuje się lokalny „lider” grupy rówieśniczej, co wpływać może również na późniejsze relacje społeczne wśród takich osób.
 - Osoby długotrwale bezrobotne, w tym po 50 roku życia – z uwagi na wysoki wskaźnik bezrobocia długotrwałego na obszarze rewitalizacji na grupy te należy zwrócić szczególną uwagę. Nadto zauważyć trzeba, że bezrobocie często wiąże się z innymi, niepożądanymi zjawiskami, jak np. alkoholizm.
- 2) właściciele, użytkownicy wieczyści nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze, w tym spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe i towarzystwa budownictwa społecznego
- Na ich zainteresowanie procesami rewitalizacyjnymi wpływa m. in. możliwość poprawy stanu infrastrukturalnego budynków mieszkalnych (w tym ich części wspólnych, np. klatek schodowych) i usługowych. Biorąc pod uwagę wysoki poziom zaniedbania i zniszczenia zabudowy mieszkalnej Szczecina, wydaje się, że grupa ta może być istotnie zainteresowana jako interesariusz działań.
- 3) podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacje pozarządowe i grupy nieformalne
- Działaniami rewitalizacyjnymi mogą być zainteresowane przede wszystkim podmioty, które wśród swoich celów statutowych umieściły działanie na rzecz

lokalnej społeczności. W tym aspekcie mogą one być zainteresowane realizacją (uczestnictwem w realizacji) przedsięwzięć z zakresu realizacji, mogą też stanowić tło tych działań, poprzez realizowane projekty zyskując m. in. miejsca działalności, spotkań itp.

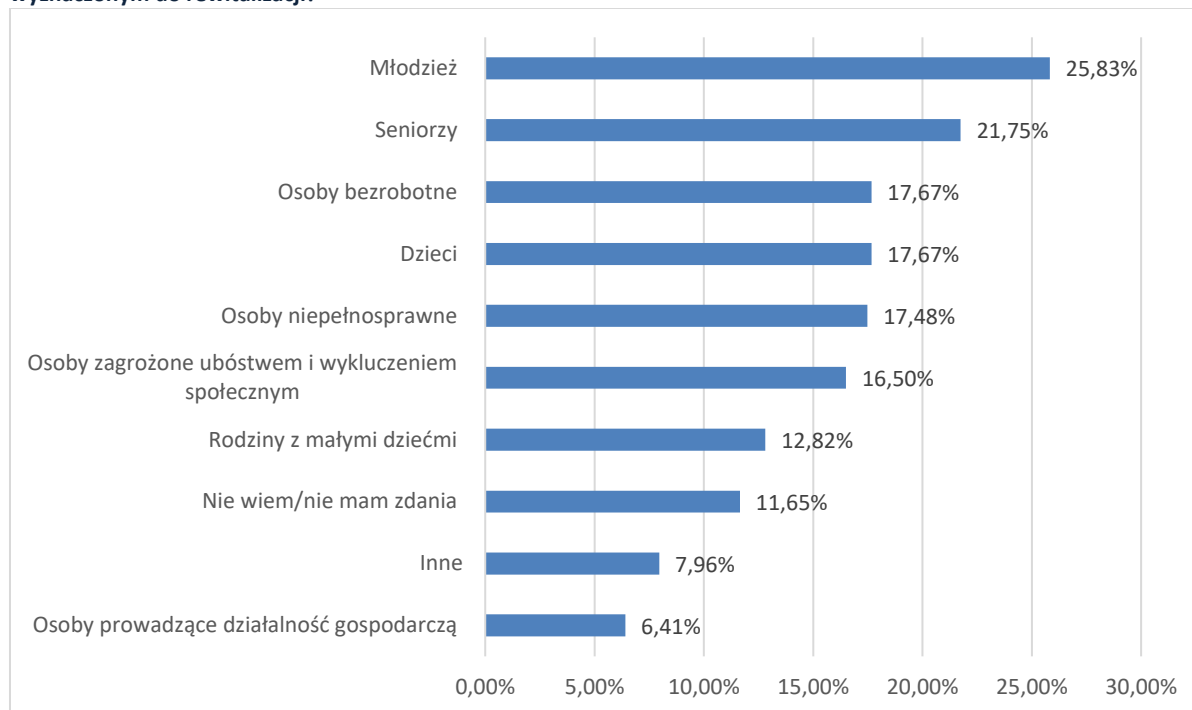
- Należy wskazać na brak tego typu podmiotów na obszarze zdegradowanym, wskazano bowiem, że jedynymi podmiotami działającymi na tym obszarze są organizacje przyparafialne, których działalność nie skupia wszystkich podmiotów zainteresowanych uczestnictwem w życiu publicznym.

4) Pozostali mieszkańcy gminy nie mieszkający na obszarze rewitalizacji

- Mieszkańcy gminy nie mieszkający na obszarze rewitalizacji mogą być istotnie zainteresowani działaniami podjętymi na obszarze rewitalizacji. Należy bowiem wskazać, że zgodnie z Lokalnym Programem Rewitalizacji dla Miasta Szczecina na lata 2017-2023 obszar zdegradowany Szczecina obejmuje 40% powierzchni miasta. Na terenach nie wchodzących w skład obszaru rewitalizacji zdiagnozowano sytuację kryzysową w wielu sferach. Tym samym, mieszkańcy obszarów zdegradowanych, na których nie jest prowadzony proces rewitalizacji, mogą być zainteresowani korzystaniem z infrastruktury wytworzonej na obszarze rewitalizowanym.

Zdaniem badanych mieszkańców obszaru rewitalizacji (badanie PAPI), głównymi grupami interesariuszy, które powinny być głównymi odbiorcami działań rewitalizacyjnych są młodzież (25,83% respondentów opowiedziało się za tym wariantem) i seniorzy (21,75%). Na trzecim miejscu z kolei znalazły się ex aequo osoby bezrobotne i dzieci (po 17,67%). Stosunkowo wysoki udział respondentów wybrał również takie grupy, jak osoby niepełnosprawne (17,48%) oraz osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym (16,50%). Warto również zauważyć, że wśród odpowiedzi „inne” znalazły się głównie odpowiedzi świadczące o potrzebie objęcia działaniami wszystkich mieszkańców bądź kierowców.

Rysunek 22 Jakie grupy interesariuszy powinny być głównymi odbiorcami działań rewitalizacyjnych (czyli działań na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki mających na celu wyprowadzenie obszaru z sytuacji kryzysowej) na obszarze wyznaczonym do rewitalizacji?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Zdaniem badanych liderów lokalnej opinii (badanie IDI), projekty i przedsięwzięcia rewitalizacyjne w pierwszej kolejności powinny być kierowane do ogólnie ujętych mieszkańców tego obszaru, którzy na co dzień korzystają z infrastruktury i tworzą „ducha” rewitalizowanej przestrzeni.

Wśród konkretnych grup mieszkańców, przedstawiciele CIS COS, OHP PUP, TBS oraz WUP najczęściej wymieniali osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem, bezrobotne, uzależnione od alkoholu i narkotyków, rodziny z dysfunkcjami społecznymi, które same nie radzą sobie z problemami, a których wsparcie może pomóc im w pokonaniu trudności. Zdaniem przedstawicieli TBS, dopiero wtedy można mówić o zrównoważonym rozwoju społecznym.

Do osób niezaradnych, zarówno nieradzących sobie generalnie w życiu, jak również na rynku pracy, co przekłada się często na ich niski status materialny. I do drugiej grupy osób - ludzi okaleczonych przez życie, wykluczonych z powodu różnych, życiowych zdarzeń.

Źródło: CIS COS

Część badanych za grupę mieszkańców, która powinna zostać objęta szczególnym wsparciem, uznała młodzież – zarówno młodzież gimnazjalną, jak i osoby ze szkół średnich i wyższych, dla których brak obecnie oferty spędzania czasu wolnego.

Powinny być kierowane głównie do ludzi młodych, ale też punktowo do mieszkańców danego miejsca, (...) - głównie jednak do młodzieży.

Źródło: 4C Centrum Ekonomii Społecznej

Przedstawiciel Domu Kultury wskazał, że w pierwszej kolejności działania powinny być skierowane do lokalnych podmiotów ekonomii społecznej, fundacji, stowarzyszeń oraz grup formalnych, które zajmują się wsparciem osób wykluczonych.

Problemy i charakterystyka interesariuszy

Do najczęstszych problemów, które dotyczą interesariuszy procesu rewitalizacji, należy zaliczyć:

- 1) W przypadku osób w wieku poprodukcyjnym:
 - Potrzeby związane z opieką i czynnościami pielęgnacyjnymi
 - Brak oferty kulturalno-rekreacyjnej przeznaczonej dla tej grupy osób
 - Poczucie bezsilności i bezradności, braku potrzeby
- 2) W przypadku dzieci i młodzieży szkolnej:
 - Brak miejsc socjalizacji pozaszkolnej – przeznaczonych do spędzania czasu wolnego przez dzieci i młodzież (boiska, świetlice)
 - Brak identyfikacji pomiędzy miejscem zamieszkania a życiem społecznym (szkoła)
 - Uzależnienie skorzystania z oferty edukacyjnej od możliwości ekonomicznych opiekunów
- 3) W przypadku osób długotrwale bezrobotnych:
 - Uzależnienia
 - Brak wiary we własne możliwości i chęci do zmiany własnej sytuacji

- Stygmatyzacja społeczna
 - Trudności w ponownym odnalezieniu się na rynku pracy
- 4) W przypadku właścicieli, użytkowników wieczystych nieruchomości i podmiotów zarządzających nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze, w tym spółdzielni mieszkaniowych, wspólnot mieszkaniowych i towarzystw budownictwa społecznego:
- Brak wystarczających środków finansowych na realizację remontów i niezbędnych prac konserwacyjnych
 - Nieudana prywatyzacja połączona z komercjalizacją, powodująca sąsiedowanie ze sobą „udanych” przedsięwzięć (restauracji, sklepów) z pustostanami, co zniechęca część potencjalnych klientów do korzystania z usług takiego podmiotu
 - Wysokie oczekiwania lokatorów wobec jakości infrastruktury
 - Duży odsetek osób zalegających z opłatami za czynsz, co utrudnia przeprowadzanie niezbędnych prac konserwacyjnych i remontowych
- 5) W przypadku podmiotów prowadzących lub zamierzających prowadzić na obszarze gminy działalność społeczną, w tym organizacji pozarządowych i grup nieformalnych:
- Niechęć i nieufność społeczna w zakresie współpracy z podmiotami III sektora
 - Brak środków na działalność
 - Niewystarczające wsparcie ze strony władz samorządowych
 - Słaba pozycja lokalnych organizacji społecznych w przestrzeni obszaru rewitalizacji w kreowaniu polityki rozwoju tej części miasta
- 6) W przypadku pozostałych mieszkańców gminy nie mieszkających na obszarze rewitalizacji:
- Niemożność skorzystania projektów miękkich realizowanych na obszarze rewitalizacji, przeznaczonych jedynie dla mieszkańców tego obszaru

- Trudności transportowe związane z koniecznością przemieszczania się celem skorzystania z infrastruktury zlokalizowanej na obszarze rewitalizacji
- Brak zapewnienia odpowiedniej ilości i jakości infrastruktury niezbędnej do wykorzystania roweru jako środka transportu intermodalnego

Uzupełnieniem pytania o główne grupy interesariuszy procesu rewitalizacji (w ramach badania PAPI z mieszkańcami obszaru rewitalizacji) było pytanie otwarte, dotyczące charakterystycznych problemów i przyczyn ich powstawania względem wskazywanych najczęściej przez badanych grup interesariuszy. Najczęściej pojawiającymi się problemami przypadającymi na wariant „młodzież” były takie odpowiedzi, jak brak miejsc do spędzania czasu wolnego, brak obiektów sportowych, brak zainteresowań wśród obecnej młodzieży i miejsc w których mogliby je rozwijać, słaba oferta zajęć pozaszkolnych oraz wiele czynników związanych z zagrożeniem demoralizacją. Wśród przyczyn powstawania tychże problemów wskazywano z kolei brak pieniędzy na działania skierowane do tej grupy docelowej oraz brak zaplecza infrastrukturalnego do organizacji zajęć pozalekcyjnych czy wydarzeń kulturalnych. Biorąc z kolei pod uwagę drugą grupę najczęściej wskazywaną przez badanych, tj. seniorów, wśród głównych problemów wymienić należy brak miejsc dla seniorów (np. przeznaczonych na wspólne spotkania czy umożliwiających spędzanie czasu wolnego), brak oferty spędzania czasu wolnego, brak odpowiedniej opieki medycznej związany z kolejkami do lekarzy. Wśród powodów takiego stanu rzeczy wymieniano brak środków finansowych z których można zrealizować tego typu inwestycje, brak lekarzy specjalistów oraz niskie emerytury, nie pozwalające na właściwe wykorzystanie czasu wolnego.

Wspólnym mianownikiem w zakresie potrzeb poszczególnych grup społecznych jest tym samym brak miejsc do spotkań i spędzania czasu wolnego. Świetlica/centrum obywatelskie które miałyby powstać na rewitalizowanym obszarze powinno więc zaspokoić w tym względzie potrzeby różnych grup społecznych – stąd też potrzeba zadbania o niski poziom sformalizowania działalności takiego podmiotu i ogólnodostępnego charakteru.

3.2.3. Identyfikacja lokalnych zasobów ludzkich i organizacyjnych [Działanie 2.3]

Identyfikacja liderów opinii oraz zasobów organizacyjnych

Wśród przedsięwzięć, które mogłyby być realizowane przez podmioty ze wszystkich trzech sektorów, cieszących się dobrą opinią wśród mieszkańców, można wymienić:

- Sektor publiczny – Urząd Miejski w Szczecinie, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie
 - Podmioty publiczne mają duże możliwości włączenia się w działania rewitalizacyjne. Mogą równoważyć swoją działalnością niechęć podmiotów prywatnych do inwestowania w przedsięwzięcia rewitalizacyjne nie przynoszące zysku, a potrzebne lokalnej społeczności. Z uwagi na potrzeby miasta w zakresie rewitalizacji oraz specyfikę działalności podmiotów, powinny one skupić się na działaniach związanych z gentryfikacją budynków oraz remontem budynków na potrzeby organizacji pozarządowych lub na cele usługowe. W przypadku Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie główny akcent powinien zostać położony na działalność skierowaną do osób we wieku poprodukcyjnym, które w dużym stopniu zagrożone są wykluczeniem społecznym.
- Sektor prywatny -
- Sektor społeczny - Stowarzyszenie Twórców i Producentów Sztuki Off-Marina
 - Z uwagi na długą historię oraz szeroki profil działania Stowarzyszenie ma szansę stać się centrum kulturalnym rewitalizacji opisywanego obszaru. Podejmowane działania mają szansę wpisać się w profil działalności planowanej świetlicy środowiskowej/centrum obywatelskiego poprzez promowanie kultury i sztuki oraz współorganizację wydarzeń w centrum obywatelskim. Stowarzyszenie uczestniczy także aktywnie w lokalnym życiu społecznym, m. in. w trakcie konsultacji społecznych złożyło dwie propozycje przedsięwzięć do realizacji w ramach aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji (*Kino Teatr „Pod Żółtym Leszczem”* i *Galeria Wzorcową* oraz *Aktywizacja mieszkańców z wykorzystaniem*

lokalu kreatywnego przy ul. Kr. Jadwigi 2), które następnie zostały ocenione pozytywnie oraz wpisane na listę podstawową do realizacji.

Badanym mieszkańcom obszaru rewitalizacji (badanie PAPI) zadano pytanie dotyczące lokalnych zasobów, które można wykorzystać do rozwiązania zdiagnozowanych problemów. Wśród zasobów ludzkim badani wskazywali przede wszystkim bezrobotnych, lekarzy, inwestorów, młodzież, nauczycieli, pracodawców, władze miasta i wolontariuszy. Wśród sposobów wykorzystania tychże wskazanych zasobów badani wymieniali zatrudnienie bezrobotnych do budowy/modernizacji infrastruktury w ramach projektów rewitalizacyjnych wraz z innymi formami wspierania zatrudnienia osób bezrobotnych, prace społeczne, świadczenie pomocy osobom niepełnosprawnym, tworzenie nowych miejsc pracy (przez inwestorów i pracodawców), czy utworzenie miejsc do spędzania wolnego czasu. W ramach zasobów organizacyjnych z kolei badani wskazywali na takie zasoby, jak fundusze unijne, władze miasta i jednostki pomocnicze, organizacje charytatywne, organizacje pozarządowe, szkoły, powiatowy urząd pracy i rady osiedli. Wśród sposobów wykorzystania tychże zasobów z kolei wskazano przede wszystkim na akcje pomocy potrzebującym, rozwój sfery bezpieczeństwa (m.in. poprzez system monitoringu), budowę parkingów, boisk i miejsc do spędzania czasu wolnego. Wskazywano również na budowę udogodnień dla osób starszych i z niepełnosprawnościami, pomoc w znalezieniu zatrudnienia przez osoby niepełnosprawne oraz współpracę władz miasta z innymi podmiotami, np. organizacjami pozarządowymi.

Badani liderzy lokalnej opinii (badanie IDI) mieli zróżnicowane zdanie na temat poziomu aktywizacji społecznej mieszkańców. Przedstawiciele CIS COS, OHP, szkoły podstawowej oraz WUP stwierdzili, że poziom ten jest bardzo niski, mieszkańcy są wycofani i nie chcą angażować się w proces odnowy swojego miejsca zamieszkania. Część z nich przyjmuje postawę roszczeniową, oczekują, że to ktoś z zewnątrz zadba o ich przestrzeń, uczyni ją przyjazną i czystą.

Niestety ocenilbym go niezbyt wysoko, co wiąże się zapewne ze strukturą społeczną mieszkańców. Są to w dużej mierze osoby wycofane, nastawione roszczeniowo.

Źródło: OHP

Przedstawiciele Centrum Ekonomii Społecznej, MOK, ROŚ oraz TBS wskazali natomiast, iż poziom ten, mimo iż nie jest wysoki, z roku na rok poprawia się. Mieszkańcy są coraz bardziej świadomi własnej roli w tworzeniu lokalnej przestrzeni, nawet jeśli nie podejmują własnych działań, to coraz chętniej włączają się w inicjatywy, z którymi wychodzą lokalni liderzy. Z każdym kolejnym projektem zauważają, że ścieżka od przedstawienia pomysłu do jego realizacji wcale nie jest tak długa, a przynosi ogromną satysfakcję i trwałe zmiany.

Powstanie wspólnot mieszkaniowych doprowadziło do tego, że mieszkańcy zaczęli dbać o swoje otoczenie. Osoby z problemami społecznymi niechętnie same zgłaszają się do nas po pomoc, ale wspólnie z mieszkańcami staramy się im pomagać.

Źródło: ROŚ

Poziom aktywizacji jest zdecydowanie lepszy niż był trzy lata temu, gdyż prowadzimy działania renowacyjne, a w tej chwili prowadzimy działania rewitalizacyjne. Oferujemy mieszkańcom różne formy aktywizacji – prowadzimy Klub Seniora, Punkt Międzysiedzki Środek – dziś jest zdecydowanie lepiej, choć skala tych działań nie jest tak duża, jakie są potrzeby. Należy przede wszystkim skupić się na aktywowaniu więzi międzyludzkich, więzi międzysiedzkich, budowania międzypokoleniowej współpracy i stworzenia do tego warunków. Potrzeba tworzenia poprawy otoczenia poprzez tworzenie wspólnoty tzw. międzypodwórkowej, tworzenie miejsc spotkań międzysiedzkich.

Źródło: TBS

Większość badanych (IDI) wskazała, że znają osoby, które na obszarze rewitalizacji pełnią funkcję lokalnych liderów opinii. Są to głównie osoby działające w Radzie Osiedla, lokalni politycy, animatorzy lokalnych stowarzyszeń (m.in. Jadłodzielnia”) i liderzy różnego rodzaju akcji osiedlowych (np. festynów).

Tak. Myślę tutaj o osobach zaangażowanych w działalność stowarzyszeń działających na naszym osiedlu. I tak jedno z nich zajmuje się np. aktywizacją seniorów. Często osoby te zaangażowane są w działania pomocowe, ale też i w organizację festynów podwórkowych.

Źródło: ROŚ

Liderami są na pewno Rady Osiedlowe, ich przewodniczący, a także członkowie, którzy aktywnie działają i oni mieszczą się w kategorii lidera. Od września na naszym obszarze działa „Jadłodzielnia” - grupa wolontariuszy, która szerzy ideę dzielenia się jedzeniem. Myślę, że ta grupa w przyszłości zostanie wykreowana na takich liderów w zakresie jakim się zajmują. Mają potencjał i możliwości i staną się w przyszłości społecznością obywatelską.

Źródło: TBS

Badani, którzy osobiście nie znają takich osób, także stwierdzili, iż zapewne takie osoby istnieją i są pośrednikami pomiędzy instytucjami a mieszkańcami terenów rewitalizowanych. Podkreślali oni, że dopóki takie osoby się nie pojawią, aktywność w społeczeństwie jest niewielka. O funkcji lidera decydują cechy indywidualne, nie zaś usytuowanie instytucjonalne.

Takie osoby można zaangażować, zdaniem badanych respondentów, w działania rewitalizacyjne, przede wszystkim w aktywizację mieszkańców. Byłyby to osoby odpowiedzialne za organizowanie spotkań z mieszkańcami, informowanie ich o prowadzonych działaniach i zachęcanie do włączenia się w proces odnowy. Przedstawiciel WUP dodał, że lokalne autorytety powinny zostać włączone we wszystkie działania, gdyż tylko w taki sposób można przełamać bariery i zachęcić do wyjścia z domu tak hermetyczną społeczność.

Należałoby wykorzystać takie osoby przy próbach zaktywizowania mieszkańców tych terenów, np. poprzez organizowanie spotkań z mieszkańcami. Podkreśliłbym również ich rolę przy opiniowaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Źródło: MOK

Ważne, by spotkania i działania w ramach rewitalizacji odbywały się w miejscach bliskich mieszkańcom, co dodatkowo zmobilizuje ich do włączenia się w proces przemian.

Można by zaangażować te osoby w realizację projektów, w których sami mieszkańcy również chętnie by brali udział. Te akcje czy wydarzenia powinny mieć miejsce w tych budynkach, na tych klatkach schodowych, na tych podwórkach, w przestrzeni najbliższej osobom zamieszkującym tereny przeznaczone do rewitalizacji.

Źródło: Kamienica

3.2.4. Pogłębiona analiza przyczyn występowania problemów oraz potrzeb mieszkańców obszaru rewitalizacji [Działanie 2.4]

Identyfikacja potrzeb mieszkańców OR

W ramach konsultacji społecznych, przeprowadzonych w związku z aktualizacją Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Szczecin na lata 2017-2023 wpłynęły 92 propozycje przedsięwzięć. Większość, po przeanalizowaniu, znalazła się na liście podstawowej lub uzupełniającej. Na listę nie wpisano jedynie 13 spośród 92

zaproporowanych projektów przedsięwzięć. Zgłaszane przedsięwzięcia dotyczyły głównie remontów budynków mieszkalnych oraz gentryfikacji budynków i pomieszczeń. Tego zakresu dotyczyło ok. 60% wszystkich zgłoszonych propozycji. Następnie zgłaszano propozycje dotyczące zagospodarowania przestrzeni publicznej oraz budowy miejsc wspólnych, tj. centra kultury, będące miejscami spotkań mieszkańców⁶⁷. Wynika stąd, że pierwszorzędne znaczenie dla mieszkańców mają potrzeby infrastrukturalne, związane z remontem istniejących budynków oraz przywracaniem im ich funkcji bądź nadaniem im nowej funkcji. Dopiero na dalszym miejscu znajdują się potrzeby związane ze stworzeniem miejsc w celu przeciwstawienia się postępującej amorfizacji społecznej.

Spośród 92 propozycji przedsięwzięć do realizacji w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji jedynie 6 propozycji wpłynęło od osób prywatnych, jedna zaś od rady osiedla. W spotkaniach organizowanych w ramach konsultacji społecznych brały udział łącznie 52 osoby. Wskazuje to na niski poziom zaufania społecznego oraz poczucia dobra wspólnego. Liczbę przedsięwzięć proponowanych w ramach konsultacji społecznych przez wnioskodawców danego typu prezentuje poniższa tabela.

Typ podmiotu zgłaszającego przedsięwzięcie	Liczba przedsięwzięć
Wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe	37
instytucje publiczne	19
przedsiębiorstwa i IOB	14
NGO	7
osoby prywatne	6
instytucje świadczące usługi edukacyjne	5
związki i organizacje wyznaniowe	3
rada osiedla	1

Opracowanie własne na podstawie Raportu z konsultacji społecznych dotyczących aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Szczecin na lata 2017-2023.

Najwięcej projektów (związanych przede wszystkim z remontem budynków oraz części wspólnot budynków) składane było przez wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe.

⁶⁷ Zob. Raport z konsultacji społecznych dotyczących aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Szczecin na lata 2017-2023.

Następną, najliczniejszą grupę wnioskodawców, stanowiły instytucje publiczne oraz przedsiębiorstwa i instytucje otoczenia biznesu.

Pomimo, iż większość Szczecinian uważa Aleję Wojska Polskiego za jeden z centralnych punktów Szczecina, wskazują oni jednocześnie, że ulica ta jest dla nich jedynie tranzytowa, służy do przemieszczania się z jednego punktu miasta do drugiego za pomocą komunikacji miejskiej. Szczecinianie rzadko wskazują, by miejsce to służyło do spotkań w restauracjach, spacerów i relaksacji⁶⁸. Świadczy to o tym, że pomimo centralnego położenia miejsce to w mentalności mieszkańców miasta zajmuje peryferyjną pozycję. Podobnie w mentalności mieszkańców aleja ta stanowi centralne miejsce w Szczecinie, niemniej, podobnie jak w przypadku wszystkich Szczecinian, mieszkańcy Alei nie wykorzystują jej do relaksacji i uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych. Dominującym sposobem wykorzystania Alei jest dotarcie do innego miejsca miasta, zakupy oraz w mniejszym stopniu – spacer.

Geneza występowania problemów mieszkańców OR

Wśród problemów społecznych badani liderzy lokalnej opinii (badanie IDI) wymieniali najczęściej biedę, uzależnienie od alkoholu oraz chroniczne bezrobocie, wynikające z braku chęci podejmowania pracy. Obserwowane jest także dziedziczenie bezrobocia i życiowej bezradności – osoby młode nie mają pozytywnych wzorców, nie mają też możliwości korzystania z przyjaznych im miejsc wspólnych, co staje się powodem przejmowania norm i wartości rodziców.

Zdaniem przedstawiciela TBS, natłok problemów społecznych mieszkańców obszaru rewitalizacji wynika ze zmian w strukturze społecznej mieszkańców. Na przestrzeni lat z kamienic wyprowadziły się osoby młode i zamożne, pozostały zaś osoby o niskich dochodach oraz osoby starsze.

Jako mieszkaniec tej części miasta, to powiedziałbym, że głównym problemem społecznym jest problem wykluczenia ze wszystkimi jego konsekwencjami, takimi jak: alkoholizm, narkomania. Brak miejsca, w którym młodzi ludzie mogliby spędzać czas wolny również

⁶⁸ Śródmiejski odcinek Alei Wojska Polskiego w oczach mieszkańców Szczecina. Raport z badań socjologicznych, Szczecińskie Towarzystwo Socjologiczne, s. 14-16.

prowadzi do powstawania patologicznych relacji wśród wyżej wymienionych. Wspomnieć należy również o dziedziczeniu patologii, o problemie drobnej przestępczości.

Źródło: 4C Centrum Ekonomii Społecznej

Wśród problemów infrastrukturalnych, wpływających także na sferę społeczną, wskazano na degradację zabudowy, dewastację miejsc wspólnych, co zniechęca do spędzania w nich czasu oraz zły stan kamienic i budynków, które nie posiadają łazienek, generują problemy z ogrzewaniem i wymagają kapitalnego remontu. Zaniedbana, zdewastowana infrastruktura tych miejsc ma wpływ na powielanie patologicznych wzorców zachowań.

Problemem są także niszczące puste lokale użytkowe, w których przez długi czas nie chcieli zakładać swoich siedzib przedsiębiorcy, co wpływa na niski odsetek działających na tym terenie podmiotów gospodarki narodowej oraz związane z tym problemy gospodarcze.

Przedstawiciel szkoły podstawowej zauważył, że Aleja Wojska Polskiego z centralnego miejsca przyjaznego mieszkańcom stała się przede wszystkim ciągiem komunikacyjnym, miejscem przelotowym, straciła swój wymiar spacerowy, rekreacyjny, w którym można spędzić czas wolny.

Problemem nadrzędnym jest degradacja zabudowy, czy też dróg znajdujących się na terenie przeznaczonym do rewitalizacji. Oprócz tego, zwrócić chciałbym uwagę na osoby wykluczone, często zaliczane do marginesu społecznego.

Źródło: Dom Kultury

Problemy środowiska, zdegradowanego otoczenia, zniszczonej infrastruktury - nie bez wpływu na życie i funkcjonowanie mieszkańców, należących niejednokrotnie do tych grup społecznych, które zagrożone są wykluczeniem.

Źródło: WUP

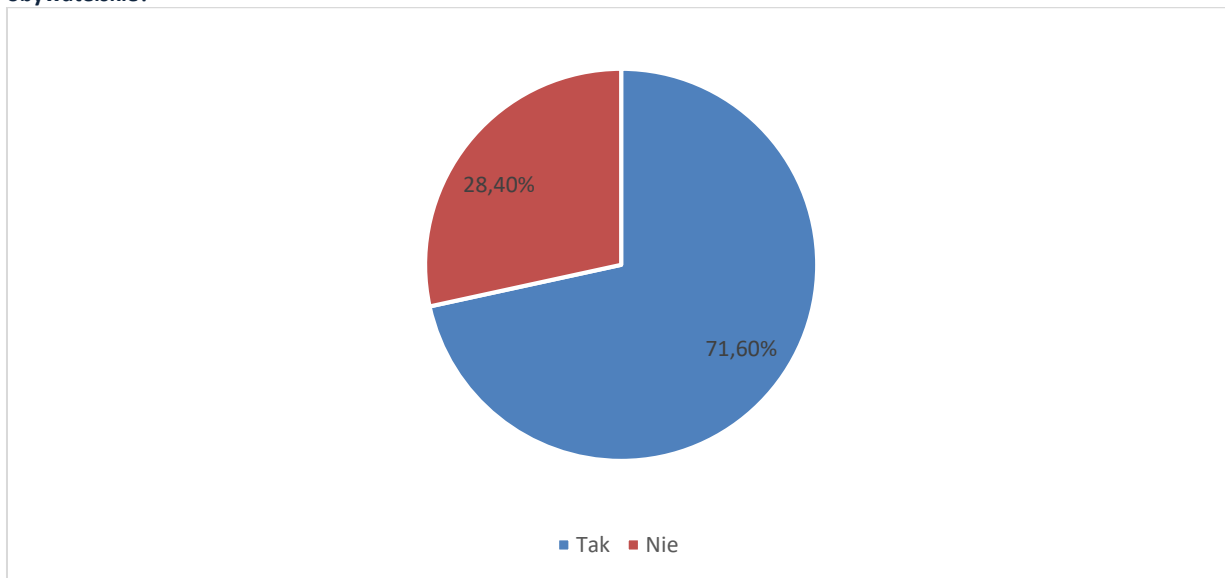
3.2.5. Program funkcjonowania świetlicy/ centrum obywatelskiego [Działanie 2.5]

Wskazane w powyższej części rozdziału potrzeby, problemy grup docelowych i ich geneza pozwalają stwierdzić, że jedną z głównych potrzeb mieszkańców obszaru rewitalizacji jest utworzenie miejsca, w którym mogliby wspólnie spędzać wolny czas. Z tego względu sugerowanym rozwiązaniem jest powstanie świetlicy/centrum obywatelskiego.

Lokalizacja świetlicy/ centrum obywatelskiego

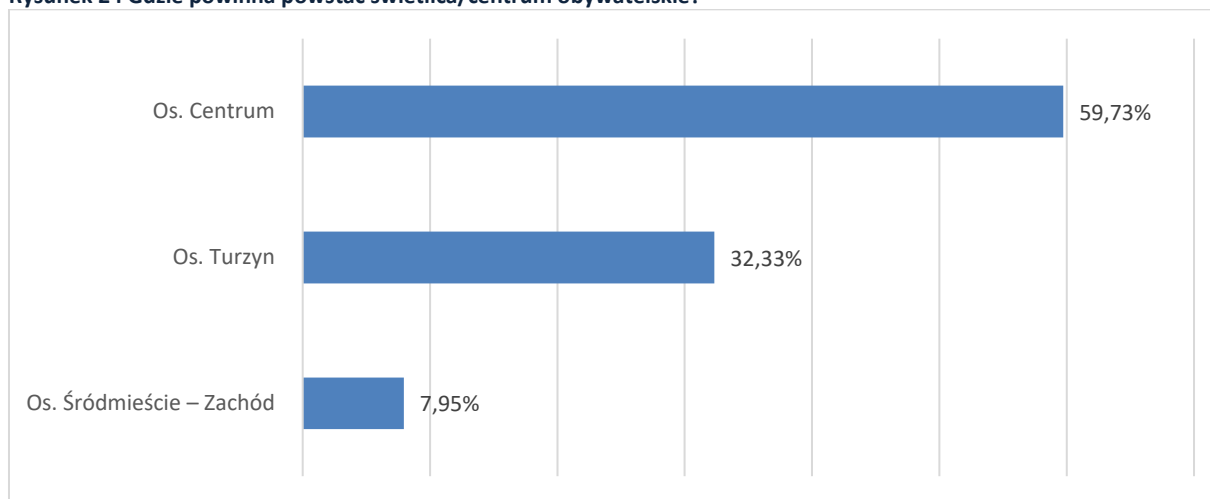
Zdaniem większości badanych mieszkańców obszaru rewitalizacji (w ramach badania PAPI) na terenie wyznaczonym do rewitalizacji **powinna powstać świetlica/centrum obywatelskie** (71,6%). Wśród preferowanych lokalizacji dominowało **Osiedle Centrum** (blisko 60% popierających powstanie takiego obiektu wskazało tą lokalizację).

Rysunek 23 Czy Pana/i zdaniem na terenie wyznaczonym do rewitalizacji powinna być zlokalizowana świetlica/ centrum obywatelskie?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Rysunek 24 Gdzie powinna powstać świetlica/centrum obywatelskie?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Osoby przeciwnie temu pomysłowi wskazywali na istnienie obiektów o podobnej funkcji, brak czasu mieszkańców na korzystanie z nich i przekonanie o niskiej istotności tej inwestycji. Uczestnicy panelu ekspertów zwrócili z kolei uwagę na niebezpieczeństwo związane z centralizacją działań w postaci jednego, głównego obiektu tego typu. Ich zdaniem alternatywą dla stworzenia tego typu obiektu byłoby dofinansowanie obecnie działających, mniejszych podmiotów.

Jestem przeciwna jednemu miejscu, bo to po czasie staje się instytucją, nawet działając jako podmiot pozarządowy. Na tych obszarach powinno być rozproszenie takich instytucji..

Źródło: Panel ekspertów

Większość badanych liderów lokalnej opinii (badanie IDI) jest zdania, że utworzenie na terenie wyznaczonym do rewitalizacji świetlicy środowiskowej jest dobrym pomysłem. Ważne, by takie miejsce posiadało animatorów, którzy wyjdą do mieszkańców, zachęcą ich do włączenia się w życie społeczne i zorganizują ciekawe zajęcia. Takie miejsce powinno także włączać mieszkańców w działania związane z rewitalizacją społeczną, m.in. akcję „zielone podwórka”, festyny czy dni sąsiada.

Badani wskazywali, że działania takiej świetlicy powinny być skierowane głównie na aktywizację dzieci, młodzieży i osób starszych, tj. osób, które mają więcej czasu wolnego, którego nie potrafią zagospodarować (co z kolei przyczynia się do pogłębiania się problemów społecznych, takich jak alkoholizm czy wandalizm).

Bezwzględnie taka świetlica powinna powstać. Powinna to prowadzić organizacja pozarządowa na zlecenie miasta, powinni to być ludzie, którzy powinni wyjść aktywnie do ludzi. Trudno powiedzieć, czym powinna się zająć – na pewno aktywizacją osób starszych poprzez wspólne działania. Powinno być to skierowane do miejscowych, ale także objąć szersze pole działania. Będziemy przygotowywali Centrum Aktywności Lokalnej.

Źródło: TBS

Kilku badanych (badanie IDI) wskazało jednak, że tworzenie świetlicy środowiskowej czy centrum obywatelskiego nie jest dobrym pomysłem, ponieważ takie miejsca już istnieją. Inni wskazali, że bardziej potrzebne byłoby miejsce w rodzaju domu kultury czy mediateki, które świadczyłoby atrakcyjną ofertę spędzania wolnego czasu.

Takie miejsca na naszym osiedlu już istnieją. Takie miejsca gromadzą wokół siebie osoby chętne do działania, są one motorem napędowym działań prospołecznych w najbliższym otoczeniu. Poziom takich działań oceniam bardzo wysoko. My również chętnie użyczamy nasze pomieszczenia różnym organizacjom nieformalnym.

Źródło: ROŚ

Warto zauważyć, że uczestnicy panelu dyskusyjnego zgłosili potrzebę powstania nie jednej, lecz kilku podobnych świetlic. Podkreślano przy tym, że działalność tego typu obiektów nie powinna być nadmiernie sformalizowana, a obiekty powinny być dostępne dla wszystkich zainteresowanych.

Takich mniejszych świetlic powinno być w kilku różnych miejscach, ale powinny być ze sobą jakoś powiązane, aby ze sobą nie konkurowały. Muszą to być miejsca gdzie zawsze można wejść i wyjść, aby nic z góry nie było narzucane. Miejsca takie nie zawsze muszą się wiązać z kulturą, są różne potrzeby, które trzeba zdiagnozować dla danego obszaru i tą ofertę dostosować.

Źródło: Panel dyskusyjny

Zwiększenie aktywności obywatelskiej i społecznej

Badani liderzy lokalnej opinii (badanie IDI) przyznali, że mieszkańcy angażują się w organizowane na terenie rewitalizacji wydarzenia, tj. festyny, giełdy, festyny artystyczne. Ich zaangażowanie opiera się jednak na obecności, a nie współorganizowaniu takich działań.

Nie pamiętam nazwy, ale takie inicjatywy związane z festynami, przedsięwzięciami integrującymi mieszkańców, były w tamtym rejonie już podejmowane.

Źródło: Dom Kultury

Podobnych wniosków dostarczył przeprowadzony na potrzeby badania panel ekspertów. Mieszkańcy często popierają działania społeczne do czasu, kiedy w większym stopniu zaczynają dotyczyć ich samych. Szczególnym problemem w tym zakresie jest miejsce prowadzenia działań społecznych, tj. przeznaczenie pod nie terenów wspólnych znajdujących się w sąsiedztwie. Wskazane jest zatem rozpoczęcie tego typu działań od mniejszych projektów zlokalizowanych w sąsiedztwie mieszkańców –w celu zmiany ich mentalności i postrzegania projektów społecznych jako kłopotliwe, bądź organizacja większego obiektu (np. świetlica/centrum obywatelskie), które pozwoliłoby na

W kulturze naszych mieszkańców nie ma jeszcze takiego szerokiego spojrzenia na potrzeby większego rejonu, jak np. cała dzielnica. Potrzeby i zainteresowania ograniczają się do najbliższego otoczenia. Przed kolejnym projektem rewitalizacyjnym urządziliśmy taki piknik i pyaliśmy mieszkańców czego im tam jeszcze brakuje. Podsumowaliśmy tą dyskusję stwierdzeniem, jak pogodzić interesy poszczególnych mieszkańców na tak małym obszarze. Jedna z pań zaproponowała ogródki społeczne, no i zaczęła się dyskusja nad ich lokalizacją - nikt nie chciał ich pod swoim oknem. Jest to problem kultury i nawyków mieszkańców obszaru. (...) Brakuje nam spostrzegania przestrzeni jako wspólnej, obojętnie w jakim wymiarze.

Źródło: Panel ekspertów

Inicjatywami, w które zdaniem badanych, mieszkańcy są skłonni się zaangażować, są różne pikniki sąsiedzkie, zielone podwórka (działania mające poprawić wygląd i jakość szczecińskich podwórek), działania osławajające najbliższą przestrzeń, organizacja kina na świeżym powietrzu czy działania o charakterze sportowo-rekreacyjnym. Ponadto, mieszkańcy zgłaszali potrzebę otwarcia świetlicy środowiskowej.

Przy planowaniu organizacji takich działań warto zainteresować się projektami unijnymi, które często wspierają inicjatywy sąsiedzkie i oferują możliwość otrzymania dofinansowania.

Szczeciński Inkubator Kultury jest miejscem, w którym takie inicjatywy są podejmowane. A może kino na świeżym powietrzu, różnego rodzaju działania, które mają już miejsce w naszym mieście np. miasteczko zdrowia, działania o charakterze sportowo-rekreacyjnym. Pikniki rodzinne też mogłyby spełniać rolę integrującą i mogłyby być interesującą propozycją dla mieszkańców.

Źródło: Kamienica

Przedstawiciel TBS wskazał, że potrzebna jest większa liczba lokalnie działających podmiotów, które będą angażować się w działania na rzecz aktywizacji mieszkańców. Potrzebna jest także infrastruktura, która umożliwi realizowanie pomysłów, które już teraz rodzą się wśród mieszkańców i lokalnych liderów.

Przedstawiciel Miejskiego Ośrodka Kultury wskazał jednak, że przed zaplanowaniem działań integrujących i aktywizujących konieczne jest zdiagnozowanie potrzeb i oczekiwań mieszkańców, by jak najlepiej trafić do nich z ofertą.

Jeżeli zorganizujemy jakiś festyn, giełdę, festyn artystyczny, to zwykle takie przedsięwzięcie się udaje. Wiem, bo sam jestem organizatorem takich zdarzeń. W pierwszej kolejności, podkreśliłbym również konieczność zdiagnozowania potrzeb i oczekiwań mieszkańców.

Źródło: MOK

Podstawowe założenia dotyczące funkcjonowania programu świetlicy/ centrum obywatelskiego

Uzupełnieniem powyższej kwestii było pytanie o sposób, w który tego typu miejsce powinno funkcjonować (pytanie otwarte). Respondenci wskazywali przede wszystkim na potrzebę ogólnodostępności dla wszystkich mieszkańców, oferowanie porad (prawnych, psychologicznych itp.), przedstawianie dostępnej w mieście oferty kulturalnej, a przede wszystkim miejsce to powinno integrować mieszkańców poprzez umożliwienie spotkań. Wśród wymienianych form działania tego typu obiektu wskazywano również na potrzebę umożliwienia przez nie opieki nad dziećmi (np. poprzez zajęcia pozalekcyjne) oraz możliwość organizacji na jej terenie wydarzeń kulturalnych.

Często poruszany postulatem był ogólnodostępny charakter (ze względu na konieczność zaspokojenia potrzeb kilku różnych grup odbiorców) i niski stopień sformalizowania zasad korzystania z obiektu. Podkreślano również potrzebę organizacji za jego pośrednictwem bezpłatnych wydarzeń kulturalnych (ze względu na ograniczenia ekonomiczne uniemożliwiające części mieszkańców uczestniczyć w życiu kulturalnym).

Pytanie odnoszące się do sposobu działania powstałego obiektu zadano również uczestnikom panelu dyskusyjnego. Wśród pojawiających się odpowiedzi przeważały

opinie świadczące o potrzebie organizowania za jego pośrednictwem lokalnych wydarzeń kulturalnych, dobrym poziomie wyposażenia pozwalającego na organizację ww. wydarzeń oraz potrzebie dogodnych terminów korzystania z obiektu (w tym zakresie wskazywano na dostępność w weekendy i późne godziny popołudniowe w dni robocze).

Priorytetowe zadania świetlicy/ centrum obywatelskiego

Badani liderzy lokalnej opinii (IDI) stwierdzili, że przed stworzeniem świetlicy lub centrum obywatelskiego koniecznym jest, by zapytać o nie mieszkańców – o to, jak wyobrażają sobie to miejsce, czego w związku z nim oczekują, jakie wyrażają potrzeby. W ich opinii, takie miejsca powinny zająć się przede wszystkim **aktywizacją i integracją mieszkańców** oraz **włączać się w działania na rzecz lokalnej społeczności**.

Respondenci byli podzieleni w kwestii grupy, do której działania powinny być skierowane. Część z nich wskazywała na dzieci i młodzież, które w świetlicy mogłyby zaspokajać swoje podstawowe potrzeby, odrabiać lekcje, otrzymać pomoc w nauce, ale także bawić się i poznawać nowych kolegów.

Priorytetowym zadaniem świetlicy powinna być opieka nad dziećmi i młodzieżą, zaspokajanie ich podstawowych i naturalnych potrzeb. Przydałaby się również pomoc w nauce, no i też nie powinniśmy zapominać o aktywnym spędzaniu czasu wolnego (gry i zabawy). Wydaje mi się, że na późniejszym etapie, osoby chętnie przebywające i uczestniczące w życiu takiej placówki mogłyby same stać się animatorami integrującymi lokalną społeczność.

Źródło: OHP

Z drugiej strony, badani wskazywali na potrzebę aktywizacji osób starszych, które często mieszkając samotnie, spędzają całe dni w domu. Emeryci posiadają dużą wiedzę, często są nadal bardzo aktywni, mogliby więc stać się lokalnymi liderami, osobami, które angażują się w działalność na rzecz lokalnej społeczności.

Praca z dziećmi i młodzieżą jest tylko jednym z aspektów działalności takiego miejsca. Równie istotna w starzejącym się społeczeństwie jest praca z emerytami, ludźmi w podeszłym wieku. Starsi ludzie też potrafią być aktywni, i oni mogliby być napędem, takim aktywatorem przemian zachodzących w środowisku poddanym działaniom rewitalizacyjnym.

Źródło: SP 47

Przedstawiciel Rady Osiedla podkreślił jednak, że działania na rzecz dzieci organizowane są przez szkoły i przedszkola, brakuje jednak akcji nastawionych na aktywizację osób dorosłych, które czas wolny spędzają w domu i nie angażują się w funkcjonowanie żadnej instytucji.

Głównym jej celem powinna być działalność skierowana do osób dorosłych, bo szkoły i przedszkola na naszym osiedlu działają bardzo prężnie. Ja bym zrobił wszystko, aby przede wszystkim wyciągnąć naszych mieszkańców z domu, aby ich postawa była bardziej prospołeczna i aby chętniej uczestniczyli w organizowanych przez nas działaniach.

Źródło: ROŚ

Metody wzmacniania potencjału rozwojowego obszaru rewitalizacji poprzez wspólne planowanie

Biorąc pod uwagę metody wzmacniania potencjału rozwojowego obszaru rewitalizacji za pośrednictwem wspólnego planowania, badani przytaczali właśnie przykład stworzenia świetlicy /centrum obywatelskiego. Ich zdaniem, stworzenie takiego obiektu pozwoli właśnie na wspólne planowanie dalszego rozwoju obszaru przy pomocy rozwoju inicjatyw lokalnych, zwiększenia zaangażowania mieszkańców w rozwój oraz samej promocji obszaru rewitalizacji, do której przyczyni się stworzenie tegoż obiektu. Wspólne (tj. angażujące różne grupy odbiorców – w tym seniorów i młodzież) planowanie przyszłych działań i wydarzeń planowanych do realizacji na terenie świetlicy/centrum obywatelskiego bezpośrednio przyczyni się do integracji mieszkańców i osiągnięcia sukcesu tychże działań. Innym efektem wspólnego planowania działań/wydarzeń z wykorzystaniem tego typu obiektu jest rozwój zaufania społecznego oraz bezpośredni rozwój współpracy interesariuszy procesu rewitalizacji. W efekcie powstania takiego obiektu dojść może tym samym do zawiązania się nowych wspólnot i inicjatyw lokalnych.

Poziom poczucia wspólnego dobra, odpowiedzialności za miejsce zamieszkania i zaufania społecznego

Zdaniem badanych mieszkańców obszaru rewitalizacji, na rozwój aktywności obywatelskiej wpływ powinno mieć stworzenie w ramach procesu rewitalizacji świetlicy/centrum obywatelskiego, m.in. poprzez aktywizację i integrację mieszkańców

oraz umożliwienie wspólnych spotkań, w tym w zakresie wspólnej organizacji przyszłych wydarzeń kulturalnych na terenie obiektu. Obiekt ten miałby również wpływ na rozwój wspólnot i inicjatyw lokalnych. Wymieniano w tym zakresie mobilizację mieszkańców do wspólnego spędzania czasu i nawiązywaniu nowych kontaktów. Ponadto, w przypadku poprawy współpracy pomiędzy interesariuszami procesu rewitalizacji badani również wskazywali na szereg pozytywnych elementów tego typu obiektu: zwiększenie świadomości o działaniach podejmowanych przez władze miasta, możliwość prowadzenia kampanii informacyjnych i wzajemne zrozumienie potrzeb. Zdaniem respondentów, stworzenie tego typu obiektu będzie również miało wpływ na wzrost zaufania społecznego i poczucia wspólnego dobra (m.in. poprzez integracje mieszkańców, nawiązanie znajomości i zwiększenie chęci korzystania z efektów projektów realizowanych przez władze miasta). Poza tym, wskazywano na możliwe efekty w zakresie zwiększenia odpowiedzialności za miejsce zamieszkania (dbanie o czystość obiektu, zwiększenie poczucia przynależności do społeczności lokalnej) oraz wzmacniania potencjału rozwojowego danego obszaru poprzez wspólne planowanie jego rozwoju (rozwój inicjatyw lokalnych, zwiększenie zaangażowania mieszkańców w rozwój, promocja obszaru).

Analiza dobrych praktyk funkcjonowania świetlicy środowiskowej/ centrum obywatelskiego

Case study 3: Połczyn Zdrój

Rysunek 25 Zajęcia w świetlicy środowiskowej

Źródło: <http://www.polczyn-zdroj.pl/szeroki-wachlarz-dzialan-w-ramach-srodkow-efs/>

Połczyn-Zdrój jest kurortem, na terenie którego, od czasów gdy został sprywatyzowany, zaczęły przybierać na sile zarówno problemy związane z infrastrukturą mieszkalną i komunikacyjną jak i problemy społeczne, głównie związane z wysokim bezrobociem. Wpływało to na pogłębianie się ubóstwa mieszkańców oraz zwiększanie ich podatności na popadanie w uzależnienia. Koncentracja negatywnych zjawisk miała miejsce w szczególności w centrum miasta. Duża część dzieci i młodzież zamieszkujących ten teren, obserwując negatywne wzorce przekazywane im przez rodziców, utwierdzała się w przekonaniu o braku perspektyw na zmiany w swoim życiu oraz konieczności korzystania z instytucji pomocy społecznej. Byli oni poważnie zagrożeni wykluczeniem społecznym.

Kontekst zaangażowania świetlicy środowiskowej w działania na obszarze rewitalizacji

Rewitalizacja społeczna

Rewitalizację Połczyna- Zdroju rozpoczęto od wielu działań infrastrukturalnych, realizowanych w celu stworzeniu przyjaznego i atrakcyjnego otoczenia dla mieszkańców, a także dostosowania miasta do rozwoju turystyki. Następnie, w odpowiedzi na problemy społeczne, rozpoczęto realizację projektu pod nazwą „Rewitalizacja społeczna mieszkańców miasta Połczyn-Zdrój”. W jego ramach, w 2008 roku zostały podjęte działania mające na celu aktywizację zawodową mieszkańców obszaru rewitalizacji. Opracowano program szkoleń adresowanych do długotrwale bezrobotnych mieszkańców gminy. Wzięli oni udział w kursach zawodowych z zakresu projektowania i utrzymania terenów zielonych, brukarstwa, oraz przedsiębiorczości. Beneficjenci projektu zostali zakwalifikowani na praktyki zawodowe, dzięki którym zdobyli doświadczenie na rynku pracy.

Powstanie „Świetlicy Dzieci Centrum”

Ze względu na duże nasilenie problemów społecznych wśród najmłodszej grupy mieszkańców Połczyna-Zdroju, zaplanowano także szereg działań dedykowanych dzieciom w wieku szkolnym z rodzin dotkniętych bezrobociem i ubóstwem. Opracowany

został program, umożliwiający zmianę środowiska, poznanie nowych osób oraz oferujący aktywne spędzanie czasu przez dzieci i młodzież, który realizowała Świetlica Dzieci Centrum, obecnie funkcjonująca jako Punkt Integracji Społecznej. Instytucja ta powstała w 2008 roku i mieści się na obszarze największej koncentracji problemów społecznych, w budynku zajmowanym niegdyś przez Urząd Miasta. W ramach świetlicy podjęte zostały działania, mające na celu zapobiegnięcie przyszłemu wykluczeniu społecznemu dzieci.

Zasady funkcjonowania Świetlicy Centrum

Placówka jest otwarta od poniedziałku do piątku w godzinach od 7:15 do 18:00. Wynagrodzenie pracowników oraz opłaty związane z użytkowaniem lokalu są opłacane przez gminę, natomiast projekty i związane z nimi wydatki (np. zakup niezbędnego sprzętu) sfinansowano z funduszy zewnętrznych, z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. W świetlicy zostały na stałe zatrudnione wychowawczynie, plastyczka i psycholog-terapeuta.

Działalność Świetlicy Centrum

- Jedną z zasad obowiązujących w świetlicy jest posiadanie przez dzieci przychodzące do niej po szkole obowiązku odrobienia, przy pomocy wychowawców, lekcji. Dopiero po wykonaniu tej czynności mogą one zająć się innymi aktywnościami. Do dyspozycji beneficjentów świetlicy oddany został nowoczesny sprzęt edukacyjny i sportowy, taki jak komputery, piłkarzyki czy stół do ping-ponga.
- Dzieci mają również możliwość uczestnictwa w całym wachlarzu zajęć edukacyjno-rozrywkowych, na przykład plastycznych, komputerowych, tanecznych czy fotograficznych.
- W ramach Świetlicy Dzieci Centrum jej uczestnicy zostali objęci programem socjoterapeutycznym. Zorganizowano warsztaty podczas których dzieci i młodzież uczyły się obrony swojej osoby przed przemocą fizyczną, słowną czy izolowaniem, kształtowały w sobie postawy empatii, zdobywały wiedzę na temat sposobów reagowania na przemoc oraz budowania relacji koleżeńskich.
- Psycholog, pracujący w świetlicy, pełni rolę doradczą, a także jest odpowiedzialny za pomoc dzieciom oraz ich rodzicom w rozwiązywaniu problemów rodzinnych.

- Mimo, że Świetlica Dzieci Centrum, została przeznaczona przede wszystkim dla dzieci ze szkół podstawowych, przeprowadzono w niej także projekt dedykowany gimnazjalistom „Razem możemy więcej”, finansowany ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności. Jego uczestnicy brali udział w różnorodnych zajęciach a także wspólnie planowali i realizowali różne formy aktywności min. rajdy rowerowe, spływ kajakowy oraz spotkania Filmowego Klubu Dyskusyjnego.
- Najważniejszym, mierzalnym efektem uczestnictwa dzieci w zajęciach organizowanych przez Świetlicę Dzieci Centrum była znaczna poprawa wyników w nauce osiąganych przez część z nich. Polepszył się również kontakt dzieci z rówieśnikami.

Bibliografia:

- http://www.umbielskopodlaski.pl/sites/default/files/pliki/Rewitalizacja2017/rew._spol._katalog_dobrych_praktyk_programow_rewitalizacji_spolecznej.pdf?684, dostęp: 29.12.2017
- https://www.mr.gov.pl/media/22237/dobre_praktyki_rewitalizacja.pdf, dostęp: 29.12.2017
- <http://www.polczyn-zdroj.pl/szeroki-wachlarz-dzialan-w-ramach-srodkow-efs/>, dostęp: 29.12.2017

Case study 4: Starachowice

Rysunek 26 Logo Świetlicy Środowiskowej SUKCES

Źródło: <http://www.polczyn-zdroj.pl/szeroki-wachlarz-dzialan-w-ramach-srodkow-efs/>

Wśród problemów Gminy Starachowice, określonych na etapie wyznaczania obszarów zdegradowanych i obszaru rewitalizacji, zwrócono szczególną uwagę na występowanie takich trudności społecznych jak: zależność od pomocy społecznej, ubóstwo, bezrobocie, samotne macierzyństwo, brak bezpiecznej przestrzeni służącej do aktywizacji różnych

grup wiekowych mieszkańców, a także ryzyko wykluczenia społecznego odnoszące się do dzieci i młodzieży (wyrażające się niskimi osiągnięciami szkolnymi).

Kontekst zaangażowania świetlicy środowiskowej w działania na obszarze rewitalizacji

Początki rewitalizacji społecznej

W odpowiedzi na zdiagnozowane na terenie Starachowic problemy zaczęto podejmować działania zmierzające do przeprowadzenia rewitalizacji społecznej. W jej ramach rozpoczęto realizację projektu pod nazwą „Starachowickie Centrum Interwencji Kryzysowej” współfinansowanego ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020. Uruchomiono Starachowickie Centrum Interwencji Kryzysowej oferujące pomoc o charakterze opiekuńczo – wychowawczym, osobistym, rodzinnym i społecznym. W centrum mieszkańcy obszaru rewitalizacji mogą skorzystać z poradnictwa socjoterapeutycznego, psychoterapeutycznego oraz profilaktyki i terapii uzależnień.

Otwarcie Świetlicy Środowiskowej „Sukces”

W ramach projektu „Starachowickie Centrum Interwencji Kryzysowej” w marcu 2017 roku utworzono również Świetlicę Środowiskową „Sukces”- instytucję ściśle współpracującą z Urzędem Miasta w zakresie przeprowadzenia modelowej rewitalizacji. Jej siedziba mieści się w Starachowickim Centrum Kultury, które jest usytuowane w samym centrum obszaru rewitalizacji.

Założenia projektu i rekrutacja uczestników

Projekt zakładał objęcie pomocą świetlicy trzydziściorga dzieci i młodzieży w wieku od 6 do 18 lat, które zostały podzielone na dwie, piętnastoosobowe grupy. Rekrutacja uczestników była prowadzona przez kadrę świetlicy, która poszukiwała młodych osób najbardziej potrzebujących wsparcia. Zainteresowane dzieci i ich rodziców udziałem w projekcie było bardzo duże, co świadczyło o tym, że otwarcie świetlicy środowiskowej stanowi odpowiedź na potrzeby lokalnej społeczności. Pomimo, że do projektu zostało

zakwalifikowanych jedynie 30 dzieci, inni, mali mieszkańcy obszaru rewitalizacji Starachowic również mają możliwość korzystania z zajęć dodatkowych organizowanych w świetlicy.

Cele świetlicy środowiskowej

Założyciele świetlicy obrali sobie cztery cele, do których realizacji dążą. Należą do nich:

*„ - zapewnienie dzieciom i młodzieży kreatywnego, twórczego i aktywnego spędzania czasu wolnego,
- wzmocnienie ich poczucia bezpieczeństwa i poczucia własnej wartości,
- zapewnienie fachowej pomocy w odrabianiu lekcji i nadrabianiu zaległości szkolnych przy wsparciu nauczycieli, wychowawców i wolontariuszy,
- rozwijanie u młodych ludzi umiejętności społecznych w kontaktach z grupą rówieśniczą i dorosłymi (np. asertywność, radzenie sobie z trudnymi emocjami, rozwiązywanie konfliktów)”*

Źródło: <http://www.mozeszwiecej.org.pl>

Działalność Świetlicy Środowiskowej SUKCES

- Dzieci i młodzież mają możliwość uczęszczania do świetlicy od poniedziałku do piątku, w soboty są natomiast organizowane wyjścia turystyczne i kulturalne (min. do kina i na basen).
- Oferta świetlicy została dostosowana do potrzeb dzieci, w szczególności pochodzących z patologicznych rodzin i zagrożonych marginalizacją społeczną.
- W świetlicy środowiskowej są prowadzone zajęcia podczas których dzieci mogą uzupełnić swoje braki edukacyjne, z takich przedmiotów jak język angielski, informatyka, matematyka oraz język polski.
- Organizowane są także warsztaty podczas których uczestnicy mogą rozwijać swoje talenty. Zaliczają się do nich zajęcia sportowe i rekreacyjne, taneczne, muzyczne, fotograficzne, plastyczne oraz modelarskie. Na użytek dzieci zostało zakupionych wiele sprzętów (między innymi cybergaj, piłkarzyki, ping-pong).
- W ramach świetlicy dzieci mają możliwość skorzystania ze wsparcia psychologa, pomagającego im w rozwiązywaniu problemów rodzinnych oraz związanych z kontaktem z rówieśnikami.

Bibliografia:

- <https://starachowice.eu/aktualnosci/1702-swietlica-srodowiskowa-sukces-zostala-uroczyscie-otwarta>, dostęp: 29.12.2017
- <http://www.mozeszwiecej.org.pl/swietlica-srodowiskowa-sukces/>, dostęp: 29.12.2017

3.3. Analiza możliwości aktywizacji zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji, w szczególności osób długotrwale bezrobotnych oraz po 50. roku życia wraz z propozycjami działań aktywizujących [Zadanie 3]

Analiza bezrobocia na obszarze rewitalizacji

Obszar rewitalizacji zamieszkuje 1563 osób bezrobotnych. Udział osób bezrobotnych zamieszkujących poszczególne osiedla kształtował się zgodnie z poniższym rysunkiem.

Rysunek 27 Podział próby badawczej z uwzględnieniem obszarów rewitalizacji

Osiedle Centrum - 537 osób	Osiedle Śródmieście - Zachód - 512 osób	Osiedle Turzyn - 514 osób
<ul style="list-style-type: none"> • 259 kobiet • 278 mężczyzn 	<ul style="list-style-type: none"> • 262 kobiety • 250 mężczyzn 	<ul style="list-style-type: none"> • 252 kobiety • 262 mężczyzn

Źródło: opracowanie własne na danych udostępnionych przez Zamawiającego.

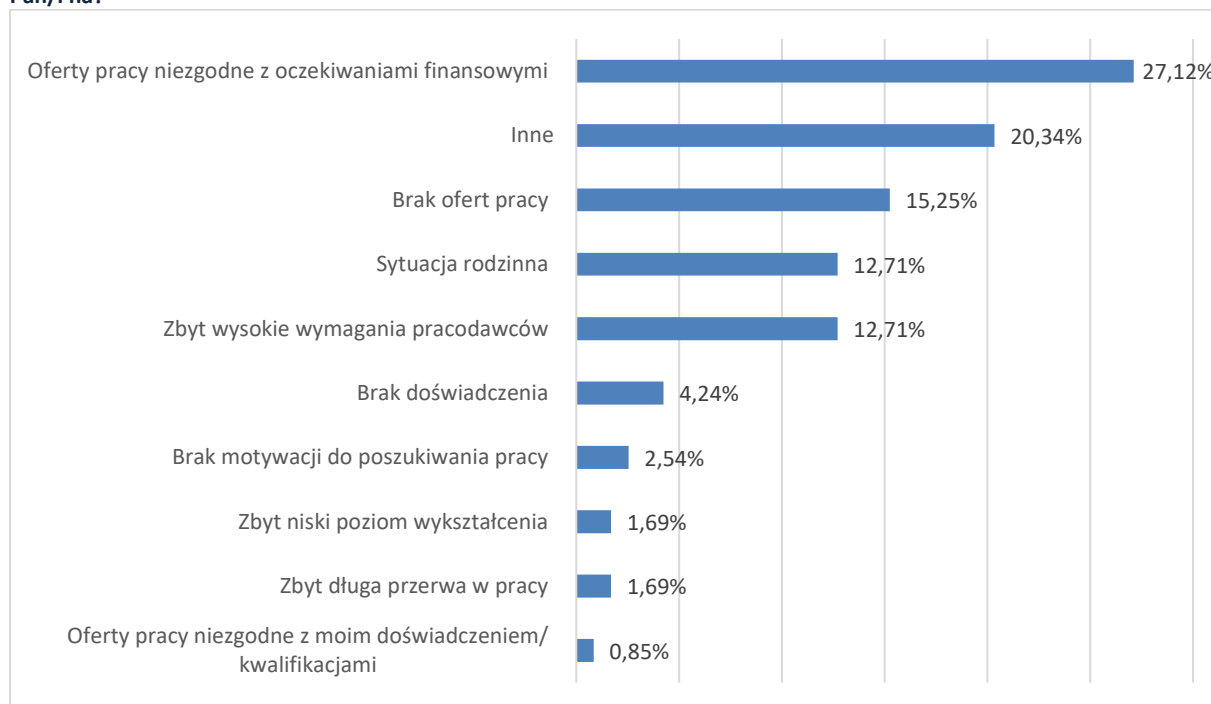
Wśród osób bezrobotnych dominują osoby z wykształceniem podstawowym lub zasadniczym zawodowym (po 27% wskazań). Wysoki odsetek tworzą również mieszkańcy z wykształceniem wyższym (14%), średnim zawodowym (13%) oraz średnim ogólnokształcącym (10%). Najniższy odsetek osób bezrobotnych (po 4% wskazań) dotyczy mieszkańców z wykształceniem gimnazjalnym lub pomaturalnym/policealnym.

Dominującą grupą osób bezrobotnych na obszarze rewitalizacji stanowią mieszkańcy z grupy wiekowej 56 – 65 lat (32% bezrobotnych ogółem). Po ok. 20% ogółu bezrobotnych stanowią mieszkańcy z przedziałów wiekowych: 26 – 35 lat, 36 – 45 lat i 46

– 55 lat. Najniższy odsetek osób bezrobotnych stanowią mieszkańcy w wieku do 25 lat, bądź powyżej 65 roku życia.

Zdaniem badanych (bezrobotni – badanie PAPI), główną przyczyną pozostawania bez pracy są oferty zatrudnienia niezgodne z oczekiwaniami finansowymi (wariant ten wskazało ponad 27% badanych). Na drugim miejscu w poniższym zestawieniu znalazł się wariant „inne”, na który to przypadają takie odpowiedzi jak podeszły wiek, choroba czy zaniżanie stawek przez pracodawców. Stosunkowo istotny okazał się również brak ofert pracy, który warunkuje bezrobocie wg 15,25% badanych.

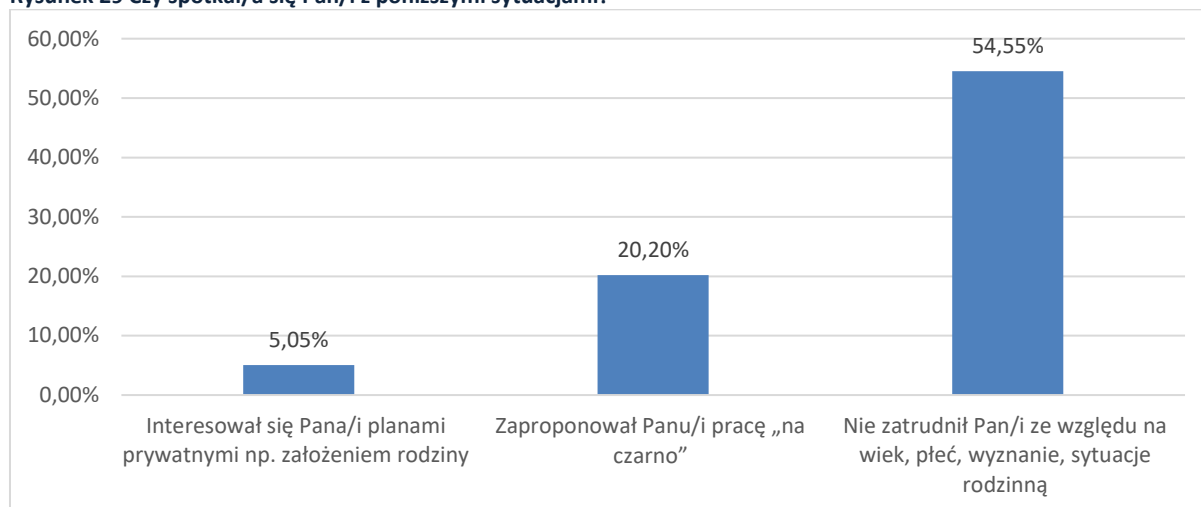
Rysunek 28 Gdyby miał/a Pan/i wskazać na przyczynę pozostawania przez Pana/Panią bez pracy wskazałby/ wskazałaby Pan/i na?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Ponad połowa (blisko 55%) ogółu badanych (bezrobotni – badanie PAPI) spotkała się już z sytuacją, w której pracodawca nie zatrudnił go ze względu na wiek, płeć, wyznanie bądź sytuację rodzinną. Z kolei nieco ponad 20% badanych uzyskało propozycję pracy „na czarno”. Zainteresowanie pracodawców planami prywatnymi okazało się być mniej częstym zjawiskiem i dotyczyło jedynie 5,05% respondentów.

Rysunek 29 Czy spotkał/a się Pan/i z poniższymi sytuacjami?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Zdaniem badanych liderów lokalnej opinii (IDI), główną przyczyną bezrobocia wśród mieszkańców obszaru rewitalizacji jest brak chęci podjęcia pracy, uzależnienie od instytucji pomocowych oraz postawa roszczeniowa, według której to instytucje pomocowe powinny zapewnić środki finansowe na ich utrzymanie.

Do innych powodów zaliczyć można:

- Brak wykształcenia oczekiwanego przez pracodawców;
- Wycofanie, lęk przed odrzuceniem i porażką;
- Brak pozytywnych wzorców od rodziców (dziedziczenie bezrobocia);
- Zbyt małą aktywność w poszukiwaniu pracy;
- Problemy z prawem;
- Uzależnienia;
- Zbyt wysokie wymagania finansowe.

Głównie są to przyczyny społeczne: dziedziczenie bezrobocia, dysfunkcja w rodzinach osób bezrobotnych.

Źródło: PUP

3.3.1. Analiza bezrobocia długotrwałego na obszarze wyznaczonym do rewitalizacji [Działanie 3.1]

Charakterystyka długotrwałego bezrobocia na obszarze rewitalizacji

Na obszarze rewitalizacji zamieszkuje łącznie 849 osób długotrwale bezrobotnych, z czego większość stanowią kobiety. Przewagę mężczyzn odnotowano wyłącznie na terenie osiedla Turzyn.

Rysunek 30 Liczba osób długotrwale bezrobotnych z podziałem na obszary rewitalizacji

Osiedle Centrum - 291 osób	Osiedle Śródmieście - Zachód - 262 osoby	Osiedle Turzyn - 296 osób
<ul style="list-style-type: none"> •148 kobiet •143 mężczyzn 	<ul style="list-style-type: none"> •132 kobiety •130 mężczyzn 	<ul style="list-style-type: none"> •147 kobiet •149 mężczyzn

Źródło: opracowanie własne na danych udostępnionych przez Zamawiającego.

W ramach wykonanych w poniższych tabelach zestawień charakterystyki osób długotrwale bezrobotnych z obszarów rewitalizacji: Centrum, Śródmieście – Zachód i Turzyn wyznaczono kolorem **czerwonym** dwie najwyższe wartości dla każdej z podkategorii. -> Wskazują one na grupy (dla każdej z podkategorii) najliczniej reprezentowane w ogólnej liczbie osób długotrwale bezrobotnych.

Tabela 14 Osoby długotrwale bezrobotne z obszaru rewitalizacji Centrum

Wykształcenie	Udział w całości osób długotrwale bezrobotnych	Wiek	Udział w całości osób długotrwale bezrobotnych	Rok rejestracji w Urzędzie Pracy	Udział w całości osób długotrwale bezrobotnych
podstawowe	31%	18-25	2%	przed 2013	19%
gimnazjalne	2%	26-35	16%	2013	10%
zasadnicze zawodowe	29%	36-45	16%	2014	9%
średnie zawodowe	15%	46-55	19%	2015	29%
średnie ogólnokształcące	11%	56-65	40%	2016	34%
potomaturalne/policealne	2%	powyżej 65 lat	6%	-	-
wyższe (w tym licencjat)	10%	-	-	-	-

Źródło: opracowanie własne na danych udostępnionych przez Zamawiającego.

Tabela 15 Osoby długotrwale bezrobotne z obszaru rewitalizacji Śródmieście - Zachód

Wykształcenie	Udział w całości osób długotrwale bezrobotnych	Wiek	Udział w całości osób długotrwale bezrobotnych	Rok rejestracji w Urzędzie Pracy	Udział w całości osób długotrwale bezrobotnych
podstawowe	38%	18-25	2%	przed 2013	16%
gimnazjalne	4%	26-35	16%	2013	10%
zasadnicze zawodowe	31%	36-45	15%	2014	13%
średnie zawodowe	9%	46-55	24%	2015	30%
średnie ogólnokształcące	8%	56-65	37%	2016	31%
pomaturalne/policealne	3%	powyżej 65 lat	5%	-	-
wyższe (w tym licencjat)	7%	-	-	-	-

Źródło: opracowanie własne na danych udostępnionych przez Zamawiającego.

Tabela 16 Osoby długotrwale bezrobotne z obszaru rewitalizacji Turzyn

Wykształcenie	Udział w całości osób długotrwale bezrobotnych	Wiek	Udział w całości osób długotrwale bezrobotnych	Rok rejestracji w Urzędzie Pracy	Udział w całości osób długotrwale bezrobotnych
podstawowe	26%	18-25	2%	przed 2013	19%
gimnazjalne	1%	26-35	15%	2013	6%
zasadnicze zawodowe	25%	36-45	18%	2014	12%
średnie zawodowe	16%	46-55	20%	2015	30%
średnie ogólnokształcące	14%	56-65	39%	2016	32%
pomaturalne/policealne	5%	powyżej 65 lat	6%	-	-
wyższe (w tym licencjat)	13%	-	-	-	-

Źródło: opracowanie własne na danych udostępnionych przez Zamawiającego.

Grupy osób długotrwale bezrobotnych z trzech obszarów rewitalizacji charakteryzują się podobną strukturą: wykształcenia, wieku oraz czasu pozostawania bez zatrudnienia. Dominują osoby z wykształceniem podstawowym lub zasadniczym zawodowym, z grupy wiekowej 46 – 65 lat.

3.3.2. Analiza bezrobocia osób po 50. roku życia na terenie wyznaczonym do rewitalizacji [Działanie 3.2]

Charakterystyka bezrobocia na obszarze rewitalizacji wśród osób po 50. roku życia

Obszary rewitalizacji zamieszkuje łącznie 736 osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia. Spośród trzech obszarów najliczniej zamieszkiwany przez osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia jest teren osiedla Centrum.

W strukturze płci zauważalna jest znaczna przewaga liczby mężczyzn nad liczbą kobiet.

Rysunek 31 Liczba osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia z podziałem na obszary rewitalizacji

Osiedle Centrum - 264 osób	Osiedle Śródmieście - Zachód - 242 osoby	Osiedle Turzyn - 230 osób
•92 kobiety •172 mężczyzn	•84 kobiety •158 mężczyzn	•83 kobiety •147 mężczyzn

Źródło: opracowanie własne na danych udostępnionych przez Zamawiającego.

W ramach wykonanych w poniższych tabelach zestawień charakterystyki osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia z obszarów rewitalizacji: Centrum, Śródmieście – Zachód i Turzyn wyznaczono kolorem **czerwonym** dwie najwyższe wartości dla każdej z podkategorii. -> Wskazują one na grupy (dla każdej z podkategorii) najliczniej reprezentowane w ogólnej liczbie osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia

Tabela 17 Osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia z obszaru rewitalizacji Centrum

Wykształcenie	Udział w całości osób długotrwale bezrobotnych	Rok rejestracji w Urzędzie Pracy	Udział w całości osób długotrwale bezrobotnych
podstawowe	31%	przed 2013	17%
gimnazjalne	0%	2013	8%
zasadnicze zawodowe	34%	2014	6%
średnie zawodowe	19%	2015	15%
średnie ogólnokształcące	6%	2016	55%
pomaturalne/policealne	2%	-	-
wyższe (w tym licencjat)	8%	-	-

Źródło: opracowanie własne na danych udostępnionych przez Zamawiającego.

Tabela 18 Osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia z obszaru rewitalizacji Śródmieście - Zachód

Wykształcenie	Udział w całości osób długotrwale bezrobotnych	Rok rejestracji w Urzędzie Pracy	Udział w całości osób długotrwale bezrobotnych
podstawowe	37%	przed 2013	11%
gimnazjalne	0%	2013	5%
zasadnicze zawodowe	38%	2014	7%
średnie zawodowe	10%	2015	17%
średnie ogólnokształcące	3%	2016	59%
pomaturalne/policealne	4%	-	-
wyższe (w tym licencjat)	7%	-	-

Źródło: opracowanie własne na danych udostępnionych przez Zamawiającego.

Tabela 19 Osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia z obszaru rewitalizacji Turzyn

Wykształcenie	Udział w całości osób długotrwale bezrobotnych	Rok rejestracji w Urzędzie Pracy	Udział w całości osób długotrwale bezrobotnych
podstawowe	28%	przed 2013	20%
gimnazjalne	0%	2013	5%
zasadnicze zawodowe	32%	2014	9%
średnie zawodowe	16%	2015	18%
średnie ogólnokształcące	10%	2016	49%
pomaturalne/policealne	5%	-	-
wyższe (w tym licencjat)	9%	-	-

Źródło: opracowanie własne na danych udostępnionych przez Zamawiającego.

Osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia, które zamieszkują obszary rewitalizacji charakteryzują się bardzo zbliżoną strukturą wykształcenia. Większość osób bezrobotnych posiada wykształcenie podstawowe lub zasadnicze zawodowe.

Większość osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia z trzech obszarów rewitalizacji stanowią jednostki, które zostały zarejestrowane w Urzędzie Pracy w 2016 roku.

3.3.3. Analiza jakościowa przyczyn bezrobocia długotrwałego oraz osób po 50 r.ż. [Działanie 3.3]

Czynniki wpływające na trudności w znalezieniu pracy

Wszyscy badani liderzy lokalnej opinii (IDI) wskazali, że bezrobocie, pomimo ogólnego spadku na terenie całego miasta, jest bardzo dużym problemem obszaru rewitalizacji. Brak stałego źródła utrzymania jest jednym z istotniejszych problemów społecznych

obszarów rewitalizowanych. Wg badań Powiatowego oraz Wojewódzkiego Urzędu Pracy, osób bezrobotnych jest około 1500, z czego większość stanowią osoby długotrwale bezrobotne, a więc pozostające bez zatrudnienia powyżej 12 miesięcy. Długotrwałe bezrobocie znacznie utrudnia podjęcie pracy w przyszłości.

Problemu tego nie można, nie zauważyć. Większość osób bezrobotnych pozostaje bez zatrudnienia powyżej 12 miesięcy i wiąże się to niestety z niemożnością podjęcia pracy w przyszłości, chociażby z powodu dezaktualizujących się kompetencji.

Źródło: WUP

Zdaniem badanych liderów lokalnej opinii (IDI) problem bezrobocia dotyczy w dużej mierze również osób po 50 roku życia. Osoby te wymagają większego wsparcia i pomocy w aktywizacji zawodowej. Są to osoby zmęczone, które chciałyby podjąć lżejszą pracę, częściej też zmagają się z chorobami i niepełnosprawnościami, które dyskwalifikują ich z możliwości podjęcia niektórych zawodów.

Bezrobocie mieszkańców obszaru rewitalizacji związane jest też z innymi zjawiskami: uzależnieniami, szczególnie zaś uzależnieniem od alkoholu, życiową bezradnością, roszczeniową postawą i brakiem dobrych wzorców.

Oczywiście, właśnie na tym obszarze problem bezrobocia jest szczególnie widoczny. Po 50 roku życia, wśród mieszkańców tego obszaru następuje, takie powiedziałbym zmęczenie materiału a co za tym idzie problem ze znalezieniem łatwiejszej, lżejszej pracy.

Źródło: CIS COS

Cennych informacji dotyczących zjawiska bezrobocia dostarczył również przeprowadzony na potrzeby badania panel dyskusyjny. Zdaniem uczestników spotkania, przy obecnej koniunkturze i liczbie ofert pracy, zjawisko bezrobocia jest bardzo ograniczone, a osoby pozostające bez zatrudnienia w znacznej mierze nie podejmują pracy ze względu na brak chęci. Zdaniem badanych, istotnym elementem w tym zakresie jest praca z takimi osobami (w szczególności długotrwale bezrobotnymi, przyzwyczajonymi do takiego stanu rzeczy) w zakresie zmiany mentalności i podejścia do problemu. Szczególnie istotna jest w tym przypadku pomoc lokalnych liderów, którzy niejednokrotnie podejmują prace z takimi osobami, co ostatecznie skutkuje podjęciem przez nie zatrudnienia.

Te osoby, które zostały w Urzędzie Pracy to są osoby, które nie chcą pracować. Pracodawcy zachęcają ich różnymi przywilejami i dodatkami, ale oni nie chcą nawet jak autokar na nich czeka. (...) Natomiast jest problem z osobami bezrobotnymi, ci ludzie co chcieli pracować to już tą pracę znaleźli. Zostali tacy ludzie, że najpierw musi się odbyć praca z nimi, aby oni zmienili mentalność. (...). Czasami tacy lokalni liderzy kierują takie osoby do pracy, pomagają im i zachęcają do podjęcia pracy. Właśnie w takich małych centrach, na tych obszarach zdegradowanych, lokalni liderzy mieliby duże pole do popisu, aby takim długotrwale bezrobotnym pomóc i zachęcić ich do podjęcia pracy.

Źródło: Panel dyskusyjny

Prócz bariery mentalnej osób bezrobotnych badani wskazywali również na wysokie prawdopodobieństwo podejmowania przez te osoby pracy nierejestrowanej, co w rezultacie skutkuje niechęcią do podjęcia legalnego źródła zatrudnienia. Problem w tym zakresie opiera się o egzekucjach komorniczych, które byłyby realizowane z wynagrodzenia powstałego w wyniku oficjalnie podjętej pracy. Na problem ten, zdaniem badanych, przykładają się również różnego rodzaju świadczenia socjalne, które będąc wyłączone z ww. egzekucji dodatkowo zniechęcają takie osoby do podjęcia pracy.

Chociaż patrząc na procent bezrobotnych, gdzie w jakiejś dzielnicy jest np. 3 procentowe bezrobocie, trudno mówić w ogóle o bezrobociu. Sądzę, że jest to już procent z którego trudno będzie zejść poniżej, bo wynika on w większości z przypadków losowych. Jest jeszcze pytanie czy to jest faktycznie bezrobocie. Sądzę, że w większości jest to szara strefa i dlatego nie chcą pracy. (...) Do mnie przychodzą osoby i wyliczają, że dostają 500+ na czwórkę dzieci i rezygnują z pracy. Są to często mężczyźni. Do tego dostaną pieniądze z opieki społecznej i gro tych świadczeń jest wyłączona z egzekucji komorniczej.

Źródło: Panel dyskusyjny

Prócz problemów w zakresie mentalności osób bezrobotnych uczestnicy panelu dyskusyjnego wskazali również na występowanie sfery problemowej po drugiej stronie, tj. po stronie pracodawców. Częstą praktyką wśród lokalnych pracodawców jest usilne poszukiwanie pracowników oferując jedynie wynagrodzenie minimalne. Zdaniem badanych, pracodawcy bardzo niechętnie decydują się na podniesienie stawek wynagrodzenia, nawet w przypadku dużych trudności w znalezieniu osób chętnych do pracy.

Druga sprawa to problem z pracodawcami. Bardzo ciężko jest namówić lokalnych szczecińskich przedsiębiorców do podniesienia wynagrodzenia. Przychodzą oni do nas z chęcią po pieniądze, natomiast jeżeli nie zmieniają mentalności, że za minimalne wynagrodzenie pracownika nie znajdują, to jest to bardzo trudne. Walczymy z nimi o każde 100 zł. żeby podnieśli to wynagrodzenie.

Źródło: Panel dyskusyjny

Analiza możliwości aktywizacji zawodowej mieszkańców długotrwale bezrobotnych oraz bezrobotnych po 50. roku życia

Respondenci badania PAPI (bezrobotni) zostali poproszeni o wskazanie swoich oczekiwań względem form wsparcia w podjęciu pracy zawodowej. Jak się okazuje, badani bezrobotni najbardziej oczekują pomocy w znalezieniu odpowiedniej pracy (na wariant ten przypadło 63,64% spośród ogółu udzielonych odpowiedzi). Na drugim miejscu z kolei znalazły się formy zwiększania kwalifikacji i kompetencji (np. w postaci kursów i szkoleń), lecz wariant ten wskazała mniejsza część badanych (nieco ponad ¼). Na trzeciej pozycji znalazł się wariant powiązany z poprzednim, tj. skierowanie do odbycia stażu (nieco ponad 20%).

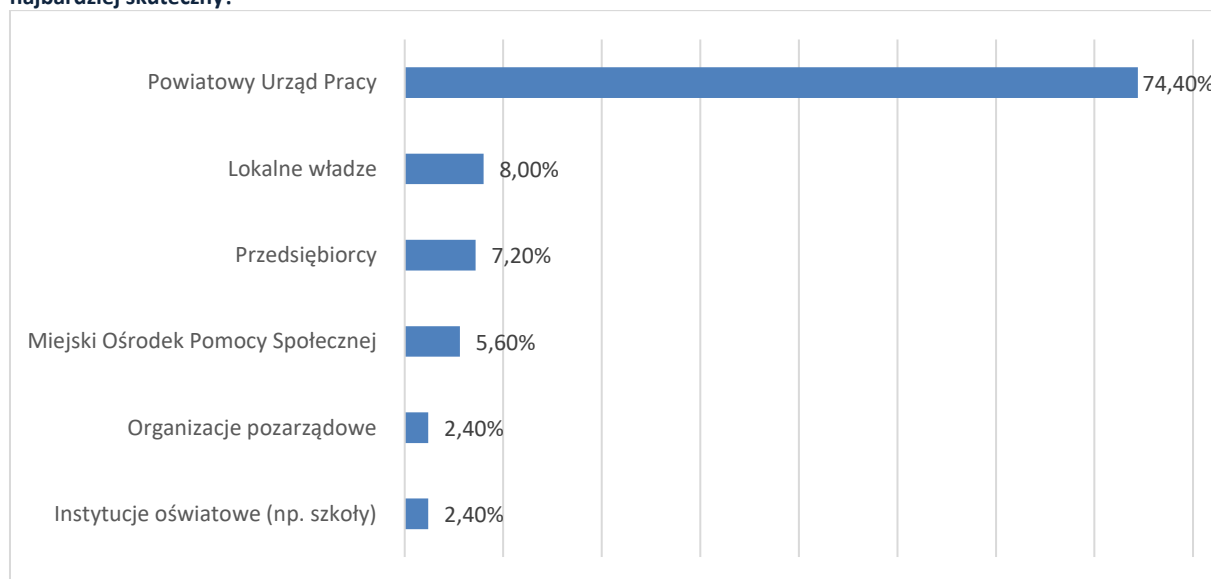
Rysunek 32 Jakich oczekuje Pan/i form wsparcia służących podjęcia pracy zawodowej?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Respondenci w ramach badania PAPI (bezrobotni) zostali poproszeni o wskazanie, które instytucje ich zdaniem powinny zaangażować się w proces aktywizacji zawodowej, aby był on skuteczniejszy. Biorąc pod uwagę ogół udzielonych odpowiedzi, aż 74,40% przypadło na powiatowy urząd pracy. Pozostałe warianty odpowiedzi uzyskały zdecydowanie niższe udziały odpowiedzi.

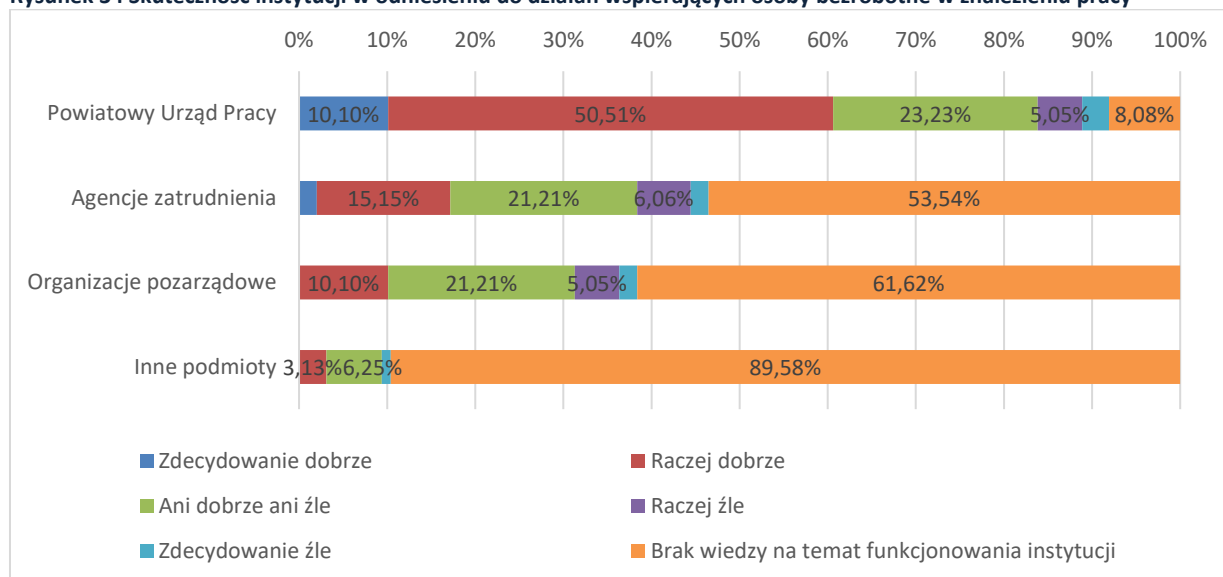
Rysunek 33 Jakie instytucje powinny zaangażować się Pana/i zdaniem w proces aktywizacji zawodowej, aby był on jak najbardziej skuteczny?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wg opinii badanych osób bezrobotnych, najlepiej oceniona została skuteczność powiatowego urzędu pracy w odniesieniu do działań wspierających osoby bezrobotne w znalezieniu pracy (ponad 60% ocen pozytywnych). Warto jednak zauważyć, że w przypadku pozostałych instytucji niski poziom ocen pozytywnych wynika przede wszystkim z bardzo niskiej znajomości działań przez nie prowadzonych z punktu widzenia badanych osób bezrobotnych.

Rysunek 34 Skuteczność instytucji w odniesieniu do działań wspierających osoby bezrobotne w znalezieniu pracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

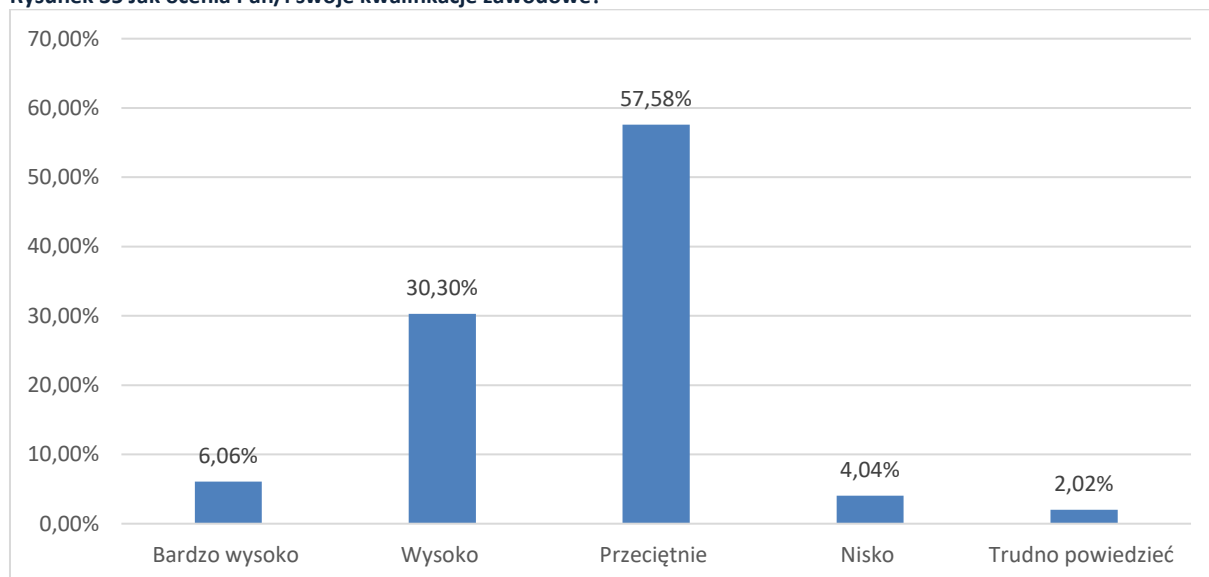
Badane osoby bezrobotne poproszone zostały również (w ramach pytania otwartego) o opisanie, jak ich zdaniem powinien wyglądać pełny proces aktywizacji osób bezrobotnych. Najczęściej pojawiającymi się opiniami były te świadczące o potrzebie organizacji szkoleń i działań z zakresu doradztwa zawodowego. Stosunkowo często respondenci wspominali również o potrzebie wsparcia w zakresie przekwalifikowania się oraz otrzymania wsparcia psychologicznego. Działania te uwzględnione zostały w proponowanym modelu aktywizacji zawodowej, przedstawionej w dalszej części niniejszego opracowania.

3.3.4. Wieloaspektowa analiza potencjału obszaru rewitalizacji [Działanie 3.4]

Poziom kompetencji osób bezrobotnych

Badani (bezrobotni – badanie PAPI), we większości przypadków ocenili swoje kwalifikacje zawodowe jako przeciętne (57,58%). Niemniej, znaczna część (łącznie ponad 36%) uważa, że ich kwalifikacje zawodowe są wysokie, bądź bardzo wysokie.

Rysunek 35 Jak ocenia Pan/i swoje kwalifikacje zawodowe?

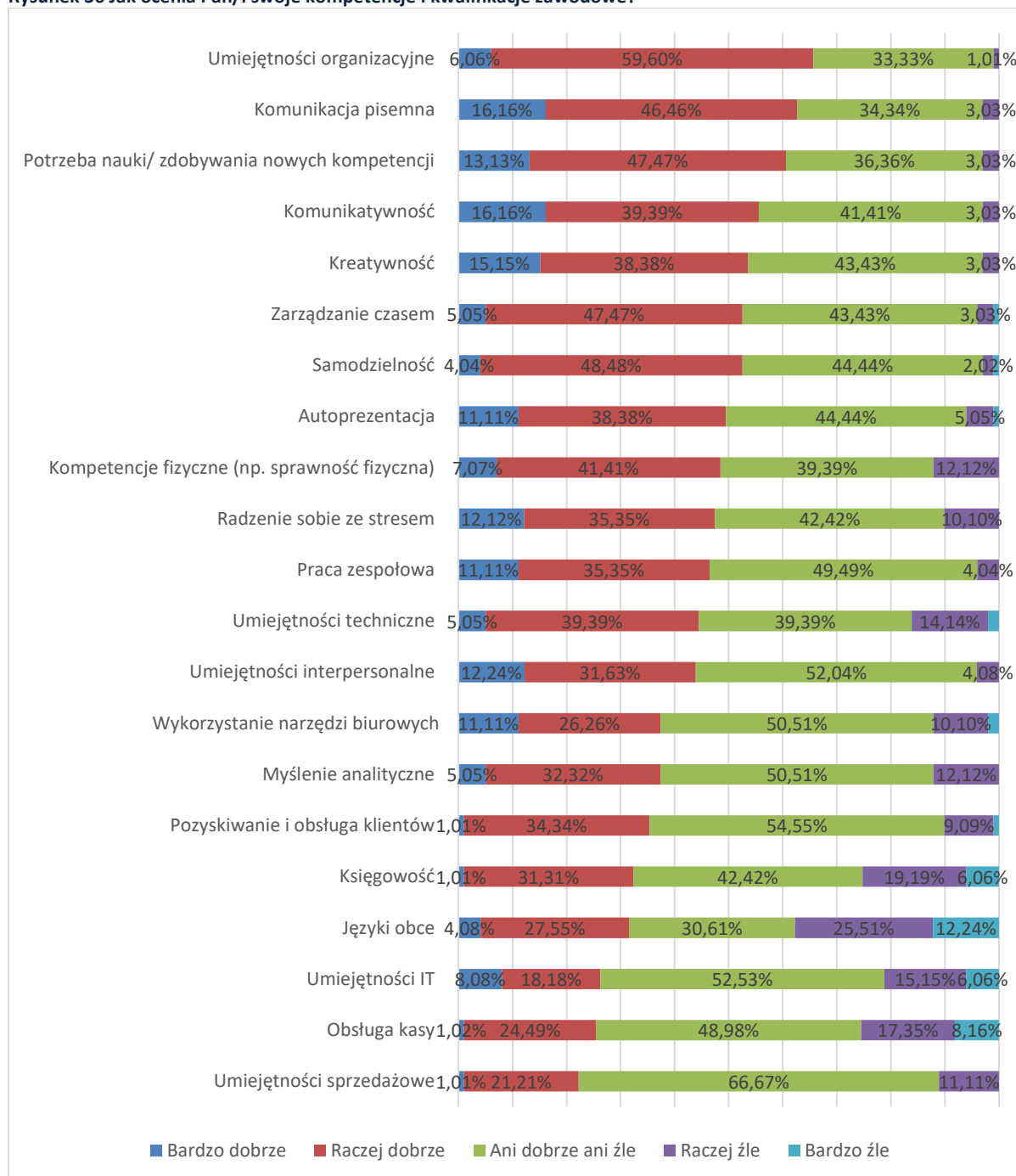

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Uzupełnieniem powyższej kwestii było pytanie dotyczące oceny poszczególnych elementów kompetencji i kwalifikacji zawodowych. Respondenci najlepiej ocenili swoje umiejętności organizacyjne, gdzie w ramach oceny bardzo dobrej i dobrej udzielono ponad 65% wskazań. Na drugim miejscu znalazła się komunikacja pisemna, którą pozytywnie oceniło blisko 63% badanych. Trzecie miejsce z kolei przypadło na potrzebę nauki i zdobywanie nowych umiejętności (blisko 61% pozytywnych ocen). Na przeciwnym biegunie znalazły się umiejętności sprzedażowe, które uzyskały najmniejszy udział ocen pozytywnych (nieco ponad 22%). Warto zauważyć, że najwyższy udział ocen jednoznacznie negatywnych (złych i bardzo złych) przypadł z kolei na języki obce (blisko 38%).

Badanie realizowane w ramach projektu pn. „Rewitalizacja obszaru przestrzeni publicznej i zabudowy śródmiejskiego odcinka Alei Wojska Polskiego w Szczecinie”, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020

Rysunek 36 Jak ocenia Pan/i swoje kompetencje i kwalifikacje zawodowe?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Jak wynika z przeprowadzonej analizy desk research, osoby długotrwale bezrobotne oraz powyżej 50 roku życia, które zamieszkują analizowany obszar posiadają stosunkowo niski poziom wykształcenia (najczęściej wykształcenie podstawowe lub zasadnicze zawodowe), a ich umiejętności zawodowe w znacznej mierze uznać można za

zdezaktualizowane, ze względu na długi czas pozostawania poza rynkiem pracy. Niemniej jednak, zidentyfikowana powyżej, wysoko oceniona potrzeba nauki i rozszerzenia posiadanych kompetencji, pozwala sądzić, że realizacja projektów aktywizacyjnych powinna spotkać się z przychylnym przyjęciem potencjalnych beneficjentów działań.

3.3.5. Rekomendacje dotyczące aktywizacji zawodowej osób długotrwale bezrobotnych oraz bezrobotnych po 50. r.ż. [Działanie 3.5]

Efektywne wsparcie osób bezrobotnych wymaga odpowiedniego zdiagnozowania ich potrzeb. Z tego względu prowadzi się kategoryzację osób bezrobotnych. Ogółem osoby bezrobotne można sklasyfikować wedle trzech zasadniczych grup:

- Osoby dobrze radzące sobie na rynku pracy, zmotywowane do poszukiwania zatrudnienia;
- Osoby napotykające na pewne trudności na rynku pracy, wymagające pewnego wsparcia, np. w postaci organizacji szkolenia;
- Osoby oddalone od rynku pracy, nieprzystosowane do rynku pracy lub nie posiadające odpowiedniej motywacji do podjęcia zatrudnienia⁶⁹.

Należy przy tym wskazać, że osoby z ostatniej grupy napotykają na liczne przeszkody na rynku pracy, związane m. in. z brakiem wykształcenia, problemami związanymi z karalnością, chorobami itp. Osoby długotrwale bezrobotne oraz po 50 roku życia zakwalifikować można do ostatniej z subpopulacji osób bezrobotnych.

W zależności od grupy, do której zalicza się dana osoba bezrobotna, stosowane są różnorodne formy wsparcia i aktywizacji w celu przywrócenia danej osoby na rynek pracy.

Należy także zwrócić uwagę na to, jak problematyka przedstawia się na gruncie polskiego prawodawstwa. W myśl art. 49 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o *promocji zatrudnienia*

⁶⁹ E. Jantoń-Drozdowska, M. Stępiński, Formy aktywizacji osób długotrwale bezrobotnych w kontekście strategii Europa 2020, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, red. J. Sokołowski, A. Żabiński, Wrocław 2014, nr 348, s. 120.

i instytucjach rynku pracy⁷⁰ osoby długotrwale bezrobotne oraz osoby powyżej 50 roku życia zaliczają się do grup osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Oznacza to zatem, że wśród ogółu bezrobotnych to właśnie m. in. te grupy są objęte szczególnym wsparciem ze strony państwa.

Zgodnie z ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o *promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy* należy wymienić następujące instrumenty aktywizacji zawodowej:

Rysunek 37 Instrumenty aktywizacji zawodowej wskazane w ustawie o *promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*

dodatek aktywizacyjny	prace interwencyjne	prace społecznie użyteczne	staż i przygotowanie zawodowe
bon stażowy i zatrudnieniowy	stypendia w okresie kontynuowania nauki	roboty publiczne	pożyczki szkoleniowe
szkolenia	wsparcie działalności gospodarczej	bon zasiedleniowy	zwrot kosztów przejazdu i zakwaterowania
refundacja kosztów opieki nad dzieckiem lub osobą zależną	świadczenia aktywizacyjne po przerwie związanej z wychowaniem dziecka	grant na utworzenie stanowiska w formie telepracy	pożyczka na utworzenie stanowiska pracy dla bezrobotnego
dofinansowanie wynagrodzenia za bezrobotnego 50+	umowa z agencją zatrudnienia na doprowadzenie bezrobotnego do podjęcia zatrudnienia	targi i giełdy pracy	program zwolnień monitorowanych

Źródło: opracowanie własne.

Należy przy tym zaznaczyć, że instrumenty wsparcia, jakimi są pożyczki szkoleniowe i stypendia w okresie kontynuowania nauki, nie są przeznaczone dla osób długotrwale bezrobotnych ani dla osób powyżej 50 roku życia. Tym samym, ich wskazanie ma

⁷⁰ t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1543.

stanowić jedynie zasygnalizowanie, że instrumenty aktywizacji tego typu istnieją, jednak nie zostaną one opisane w dalszej części niniejszego opracowania.

Podane instrumenty aktywizacji zawodowej bezrobotnych można ująć w pięć zasadniczych grup działań, obejmujących:

1. Publiczne programy zatrudnienia;
2. Subsydiowanie zatrudnienia;
3. Pożyczki dla przedsiębiorstw służące tworzeniu nowych miejsc pracy i pożyczki dla bezrobotnych chcących rozpocząć działalność na własny rachunek;
4. Szkolenia zawodowe;
5. Usługi pośrednictwa pracy⁷¹.

W ramach tych form należy wskazać, jakie działania i narzędzia aktywizujące osoby bezrobotne można wśród nich wyszczególnić. Zaprezentowano je na poniższym schemacie⁷².

⁷¹ E. Jantoń-Drozdowska, M. Stępiński, dz. cyt., s. 117-118.

⁷² W niniejszym opracowaniu ograniczono się do narzędzi i metod wsparcia i aktywizacji osób długotrwale bezrobotnych oraz powyżej 50 roku życia.

Rysunek 38 Grupy działań dotyczących aktywizacji osób bezrobotnych długotrwale oraz bezrobotnych po 50 roku życia

Publiczne programy zatrudnienia

- prace interwencyjne
- prace społecznie użyteczne
- roboty publiczne
- staż i przygotowanie zawodowe w miejscu pracy

Subsydiowanie zatrudnienia

- dodatek aktywizacyjny
- bon stażowy i bon zatrudnieniowy
- bon zasiedleniowy
- dofinansowanie wynagrodzenia za bezrobotnego 50+
- zwrot kosztów przejazdu i zakwaterowania
- refundacja kosztów opieki nad dzieckiem lub osobą zależną
- świadczenia aktywizacyjne po przerwie związanej z wychowaniem dziecka
- grant na utworzenie stanowiska w formie telepracy

Pożyczki dla przedsiębiorstw służące tworzeniu nowych miejsc pracy i dla bezrobotnych chcących rozpocząć działalność

- pożyczka na utworzenie stanowiska pracy dla bezrobotnego
- wsparcie działalności gospodarczej

Szkolenia zawodowe

- kierowanie na szkolenia
- refundacja kosztów dojazdu i zakwaterowania
- refundacja kosztów opieki nad dzieckiem bądź osobą zależną

Usługi pośrednictwa pracy

- targi i giełdy pracy
- umowa z agencją zatrudnienia na doprowadzenie bezrobotnego do podjęcia zatrudnienia
- program zwolnień monitorowanych

Źródło: opracowanie własne

W dalszej części opracowania pokrótce zostanie opisany każde z narzędzi aktywizacji osób długotrwale bezrobotnych w podziale na poszczególne grupy.

Publiczne programy zatrudnienia

Prace interwencyjne

Prace interwencyjne są instrumentem wsparcia regulowanym przepisami wspomnianej już ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oraz rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 stycznia 2009 r. w *sprawie organizowania prac interwencyjnych i robót publicznych oraz jednorazowej refundacji kosztów z tytułu opłaconych składek na ubezpieczenia społeczne*⁷³. W przypadku, kiedy powiatowy urząd pracy nie posiada propozycji odpowiedniego zatrudnienia dla zarejestrowanych osób bezrobotnych, może zorganizować i sfinansować dla tych osób prace interwencyjne.

Idea instrumentu polega na tym, że pracodawcy zatrudniają w ramach tych prac osoby bezrobotne, znajdujące się w szczególnej sytuacji na rynku pracy w zamian za uzyskiwaną z urzędu pracy refundację części kosztów wynagrodzenia oraz składek na ubezpieczenia społeczne. Co do zasady, prace interwencyjne trwają do 6 miesięcy bądź, w przypadkach, kiedy refundacja następuje co drugi miesiąc – do 12 miesięcy. W ramach prac interwencyjnych ustawodawca szczególną uwagę objął osoby długotrwale bezrobotne oraz powyżej 50 roku życia. W przypadku osób długotrwale bezrobotnych prace interwencyjne mogą być dłuższe i trwać do 12 miesięcy (w przypadku refundacji obejmującej co drugi miesiąc – do 18 miesięcy). Najdłuższy okres prac interwencyjnych przewidziany jest dla osób powyżej 50 roku życia: do 24 miesięcy (w przypadku refundacji obejmującej co drugi miesiąc – do 48 miesięcy). Ponadto, w przypadku zatrudnienia osoby powyżej 50 roku życia refundacja wynosi do 50% minimalnego wynagrodzenia za pracę i składek na ubezpieczenie społeczne lub do 80%, w przypadku, gdy osoba taka spełnia warunki konieczne do nabycia prawa do świadczenia przedemerytalnego. W przypadku, gdy po zakończeniu okresu refundacji oraz po upływie obowiązkowego terminu zatrudniania bezrobotnego, pracodawca w dalszym ciągu będzie zatrudniał taką osobę w pełnym wymiarze czasu, może uzyskać

⁷³ Dz. U. z 2009 r. nr 5, poz. 25.

jednorazową refundację wynagrodzenia, w wysokości nie wyższej jednak niż 150% przeciętnego wynagrodzenia obowiązującego w dniu spełnienia tego warunku.

Organizatorami prac interwencyjnych są pracodawcy, zaś szczegóły dotyczące instrumentu reguluje umowa pomiędzy pracodawcą a właściwym powiatowym urzędem pracy. Pracodawca, zainteresowany zorganizowaniem w swoim przedsiębiorstwie prac interwencyjnych, powinien złożyć do właściwego terytorialnie powiatowego urzędu pracy wniosek w tej sprawie.

Prace społecznie użyteczne

Prace społecznie użyteczne są instrumentem regulowanym przepisami ustawy o *promocji zatrudnienia i instrumentach rynku pracy* oraz rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie *organizowania prac społecznie użytecznych*⁷⁴. Z tej formy aktywizacji mogą skorzystać osoby bezrobotne, nie posiadające prawa do otrzymywania zasiłku – bądź takie, które takiego prawa nie nabyły, bądź takie, dla których upłynął już okres pobierania zasiłku. Organizacja tych prac odbywa się w jednostkach organizacyjnych gminy, funkcjonujących w zakresie pomocy społecznej, pomocy charytatywnej (działalność statutowa) bądź dla lokalnej społeczności. Prace społecznie użyteczne nie mogą służyć maksymalizacji zysku, zaś ich celem powinno być służenie dobru lokalnej społeczności. Wykonywanie prac społecznie użytecznych następuje w miejscowości zamieszkania lub pobytu, w wymiarze do 10 godzin tygodniowo. Nie istnieje ograniczenie dotyczące długości okresu trwania prac społecznie użytecznych. Należy jednak zaznaczyć, że odmowa podjęcia prac wiąże się z utratą statusu bezrobotnego.

Procedura związana z organizacją prac społecznie użytecznych rozpoczyna się inicjatywą gminy. W gestii gmin leży przygotowanie planów, które określają rodzaj i skalę prac niezbędnych dla gminy. Plany takie powinny zostać przekazane do dnia 31 stycznia danego roku powiatowym urzędem pracy oraz kierownikom ośrodków pomocy

⁷⁴ Dz. U. z 2011 r. nr 155, poz. 921.

społecznej. Ci ostatni, na wniosek starosty, powinni sporządzić listy osób bezrobotnych nie posiadających prawa do zasiłku, korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, które mogą być skierowane do wykonywania prac społecznie użytecznych. Następnie, starosta zawiera z właściwą gminą porozumienie, zaś powiatowy urząd pracy kieruje osoby do wykonywania prac. W przypadku miast na prawach powiatu nie zawiera się porozumienia: prace są organizowane na podstawie wniosku prezydenta miasta. Pomiędzy osobą wykonującą prace a podmiotem, w którym są one realizowane, nie jest zawierana umowa, nie nawiązuje się również stosunek pracy. Wykonywanie prac następuje na podstawie stosunku zobowiązaniowego w myśl prawa cywilnego. W celu pokrycia zobowiązań wobec osoby wykonującej prace społecznie użyteczne, starosta, poprzez powiatowy urząd pracy, na wniosek gminy dokonuje ich refundacji ze środków Funduszu Pracy.

Celem funkcjonowania tego instrumentu jest wprowadzenie swego rodzaju „dyscypliny” wśród osób bezrobotnych, poprzez ograniczenie możliwości podejmowania przez nich pracy w szarej strefie. Dodatkowo należy wskazać na możliwość umożliwienia danej osobie zdobycia minimalnych środków finansowych niezbędnych do zaspokajania swoich potrzeb egzystencjalnych.

Roboty publiczne

Szczegóły związane z organizacją robót publicznych precyzuje wspomniane już rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 stycznia 2009 r. w sprawie *organizowania prac interwencyjnych i robót publicznych oraz jednorazowej refundacji kosztów z tytułu opłaconych składek na ubezpieczenia społeczne*⁷⁵, wydane na podstawie ustawy o *promocji zatrudnienia i instrumentach rynku pracy*. Organizatorami tego rodzaju przedsięwzięcia mogą być samorządy jednostek terytorialnych (gminy, powiaty), jak również organizacje pozarządowe cechujące się statutową działalnością w zakresie

⁷⁵ Dz. U. z 2009 r. Nr 5, poz. 25.

ochrony środowiska, kultury, oświaty, sportu i turystyki, pomocy społecznej, bezrobocia i opieki zdrowotnej.

Przy robotach publicznych ww. podmioty mogą ubiegać się o zatrudnienie osób bezrobotnych w pełnym wymiarze czasu pracy na okres do 6 miesięcy lub, w uzasadnionych przypadkach, do 12 miesięcy, w ramach realizowanych na terenie gminy lub województwa inwestycji infrastrukturalnych oraz innych zadań inwestycyjnych, finansowanych lub współfinansowanych ze środków publicznych. Ustawodawca przewidział zamknięty katalog osób, które mogą zostać skierowane do wykonywania robót publicznych; w katalogu tym zwrócono uwagę na osoby długotrwale bezrobotne oraz bezrobotnych powyżej 50 roku życia. Na okres do 6 miesięcy, do wykonywania pracy niezwiązanej z wyuczonym zawodem może zostać skierowana m. in. osoba długotrwale bezrobotna. Roboty publiczne organizowane są na wniosek pracodawcy, złożony do starosty za pośrednictwem powiatowego urzędu pracy. Po pozytywnym rozpatrzeniu wniosku pomiędzy pracodawcą a starostą zawierana jest umowa, na podstawie której powiatowy urząd pracy kieruje odpowiednich kandydatów do pracodawcy oraz refunduje mu koszty poniesione na wynagrodzenie.

Staż i przygotowanie zawodowe dorosłych

Kolejnym instrumentem aktywizacji osób bezrobotnych jest staż i przygotowanie zawodowe dorosłych w miejscu pracy. Szczegóły związane z organizowaniem staży precyzuje rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 20 sierpnia 2009 r. w sprawie *szczegółowych warunków odbywania stażu przez bezrobotnych*⁷⁶, wydane na podstawie ustawy o *promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*. Należy rozróżnić przy tym staż od przygotowania zawodowego dorosłych w miejscu pracy, które realizowane jest na podstawie rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 11 kwietnia 2014 r. w sprawie *przygotowania zawodowego dorosłych*⁷⁷.

⁷⁶ Dz. U. z 2009 r. nr 142, poz. 1160.

⁷⁷ Dz. U. z 2014 r. poz. 497.

Staż przeznaczony jest dla osób bezrobotnych do 25 roku życia oraz bezrobotnych absolwentów szkół wyższych, którzy nie ukończyli 27 roku życia. Celem stażu jest nabycie przez bezrobotnego umiejętności praktycznych do wykonywania zadań w miejscu pracy bez nawiązywania stosunku pracy z pracodawcą. Omawiana forma wsparcia przeznaczona jest głównie dla osób bezrobotnych, których bezrobocie przyjęło trwałą formę, dla osób bez kwalifikacji zawodowych, powyżej 50 roku życia, samotnie wychowujących co najmniej jedno dziecko młodsze niż 7 lat, jak również bezrobotnych z niepełnosprawnością. Służy ono zdobywaniu nowych kwalifikacji lub umiejętności zawodowych przez praktyczne wykonywanie zadań zawodowych na stanowisku pracy według ustalonego programu, uzgodnionego pomiędzy starostą (powiatowym urzędem pracy), pracodawcą, a osobą bezrobotną.

Długość stażu lub przygotowania zawodowego w miejscu pracy wynosi od 3 do 6 miesięcy, zaś w przypadku osób do 30 roku życia – do 12 miesięcy. W przypadku przygotowania zawodowego dorosłych możliwe są dwa warianty działania: praktyczna nauka zawodu dorosłych (trwająca od 6 do 12 miesięcy) albo przyuczenie do pracy dorosłych (trwające od 3 do 6 miesięcy).

Realizacja stażu lub przygotowania zawodowego w miejscu pracy następuje na podstawie umowy zawieranej pomiędzy powiatowym urzędem pracy a organizatorem stażu (przygotowania zawodowego). Osoba bezrobotna w trakcie odbywania stażu (przygotowania zawodowego) otrzymuje stypendium, wynoszące 120% kwoty zasiłku dla bezrobotnych. Stypendium finansowane jest ze środków Funduszu Pracy.

Subsydiowanie zatrudnienia

Dodatek aktywizacyjny

Dodatek aktywizacyjny przyznawany jest na podstawie art. 48 ustawy o *promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy* oraz rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 18 sierpnia 2009 r. w *sprawie szczegółowego trybu przyznawania*

*zasiłku dla bezrobotnych, stypendium i dodatku aktywizacyjnego*⁷⁸. Podmiotem wdrażającym dodatek aktywizacyjny jest starosta, który czyni to za pośrednictwem właściwego Powiatowego Urzędu Pracy. Po udokumentowaniu zatrudnienia bądź podjęcia pracy zarobkowej, oraz wykazaniu wynikających z tego dochodów następuje przyznanie dodatku. Wysokość dodatku nie może przekroczyć 50% kwoty zasiłku dla osób bezrobotnych, zaś okres jego otrzymywania wynosi, co do zasady połowę okresu, za który przysługiwałby danej osobie zasiłek dla osób bezrobotnych. O przyznanie dodatku aktywizacyjnego mogą ubiegać się osoby, które w wyniku skierowania przez powiatowy urząd pracy podjęły zatrudnienie w niepełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym w danym zawodzie lub służbie i otrzymują wynagrodzenie niższe od minimalnego wynagrodzenia za pracę bądź które zatrudnienie lub inną pracę zarobkową podjęły z własnej inicjatywy. Wyjątki od tych zasad przewidziane zostały w ustawie.

Bon stażowy i zatrudnieniowy

Odbywanie stażu, który został opisany już wcześniej, może następować także na podstawie tzw. bonu stażowego, przydzielanego osobie bezrobotnej przez starostę na podstawie indywidualnego planu działania danego bezrobotnego. W przypadku otrzymania takiego bonu pracodawca zobowiązuje się, że po upływie sześciomiesięcznego stażu zatrudni bezrobotnego na kolejne 6 miesięcy. W ramach bonu stażowego starosta wypłaca premię pracodawcy oraz finansuje osobie odbywającej staż koszty przejazdu do i z miejsca odbywania stażu oraz koszty niezbędnych badań lekarskich lub psychologicznych. Finansowanie zatrudnienia zaś może odbywać się na podstawie tzw. bonu zatrudnieniowego, który przyznawany jest osobom bezrobotnym do 30 roku życia na takich samych zasadach, jak bon stażowy, z taką różnicą, że Starosta zamiast wypłacania premii, refunduje pracodawcy część kosztów wynagrodzenia i składek na ubezpieczenia społeczne, przez okres 12 miesięcy, w wysokości zasiłku, zaś

⁷⁸ Dz. U. z 2009 r. nr 136, poz. 1118, z późn. zm.

pracodawca, po zakończeniu okresu refundacji, zobowiązany jest do dalszego zatrudnienia bezrobotnego przez okres 6 miesięcy.

Bon zasiedleniowy

Osoba bezrobotna do 30 roku życia, która zdecyduje się na podjęcie zatrudnienia bądź wykonywanie innej pracy zarobkowej w miejscu oddalonym co najmniej 80 km od dotychczasowego miejsca zamieszkania bądź w miejscu, do którego czas dotarcia i powrotu do miejsca zamieszkania łącznie przekracza 3 godziny dziennie, jeśli w wyniku tej pracy będzie osiągała co najmniej minimalne wynagrodzenie za pracę i będzie pozostawała w zatrudnieniu przez okres co najmniej 6 miesięcy, może wnioskować do starosty o przyznanie tzw. bonu zasiedleniowego. Wysokość kwoty bonu zasiedleniowego wynosi maksymalnie 200% przeciętnego wynagrodzenia za pracę, zaś jego kwota jest przeznaczona na pokrycie kosztów zamieszkania związanych z podjęciem zatrudnienia, innej pracy zarobkowej lub działalności gospodarczej.

Dofinansowanie wynagrodzenia bezrobotnego 50+

Formą zachęcenia pracodawców do zatrudniania osób w wieku powyżej 50 roku życia jest dofinansowanie wynagrodzenia bezrobotnego 50+. W ramach tego instrumentu pracodawca może uzyskać dofinansowanie wynagrodzenia przez okres 12 lub 24 miesięcy (odpowiednio w przypadku zatrudnienia bezrobotnego, który ukończył 50 lat, a nie ukończył 60 lat oraz w przypadku zatrudnienia bezrobotnego, który ukończył 60 lat). Dofinansowanie przyznawane jest w kwocie nie wyższej niż połowa minimalnego wynagrodzenia za pracę obowiązującego w dniu zawarcia umowy pomiędzy przedsiębiorcą a starostą (powiatowym urzędem pracy). Po upływie okresu dofinansowania wynagrodzenia pracodawca jest zobowiązany do dalszego zatrudniania danej osoby przez okres, odpowiednio 6 lub 12 miesięcy.

Zwrot kosztów przejazdu i zakwaterowania

Zwrot kosztów przejazdu i zakwaterowania przewidziany został jako dodatkowy instrument aktywizacyjny. Osoba bezrobotna może ubiegać się o zwrot kosztów dojazdu do miejsca pracy, odbywania stażu, miejsca szkolenia lub poradnictwa zawodowego. Warunkiem otrzymania tej formy wsparcia jest podjęcie pracy, stażu, szkolenia lub zajęć z zakresu poradnictwa zawodowego poza miejscem zamieszkania na podstawie skierowania z urzędu pracy. Konieczne jest także, że by ubiegać się o wsparcie, otrzymywane wynagrodzenie nie może przekraczać 200% minimalnego wynagrodzenia za pracę. O przyznaniu wsparcia decyduje starosta, po rozważeniu wszystkich okoliczności konkretnego przypadku.

Refundacja kosztów opieki nad dzieckiem lub osobą zależną

Należy także wskazać na możliwość ubiegania się przez bezrobotnego o refundację kosztów opieki nad dzieckiem lub osobą zależną do 6 roku życia (w przypadku dzieci niepełnosprawnych – do 18 roku życia) w wysokości nie wyższej niż połowa zasiłku w przypadku podjęcia przez bezrobotnego stażu, przygotowania zawodowego dorosłych, szkolenia w przypadku, gdy miesięczne przychody z tego tytułu nie przekraczają minimalnego wynagrodzenia za pracę.

Świadczenia aktywizacyjne po przerwie związanej z rodzicielstwem

Dla osób długotrwale bezrobotnych możliwe jest także zastosowanie świadczeń aktywizacyjnych po przerwie związanej z wychowaniem dziecka. Świadczenie takie przysługuje pracodawcy przez okres 12 miesięcy lub 18 miesięcy, w wysokości odpowiednio połowy lub jednej trzeciej minimalnego wynagrodzenia za pracę za każdego skierowanego bezrobotnego, który wcześniej zdecydował się na przerwanie zatrudnienia z uwagi na wychowywanie dziecka.

Pracodawca otrzymujący świadczenie jest zobowiązany do dalszego zatrudniania danej osoby po upływie okresu otrzymywania świadczenia, odpowiednio do opisanych wcześniej przypadków, przez okres 6 lub 9 miesięcy.

Grant na utworzenie stanowiska telepracy

Przedsiębiorca zatrudniający osobę bezrobotną, której bezrobocie wynika z tego, że wcześniej zdecydowała się na przerwanie zatrudnienia z uwagi na wychowywanie dziecka, może starać się o przyznanie grantu z Funduszu Pracy, przeznaczonego na utworzenie stanowiska pracy w formie telepracy. Wysokość grantu nie może przekroczyć 6-krotności minimalnego wynagrodzenia za pracę obowiązującego w dniu zawarcia umowy, za każdego skierowanego bezrobotnego. Stosowanie do zawartej z urzędem pracy umowy, pracodawca jest zobowiązany do zatrudniania takiej osoby przez 12 miesięcy w pełnym wymiarze czasu pracy bądź przez 18 miesięcy w połowie wymiaru czasu pracy.

Pożyczki dla przedsiębiorstw służące tworzeniu nowych miejsc pracy i dla bezrobotnych chcących rozpocząć działalność

Wsparcie na założenie działalności gospodarczej

Środki na finansowanie pożyczek na założenie działalności gospodarczej pochodzą z Funduszu Pracy, zaś wsparcie następuje na wniosek osoby bezrobotnej. Wysokość pożyczki nie może przekroczyć jednak kwoty pięciomiesięcznego wynagrodzenia. Ponadto bezrobotny ubiegający się o środki na ten cel, powinien spełnić określone warunki, związane z tym, że w ciągu 12 miesięcy poprzedzających złożenie wniosku nie odmówił bez uzasadnionej przyczyny przyjęcia propozycji odpowiedniego zatrudnienia, innej pracy zarobkowej, szkolenia, przygotowania zawodowego w miejscu pracy, wykonywania prac interwencyjnych lub robót publicznych, a także nie ubiegał się w okresie 5 lat poprzedzających złożenie wniosku o środki pochodzące z funduszy publicznych na ten cel. Wsparcie w zakresie założenia działalności gospodarczej może

obejmować także sfinansowanie usług doradczych i szkoleniowych osobom, którym udzielono pożyczki na podjęcie działalności gospodarczej.

Pożyczka na utworzenie stanowiska pracy dla bezrobotnego

Kolejnym instrumentem wsparcia jest pożyczka na utworzenie stanowiska pracy dla bezrobotnego. Jest to instrument udzielany przez pośredników finansowych, wybieranych przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Pożyczka przysługuje pracodawcy, który zdecyduje się stworzyć stanowisko pracy i zatrudnić na tym stanowisku bezrobotnego albo poszukującego pracy niepozostającego w zatrudnieniu lub niewykonyującego innej pracy zarobkowej opiekuna osoby niepełnosprawnej.

Wysokość pożyczki jest określona w umowie, nie może być jednak wyższa niż 6-krotność przeciętnego wynagrodzenia. Oprocentowanie pożyczki jest stałe w całym okresie kredytowania i wynosi w skali roku, w zależności od typu działalności 0,1-0,25 stopy redyskonta weksli przyjmowanych przez Narodowy Bank Polski, wynoszącej od 2015 roku 1,75%. W uzasadnionych przypadkach możliwe jest umorzenie całości bądź części pożyczki. Odbywa się to zgodnie z przepisami dotyczącymi pomocy *de minimis*.

Szkolenia zawodowe

Sfinansowanie kosztów szkolenia

Kolejnym instrumentem aktywizacji osób bezrobotnych jest sfinansowanie kosztów szkolenia w celu podjęcia zatrudnienia lub pozarolniczej działalności poza gospodarstwem rolnym. Instrument ten jest inicjowany przez starostę i finansowany ze środków Funduszu Pracy.

Kierowany jest do osób bezrobotnych w celu zwiększenia ich szans na uzyskanie zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, podwyższenia kwalifikacji zawodowych lub zwiększenia aktywności zawodowej. Szczególną uwagę kieruje się na osoby nie posiadające kwalifikacji zawodowych bądź nie posiadające umiejętności aktywnego poszukiwania pracy.

Szkolenia mogą być organizowane w formie grupowej oraz indywidualnej. W przypadku szkoleń grupowych poprzedzone są one rekrutacją uczestników przez pracowników powiatowego urzędu pracy. Szkolenia indywidualne natomiast wskazane są przez osobę poszukującą pracy i realizowane na jej wniosek, pod warunkiem uzasadnienia celowości szkolenia. Finansowana przez Fundusz Pracy część szkolenia w danym roku nie może być wyższa niż 300% przeciętnego wynagrodzenia za pracę. Dodać należy, że koszty szkoleń nie mogą przekroczyć dziesięciokrotności minimalnego wynagrodzenia za pracę w okresie kolejnych trzech lat.

Czas trwania szkoleń to od 6 do 12 miesięcy (w uzasadnionych przez program szkolenia przypadkach). Szkolenie może trwać do 12 miesięcy w przypadku osób cechujących się brakiem kwalifikacji zawodowych, zaś w przypadkach uwzględnionych w programie szkolenia - do 24 miesięcy. Ponadto, bezrobotnym przyznawane jest stypendium o wartości 120% kwoty zasiłku dla bezrobotnych. W przypadku podjęcia w trakcie trwania szkolenia przez osobę bezrobotną zatrudnienia, innej pracy zarobkowej bądź działalności gospodarczej, od tego dnia aż do dnia ukończenia szkolenia przysługuje takiej osobie stypendium w wysokości 20% zasiłku dla bezrobotnych, zaś rozpoczęte szkolenie może ukończyć bez ponoszenia dodatkowych kosztów. Obowiązek zwrotu kosztów szkolenia przypada na osoby bezrobotne skierowane na szkolenie, które nie ukończyły go z przyczyn zależnych od siebie. Akceptowanym powodem przerwania szkolenia może być podjęcie pracy zarobkowej bądź założenie działalności gospodarczej.

Usługi pośrednictwa pracy

Targi i giełdy pracy

W ramach instrumentów aktywizujących, skierowanych do osób bezrobotnych, należy także wymienić organizowanie targów i giełd pracy. Giełdy pracy są formą bezpośredniego kontaktu pracodawcy z osobami bezrobotnymi, skierowanymi przez powiatowy urząd pracy. Giełda pracy może zostać zorganizowana gdy pracodawca zgłosi ofertę na wiele wolnych miejsc pracy na jedno stanowisko lub kilka stanowisk albo w urzędzie jest zarejestrowana większa liczba osób spełniających określone przez

pracodawcę wymagania. Również w celu spotkania się w ustalonym terminie z większym gronem kandydatów dla pracodawcy zorganizowana może zostać giełda. Należy przy tym wskazać, że nieuzasadniona odmowa osoby bezrobotnej w udziale w giełdzie pracy skutkuje utratą statusu bezrobotnego. Podczas targów pracy pracodawcy mogą spotkać się ze znaczną liczbą kandydatów, tym samym efektywnie prezentując oferty pracy i propozycje miejsc pracy, uzyskując możliwość pozyskania kandydatów spełniających zakładane kryteria. Wydarzenie może być organizowane samodzielnie przez powiatowy urząd pracy, bądź ze współpracy z wojewódzkim urzędem pracy lub innymi powiatowymi urzędami pracy.

Umowa z agencją zatrudnienia na doprowadzenie bezrobotnego do podjęcia zatrudnienia

Na podstawie umów cywilno-prawnych przez okres co najmniej 6 miesięcy powiatowy urząd pracy oraz agencja zatrudnienia mogą nawiązać współpracę w zakresie doprowadzenia bezrobotnego do podjęcia zatrudnienia bądź pracy zarobkowej, zapewniając tym samym szczególną formę wsparcia, przewidzianą w ustawie o *promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*. Wsparcie tego rodzaju oferowane jest osobom spełniającym określone kryteria, tj. cechującym się bezrobociem rejestrowanym przez okres co najmniej 3 miesięcy oraz znajdującym się w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

Osobom spełniającym wskazane wyżej warunki wydany może być Talon na Pracę przez doradcę klienta powiatowego urzędu pracy. Druk ten stanowi podstawę do podjęcia współpracy po przedłożeniu go do wypełnienia przez wybraną przez siebie agencję zatrudnienia. Podpisany przez agencję Talon na Pracę powinien być następnie zanesiony przez osobę bezrobotną do urzędu pracy, na podstawie czego zainicjowana zostaje współpraca pomiędzy urzędem pracy a agencją zatrudnienia.

Program zwolnień monitorowanych

Instrumentem, który może wspomóc aktywizację osób powyżej 50 roku życia jest również program zwolnień monitorowanych. Ustawa o *promocji zatrudnienia*

i instytucjach rynku pracy nakłada na pracodawcę, zamierzającego zwolnić co najmniej 50 pracowników w okresie 3 miesięcy ustalenie z powiatowym urzędem pracy zakresu i form pomocy dla zwalnianych pracowników. Omawiany program realizowany może być przez instytucje takie, jak powiatowy urząd pracy, agencja zatrudnienia lub instytucje szkoleniowe.

Instytucje zaangażowane we wdrażania poszczególnych instrumentów, metod i narzędzi

Na wstępie należy wskazać, że instytucje rynku pracy stanowią: publiczne służby zatrudnienia, Ochotnicze Hufce Pracy, agencje zatrudnienia, instytucje szkoleniowe oraz instytucje dialogu społecznego i partnerstwa lokalnego.

1. **Publiczne służby zatrudnienia** tworzą organy zatrudnienia wraz z powiatowymi i wojewódzkimi urzędami pracy, urzędem obsługującym ministra właściwego do spraw pracy oraz urzędami wojewódzkimi.
2. **Ochotnicze Hufce Pracy** są państwową jednostką wyspecjalizowaną w działaniach na rzecz młodzieży, w szczególności młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym, oraz bezrobotnych do 25 roku życia.
3. **Agencje zatrudnienia** są niepublicznymi jednostkami organizacyjnymi świadczącymi usługi w zakresie pośrednictwa pracy, pośrednictwa do pracy za granicą u pracodawców zagranicznych, poradnictwa zawodowego, doradztwa personalnego i pracy tymczasowej.
4. **Instytucjami szkoleniowymi** są publiczne i niepubliczne podmioty prowadzące na podstawie odrębnych przepisów edukację pozaszkolną.
5. **Instytucjami dialogu społecznego na rynku pracy** są organizacje i instytucje zajmujące się problematyką rynku pracy: organizacje związków zawodowych, pracodawców i bezrobotnych oraz organizacje pozarządowe współpracujące z publicznymi służbami zatrudnienia i Ochotniczymi Hufcami Pracy⁷⁹.

Zgodnie z ustawą o *promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*, zadania z zakresu aktywizacji lokalnego rynku pracy stanowią zadanie własne powiatu. Zadania te wykonywane są przez powiatowe urzędy pracy, podległe powiatowej administracji zespolonej (staroście powiatowemu), stanowiące jednostkę organizacyjną powiatu.

⁷⁹ Źródło: <https://www.mpips.gov.pl/praca/instytucje-ryнку-pracy/kompetencje-organow-zatrudnienia/minister-wlasciwy-do-spraw-pracy/>, dostęp 5.02.2018

Urzędy te, swoje zadania wykonują oraz decyzje podejmują w imieniu i z upoważnienia starosty powiatowego.

We wdrażanie wymienionych w poprzednim podrozdziale metod i narzędzi aktywizacji osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia oraz długotrwale bezrobotnych zaangażowane są tym samym przede wszystkim publiczne powiatowe i wojewódzkie urzędy pracy, ośrodki pomocy społecznej oraz gminy. Z uwagi na specyfikę każdego z przedstawionych instrumentów należy wskazać, które dokładnie instytucje zaangażowane są we wdrażanie poszczególnych instrumentów i narzędzi aktywizacyjnych. Szczegółowe informacje na ten temat przedstawia zamieszczona w dalszej części opracowania tabela.

Starosta (Powiatowy Urząd Pracy) inicjuje następujące instrumenty aktywizacyjne: prace interwencyjne, staż i przygotowanie zawodowe, bon stażowy i zatrudnieniowy, dofinansowanie wynagrodzenia, szkolenia, targi i giełdy pracy oraz umowy z agencją zatrudnienia na doprowadzenie bezrobotnego do podjęcia zatrudnienia. Jest także podmiotem wdrażającym takie formy aktywizacji, jak prace interwencyjne, prace społecznie użyteczne, roboty publiczne, staż i przygotowanie zawodowe dorosłych, dodatek aktywizacyjny, bon stażowy i zatrudnieniowy, bon zasiedleniowy, dofinansowanie wynagrodzenia bezrobotnego 50+, zwrot kosztów przejazdu i zakwaterowania, refundacja kosztów opieki nad dzieckiem lub osobą zależną, świadczenia aktywizacyjne po przerwie związanej z wychowaniem dziecka, grant na utworzenie stanowiska w formie telepracy, wsparcie działalności gospodarczej, pożyczka na utworzenie stanowiska pracy dla bezrobotnego, szkolenia, targi i giełdy pracy, umowa z agencją zatrudnienia na doprowadzenie bezrobotnego do podjęcia zatrudnienia, program zwolnień monitorowanych. Tym samym zauważyć należy, że to właśnie powiatowe urzędy pracy inicjują i wdrażają większość instrumentów i narzędzi aktywizacji osób długotrwale bezrobotnych oraz powyżej 50 roku życia.

Drugim podmiotem, który zaangażowany jest w aktywizację wskazanych powyżej grup, są **urzędy gminy (miasta)**, które inicjują prace społecznie użyteczne, są również zaangażowane w roboty publiczne.

Dużą rolę w inicjowaniu działań aktywizacyjnych na rzecz grupy osób długotrwale bezrobotnych oraz bezrobotnych po 50 roku życia odgrywają **pracodawcy**. Mogą oni inicjować działania związane z robotami publicznymi, stażem i przygotowaniem zawodowym, bonem stażowym i zatrudnieniowym, dofinansowaniem wynagrodzenia bezrobotnego 50+, grantem na utworzenie stanowiska w formie telepracy, pożyczką na utworzenie stanowiska pracy dla bezrobotnego, targami i giełdami pracy. Na mocy ustawy są także zobligowani do inicjowania działań w związku z programem zwolnień monitorowanych. Wdrażają także instrumenty, takie jak staż i przygotowanie zawodowe dorosłych, bon stażowy i zatrudnieniowy oraz pożyczka na utworzenie stanowiska pracy dla bezrobotnego.

Ponadto, duża inicjatywa leży także po stronie samych **osób bezrobotnych**. Należy jednak zauważyć, że często mogą oni nie mieć świadomości dotyczącej możliwości skorzystania z poszczególnych instrumentów i narzędzi. Stąd duża rola informacji i promocji wśród grupy docelowej poszczególnych metod aktywizacji.

Tabela 20 Podmioty zaangażowane we wdrażanie poszczególnych instrumentów aktywizujących osoby bezrobotne

Instrument aktywizujący	Podmiot inicjujący zastosowanie instrumentu	Podmiot wdrażający instrument	Pozostałe podmioty zaangażowane we wdrażanie instrumentu
prace interwencyjne	Powiatowy Urząd Pracy, pracodawcy, osoby bezrobotne	Powiatowy Urząd Pracy	Pracodawcy
prace społecznie użyteczne	Gminy	Powiatowy Urząd Pracy, Starosta/ Prezydent Miasta na prawach powiatu	Ośrodki pomocy społecznej, instytucje charytatywne
roboty publiczne	Pracodawca, osoby bezrobotne	Powiatowy Urząd Pracy	Gminy, organizacje pozarządowe
staż i przygotowanie zawodowe dorosłych	Osoba bezrobotna, pracodawca, Powiatowy Urząd Pracy	Powiatowy Urząd Pracy, pracodawca	Osoba bezrobotna, instytucja szkoleniowa
dodatek aktywizacyjny	Osoba bezrobotna	Powiatowy Urząd Pracy	Pracodawca
bon stażowy i zatrudnieniowy	Osoba bezrobotna, pracodawca, Powiatowy Urząd Pracy	Powiatowy Urząd Pracy, pracodawca	Pracodawca, osoba bezrobotna
bon zasiedleniowy	Osoba bezrobotna	Powiatowy Urząd Pracy	Pracodawca
dofinansowanie wynagrodzenia bezrobotnego 50+	Osoba bezrobotna, pracodawca, Powiatowy Urząd Pracy	Powiatowy Urząd Pracy	Osoba bezrobotna, pracodawca
zwrot kosztów przejazdu i zakwaterowania	Osoba bezrobotna	Powiatowy Urząd Pracy	Pracodawca
refundacja kosztów opieki nad dzieckiem lub osobą zależną	Osoba bezrobotna	Powiatowy Urząd Pracy	Pracodawca, instytucja opiekuńczo-wychowawcza
świadczenia aktywizacyjne po przerwie związanej z wychowaniem dziecka	Powiatowy Urząd Pracy	Powiatowy Urząd Pracy	Pracodawca, osoba bezrobotna
grant na utworzenie stanowiska w formie telepracy	Pracodawca	Powiatowy Urząd Pracy	Osoba bezrobotna
wsparcie działalności gospodarczej	Osoba bezrobotna	Powiatowy Urząd Pracy	-
pożyczka na utworzenie stanowiska pracy dla bezrobotnego	Pracodawca	Pracodawca Powiatowy Urząd Pracy	Osoba bezrobotna
szkolenia	Osoba bezrobotna, Powiatowy Urząd Pracy	Powiatowy Urząd Pracy	-
targi i giełdy pracy	Pracodawca, Powiatowy Urząd Pracy (samodzielnie lub z innymi	Powiatowy Urząd Pracy (samodzielnie lub z innymi Powiatowymi Urzędami Pracy), Wojewódzki Urząd Pracy	Osoba bezrobotna

Badanie realizowane w ramach projektu pn. „Rewitalizacja obszaru przestrzeni publicznej i zabudowy śródmiejskiego odcinka Alei Wojska Polskiego w Szczecinie”, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020

	Powiatowymi Urzędami Pracy), Wojewódzki Urząd Pracy		
umowa z agencją zatrudnienia na doprowadzenie bezrobotnego do podjęcia zatrudnienia	Powiatowy Urząd Pracy	Powiatowy Urząd Pracy, Agencja Zatrudnienia	Osoba bezrobotna, pracodawca
program zwolnień monitorowanych	Pracodawca	Powiatowy Urząd Pracy, agencja zatrudnienia, instytucje szkoleniowe	Osoby bezrobotne i zagrożone zwolnieniem

Źródło: opracowanie własne

***Metody zachęcania bezrobotnych do korzystania ze wskazanych instrumentów,
metod i narzędzi aktywizacji***

Idealizując, stwierdzić można, że sam brak pracy powinien być dla osoby bezrobotnej najsilniejszą motywacją do poszukiwania zatrudnienia. W przypadku niektórych grup osób nie wystarcza to jednak, gdyż m. in. dotychczasowe doświadczenia z pracodawcą, cechy interpersonalne i posiadane kompetencje mogą stanowić barierę w poszukiwaniu zatrudnienia bądź innej pracy zarobkowej. Dlatego też organy odpowiedzialne za zatrudnienie, z właściwym ministerstwem na czele, wciąż podejmują wysiłki w celu stworzenia skutecznych mechanizmów aktywizujących osoby bezrobotne do działalności w zakresie zmiany swojej sytuacji na rynku pracy. Mechanizmy obecnie funkcjonujące w Polsce, skierowane do osób bezrobotnych długotrwale oraz bezrobotnych powyżej 50 roku życia, zostały zaprezentowane we wcześniejszych częściach niniejszego rozdziału. W tej części została przeprowadzona analiza zachęt, jakie zawierają poszczególne metody i narzędzia aktywizacji. Zestawienie takie poniższa tabela.

Instrumenty i narzędzia aktywizujące przeznaczone są do dwóch grup odbiorców – do samych osób bezrobotnych, jak też do pracodawców. W przypadku tej pierwszej grupy aktywizacja ma na celu zmotywowanie samych bezrobotnych do podejmowania wysiłków w celu poprawy swojej sytuacji na rynku pracy (np. poprzez uczestnictwo w szkoleniach) bądź do podejmowania zatrudnienia (np. za pomocą zwrotu kosztów opieki nad dzieckiem). W drugim przypadku – instrumenty aktywizacyjne mają na celu zachęcenie pracodawców do zatrudniania osób, które, w przypadku braku istniejących mechanizmów, nie stanowiłyby dla nich atrakcyjnych kandydatów na pracowników (np. kobiet po przerwie w pracy związanej z wychowaniem dziecka).

Należy zauważyć, że przeważająca większość instrumentów i narzędzi aktywizacyjnych sprowadza się do **zachęt finansowych**. W obydwu grupach instrumenty dotyczące czynnika finansowego stanowią przeważającą część wszystkich oferowanych metod. W przypadku osób bezrobotnych jest to dodatkowa kwota pieniężna, wypłacana np. w formie stypendium stażowego bądź dodatku szkoleniowego, zaś w przypadku pracodawców – częściowa refundacja świadczeń ponoszonych na wynagrodzenia

i składki na ubezpieczenie społeczne bądź jednorazowa premia wypłacana ze środków Funduszu Pracy.

Drugim czynnikiem, który motywuje osoby bezrobotne do podejmowania aktywności w celu znalezienia zatrudnienia bądź innej pracy zarobkowej jest **możliwość utraty statusu osoby bezrobotnej** (co wiąże się m. in. z utratą ubezpieczenia zdrowotnego czy utratą zasiłku dla bezrobotnych). W przypadku niektórych instrumentów, odmowa udziału w określonych formach aktywizacji wiąże się z utratą tegoż statusu. Powoduje to, że osoby bezrobotne, w obawie przed tym uczestniczą np. w giełdach pracy bądź pracach społecznie użytecznych, co pozytywnie wpływa na możliwości na rynku pracy.

Tabela 21 Rodzaje zachęt występujących w poszczególnych instrumentach aktywizujących osoby bezrobotne

Instrument aktywizujący	Adresat mechanizmu	Rodzaj czynnika skłaniającego do stosowania mechanizmu
prace interwencyjne	Osoby bezrobotne, pracodawcy	Pracodawcy – otrzymują sfinansowanie przez PUP części kosztów wynagrodzenia i składek na ubezpieczenie społeczne Osoby bezrobotne – zatrudnienie w ramach prac interwencyjnych gwarantuje zatrudnienie w oparciu o umowę o pracę i związane z tym przywileje (m. in. prawo do urlopu, do zwolnień lekarskich itp.).
prace społecznie użyteczne	Osoby bezrobotne	Utrata statusu osoby bezrobotnej w przypadku odmowy wykonywania prac społecznie użytecznych. Wykonywanie prac nie powoduje utraty statusu osoby bezrobotnej. Możliwość uzyskania wynagrodzenia w kwocie co najmniej 8,10 zł/h.
roboty publiczne	Osoby bezrobotne, pracodawcy	Osoby bezrobotne – zatrudnienie w ramach robót publicznych gwarantuje zatrudnienie w oparciu o umowę o pracę i związane z tym przywileje (m. in. prawo do urlopu, do zwolnień lekarskich itp.). Pracodawca – refundacja części kosztów wynagrodzenia i składek na ubezpieczenie społeczne zatrudnionej w ramach robót publicznych osoby bezrobotnej.
staż	Osoby bezrobotne, pracodawcy	Osoby bezrobotne – możliwość nabycia doświadczenia zawodowego, otrzymywanie stypendium stażowego w wysokości 120% kwoty zasiłku dla bezrobotnych, możliwość dodatkowego ubiegania się o zwrot kosztów dojazdu lub zakwaterowania. Odrzucenie propozycji przyjęcia stażu lub przerwanie go przez osobę bezrobotną z własnej winy jest jednoznaczne z pozbawieniem statusu osoby bezrobotnej. Odbywanie stażu nie oznacza pozbawienia statusu osoby bezrobotnej. Pracodawcy – możliwość uzyskania dodatkowej osoby wykonującej zadania na rzecz pracodawcy bez ponoszenia kosztów po stronie pracodawcy.
przygotowanie zawodowe dorosłych	Osoby bezrobotne, pracodawcy	Osoby bezrobotne – możliwość nabycia doświadczenia zawodowego, otrzymywanie stypendium w wysokości 120% kwoty zasiłku dla bezrobotnych. Pracodawcy – możliwość uzyskania dodatkowej osoby wykonującej zadania na rzecz pracodawcy bez ponoszenia kosztów po stronie pracodawcy. Ponadto pracodawca może otrzymać refundację wydatków poniesionych na każdego uczestnika w wysokości określonej w umowie, maksymalnie do wysokości 2% przeciętnego wynagrodzenia za każdy pełny miesiąc programu. Są to wydatki poniesione głównie na materiały i surowce, odzież roboczą itp. Na podstawie umowy starosta przyznaje jednorazową premię za każdy pełny miesiąc przygotowania zawodowego dorosłych każdego uczestnika, jeżeli ukończy on program pomyślnie zdany egzaminem.
dodatek aktywizacyjny	Osoby bezrobotne	Możliwość uzyskania dodatkowych środków finansowych w przypadku znalezienia zatrudnienia z własnej inicjatywy. Zmotywowanie do podjęcia samodzielnych działań zmierzających do poszukiwania zatrudnienia.

bon stażowy	Osoby bezrobotne do 30 roku życia, pracodawcy	Pracodawca – Pracodawca, który zadeklaruje, że po stażu przyjmie bezrobotnego przez okres przynajmniej 6 miesięcy, także korzysta. Otrzymuje bowiem 1513,50 zł premii za zatrudnienie bezrobotnego do 30 roku życia, który dostał bon stażowy. Osoba bezrobotna – otrzymuje sfinansowanie kosztów przejazdu do i z miejsca odbywania stażu oraz kosztów niezbędnych badań lekarskich lub psychologicznych. Pracodawca po upływie okresu stażu zobowiązuje się na dalsze zatrudnienie osoby na okres 6 miesięcy. Ponadto, osobie takiej przysługują wszystkie uprawnienia stażysty.
bon zatrudnieniowy	Osoby bezrobotne, pracodawcy	Pracodawca – starosta refunduje mu część kosztów wynagrodzenia i składek na ubezpieczenia społeczne, przez okres 12 miesięcy, w wysokości zasiłku. Osoba bezrobotna – pracodawca, po zakończeniu okresu refundacji, zobowiązany jest do dalszego zatrudnienia bezrobotnego przez okres 6 miesięcy.
bon zasiedleniowy	Osoby bezrobotne do 30 roku życia	Możliwość otrzymania maksymalnie 200% przeciętnego wynagrodzenia za pracę, przeznaczonego na pokrycie kosztów zamieszkania związanych z podjęciem zatrudnienia, innej pracy zarobkowej lub działalności gospodarczej.
dofinansowanie wynagrodzenia bezrobotnego 50+	Osoby bezrobotne, pracodawcy	Pracodawca – może uzyskać dofinansowanie wynagrodzenia przez okres 12 lub 24 miesięcy w kwocie nie wyższej niż połowa minimalnego wynagrodzenia za pracę obowiązującego w dniu zawarcia umowy pomiędzy przedsiębiorcą a starostą. Osoba bezrobotna – po upływie okresu dofinansowania wynagrodzenia pracodawca jest zobowiązany do dalszego zatrudniania danej osoby przez okres, odpowiednio 6 lub 12 miesięcy.
zwrot kosztów przejazdu i zakwaterowania	Osoby bezrobotne	Osoba bezrobotna może otrzymać takie wsparcie pod warunkiem podjęcia pracy, stażu, szkolenia lub zajęć z zakresu poradnictwa zawodowego poza miejscem zamieszkania na podstawie skierowania z urzędu pracy.
refundacja kosztów opieki nad dzieckiem lub osobą zależną	Osoby bezrobotne	Osoba bezrobotna może uzyskać zwrot kosztów w wysokości nie wyższej niż połowa zasiłku w przypadku podjęcia stażu, przygotowania zawodowego dorosłych, szkolenia w przypadku, gdy miesięczne przychody z tego tytułu nie przekraczają minimalnego wynagrodzenia za pracę.
świadczenia aktywizacyjne po przerwie związanej z wychowaniem dziecka	Osoby bezrobotne, pracodawcy	Pracodawca – otrzymuje świadczenie przez okres 12 miesięcy lub 18 miesięcy, w wysokości odpowiednio połowy lub jednej trzeciej minimalnego wynagrodzenia za pracę za każdego przyjętego bezrobotnego. Osoba bezrobotna – po upływie okresu otrzymywania świadczenia przez pracodawcę, pracodawca ten jest zobowiązany zatrudnić tę osobę przez okres 6 lub 9 miesięcy.
grant na utworzenie stanowiska w formie telepracy	Osoby bezrobotne, pracodawcy	Pracodawca – może uzyskać grant w wysokości maksymalnie 6-krotności minimalnego wynagrodzenia za pracę obowiązującego w dniu zawarcia umowy, za każdego przyjętego bezrobotnego. Osoba bezrobotna – pracodawca jest zobowiązany do zatrudniania takiej osoby przez 12 miesięcy w pełnym wymiarze czasu pracy bądź przez 18 miesięcy w połowie wymiaru czasu pracy.

wsparcie działalności gospodarczej	Osoby bezrobotne	Wysokość pożyczki może wynosić maksymalnie 5-krotność miesięcznego wynagrodzenia. Osoba bezrobotna jest zobowiązana utrzymać działalność przez okres 12 miesięcy od jej rozpoczęcia i niepodjęcia w tym czasie zatrudnienia. W przypadku niedotrzymania warunków umowy zobowiązana jest do zwrotu otrzymanych środków.
pożyczka na utworzenie stanowiska pracy dla bezrobotnego	Pracodawcy	Pracodawca, który zdecyduje się na skorzystanie z tego instrumentu, może uzyskać pożyczkę w wysokości do 6-krotności przeciętnego wynagrodzenia. Oprocentowanie pożyczki jest stałe w całym okresie kredytowania i wynosi w skali roku, w zależności od typu działalności 0,1-0,25 stopy redyskonta weksli przyjmowanych przez Narodowy Bank Polski. W uzasadnionych przypadkach możliwe jest umorzenie całości bądź części pożyczki.
szkolenia	Osoby bezrobotne	Możliwość pozyskania nowych kwalifikacji, umiejętności i wiedzy, przydatnej w poszukiwaniu zatrudnienia. W trakcie trwania szkolenia bezrobotny otrzymuje stypendium szkoleniowe, w wysokości 120% zasiłku dla bezrobotnych. W przypadku podjęcia przez niego w okresie szkolenia pracy zarobkowej ma prawo do ukończenia rozpoczętego szkolenia oraz do stypendium w wysokości 20% zasiłki dla bezrobotnych, przysługującego od dnia podjęcia zatrudnienia bądź innej pracy zarobkowej.
targi pracy	Osoby bezrobotne, pracodawcy	Osoby bezrobotne – możliwość zapoznania się z ofertami na lokalnym rynku pracy, możliwość zaprezentowania się pracodawcy, pozostawienia na stoisku pracodawcy swojego CV, skorzystania z poradnictwa zawodowego. Pracodawcy – możliwość przedstawienia swojej oferty grupie potencjalnych pracowników, zebrania CV kandydatów do pracy, promocji swojej firmy.
giełdy pracy	Osoby bezrobotne, pracodawcy	Osoby bezrobotne – w przypadku odmowy uczestnictwa w giełdzie pracy bez uzasadnionej przyczyny osoby takie tracą status bezrobotnego. Pracodawcy – możliwość zapoznania się jednocześnie z wieloma kandydatami, spełniającymi stawiane przez niego wymagania.
umowa z agencją zatrudnienia na doprowadzenie bezrobotnego do podjęcia zatrudnienia	Agencje zatrudnienia, osoby bezrobotne	Agencje zatrudnienia – na podstawie zawartej z powiatowym urzędem pracy umowy zobowiązuje się do podjęcia działań zmierzających do aktywizacji osoby bezrobotnej. W przypadku niedotrzymania warunków umowy z winy własnej lub osoby bezrobotnej, agencja zobowiązana jest do zwrotu kwoty przewidzianej umową. Maksymalna kwota, jaką może uzyskać agencja pracy wynosi 6000 zł. Środki wpływają na konto firmy w transzach. Pierwsza z nich przekazywana jest w dniu podpisania umowy pomiędzy obiema stronami, kolejna - w chwili gdy uda się udokumentować zatrudnienie bezrobotnego na okres co najmniej pół roku, ostatnia natomiast - w przypadku gdy osoba bezrobotna podejmie i utrzyma zatrudnienie przez nieprzerwany okres co najmniej 6 miesięcy z wynagrodzeniem za pracę powyżej 2.500 złotych brutto miesięcznie.
program zwolnień monitorowanych	Osoby bezrobotne i przewidziane do zwolnienia	Obowiązek nałożony na pracodawcę na podstawie ustawy o promocji zatrudnienia. Osobom zwolnionym bądź przewidzianym do zwolnienia przysługuje świadczenie szkoleniowe, wypłacane co miesiąc w wysokości równej wynagrodzeniu pracownika, obliczanemu jak za urlop wypoczynkowy, jednak nie wyższej niż 200% minimalnego wynagrodzenia za pracę.

Źródło: opracowanie własne

Ocena skuteczności instrumentów, metod i narzędzi aktywizacji osób długotrwale bezrobotnych oraz po 50. r.ż.

Jak wynika z przeprowadzonej powyżej analizy, zakres możliwych do wykorzystania narzędzi jest szeroki i pozwala dowolnie formować działania aktywizacyjne. Niemniej, ich dobór zależy od lokalnych uwarunkowań i, przede wszystkim, charakterystyki osób bezrobotnych z danego obszaru. W ramach przeprowadzonego badania udało się zidentyfikować główne problemy osób długotrwale bezrobotnych i bezrobotnych powyżej 50 roku życia. Biorąc również pod uwagę zidentyfikowane przez badanych bariery mentalne (brak chęci do aktywizacji, często roszczeniowe nastawienie) wykorzystanie niektórych spośród zidentyfikowanych narzędzi może okazać się nieefektywne. Z tego względu, w kolejnym podrozdziale dot. modelu aktywizacji zawodowej przedstawiono proponowane rozwiązania skierowane na rozwiązanie zidentyfikowanych problemów tej sfery, biorąc pod uwagę lokalne uwarunkowania.

3.3.6. Model aktywizacji zawodowej przyczyniający się do rzeczywistej inkluzji osób długotrwale bezrobotnych oraz bezrobotnych po 50. r.ż. do otwartego rynku pracy [Działanie 3.6]

Sposób funkcjonowania modelu aktywizacji zawodowej

Jak zauważono w dotychczas przeprowadzonej analizie, osoby długotrwale bezrobotne oraz bezrobotne powyżej 50 roku życia, które zamieszkują obszary rewitalizacji charakteryzują się bardzo zbliżoną strukturą wykształcenia. Większość osób bezrobotnych posiada wykształcenie podstawowe lub zasadnicze zawodowe. Dzięki przeprowadzonym badaniom można wskazać główne problemy tej grupy osób, a mianowicie zdezaktualizowane kompetencje (wynikające z długotrwałego pozostawania poza rynkiem pracy) oraz bardzo dużą barierę mentalną w zakresie chęci podjęcia (legalnego) zatrudnienia.

Do głównych barier koniecznych do pokonania zaliczyć należy więc dwie zasadnicze sfery: mentalną oraz dotyczącą ograniczonych kompetencji (zarówno pod względem

niskiego poziomu wykształcenia, jak i zdezaktualizowanych umiejętności zawodowych). Niemniej, biorąc pod uwagę wyniki przeprowadzonych badań, głównym problemem tej grupy osób bezrobotnych jest bariera mentalna, z którą należy zmierzyć się w pierwszej kolejności.

Jak wynika z przeprowadzonych badań, bezrobotni z analizowanego obszaru w zdecydowanej większości utożsamiają ofertę wsparcia w znalezieniu zatrudnienia z działalnością Powiatowego Urzędu Pracy. Z tego względu, warto wykorzystać to ukorzenione przekonanie i kolejne działania w znacznej mierze oprzeć o działalność tego podmiotu. Dobre rezultaty osiąga się również przy realizacji działań przy współpracy z organizacjami pozarządowymi. Aż 61,62% badanych bezrobotnych nie miało wiedzy dot. takiej możliwości - z tego względu planując dalsze działania należy również zadbać o ich odpowiednią promocję.

Model aktywizacji zawodowej osób długotrwale bezrobotnych i powyżej 50 roku życia stanowić musi połączenie kilku wzajemnie uzupełniających się sfer, które z jednej strony pozwolą na umożliwienie zdobycia nowych umiejętności i kwalifikacji oraz, z drugiej strony, pozwolą uzyskać wśród interesariuszy tych działań chęć do podjęcia kroków w tym kierunku.

O ile w przypadku umożliwienia podniesienia kwalifikacji można mówić o ofercie skierowanej do kilku/kilkunastu grup bezrobotnych, tak w przypadku motywowania i wzbudzania chęci aktywizacji tych osób zastosować należy pracę indywidualną. Takie podejście do beneficjenta pozwoli uwzględnić w dalszym planie działań jego specyficzne potrzeby: psychologiczne (czynniki bezpośrednio wpływające na brak aktywności konkretnej jednostki), a w dalszym etapie predyspozycje i zainteresowania zawodowe.

Etap motywowania objąć musi zarówno rozmowy indywidualne z psychologiem i doradcą zawodowym, jak i warsztaty mające na celu wzmocnienie kondycji psychicznej (na tym etapie rekomenduje się organizację warsztatów grupowych, jak i indywidualnych (w przypadku szczególnych sytuacji, zidentyfikowanych podczas rozmów z psychologiem)). Prócz działań motywujących, niezbędnym działaniem są zajęcia

psychologiczne z zakresu przełamywania niskiej samooceny (zjawisko bardzo często spotykane w przypadku osób długotrwale bezrobotnych i powyżej 50 roku życia).

Drugi etap (umożliwiający zdobycie nowych umiejętności/kwalifikacji) objąć powinien diagnozę preferencji zawodowych, stworzenie ścieżki zawodowej oraz dobór szkoleń odpowiadających zidentyfikowanym zainteresowaniom i umiejętnościom osoby bezrobotnej. Biorąc pod uwagę wyniki badań przeprowadzonych z bezrobotnymi z tego obszaru, pomoc w znalezieniu odpowiedniego zatrudnienia jest głównym oczekiwaniem względem działań do nich kierowanych. Należy w tym miejscu uniknąć często powielanego błędu niedopasowania propozycji szkoleń/kursów względem wieku i zainteresowań. Na przykładzie działań aktywizacyjnych z innych terenów kraju można zidentyfikować sytuacje, kiedy podjęte działania doprowadziły do zniechęcenia beneficjenta wskutek sugerowania udziału w "uniwersalnych" kursach/szkoleniach, które często nie stanowiły dla bezrobotnych odpowiedniej motywacji (wg nich znajdowali się oni w zbyt podeszłym wieku, aby zdążyć się przekwalifikować w danym kierunku i podjąć jeszcze zatrudnienie). Z kolei problem niedopasowania ścieżki zawodowej do zainteresowań odnosi się do często stosowanego podziału proponowanych szkoleń/warsztatów na tzw. "męskie" i "żeńskie", warunkując udział w nich od płci beneficjenta. Jak wynika z dotychczas realizowanych badań ewaluacyjnych podobnych działań realizowanych na terenie pozostałej części kraju, podział taki często demotywował uczestników działań, gdyż nie mogli niekiedy podjąć interesującej ich ścieżki zawodowej ze względu na sztucznie narzucone ograniczenia. Wskazana jest więc minimalizacja założeń, które wpłynęłyby na późniejsze ograniczenia w wyborze kierunku działań.

Realizację projektu (w tym rekrutację uczestników) warto powierzyć w ramach projektu jednemu z działających na analizowanym obszarze podmiotowi ekonomii społecznej (bądź kilku, na zasadach współpracy), które często w ramach dotychczas prowadzonej pracy dobrze znają lokalne środowisko, w tym potrzeby osób bezrobotnych. Dobrą praktyką w tym zakresie jest też włączenie uczestników do programu za pośrednictwem podpisania kontraktu socjalnego oraz zmotywowanie osób do wzięcia udziału w projekcie poprzez zagwarantowanie otrzymania stypendium w postaci zasiłku

celowego (co jest szczególnie istotne z punktu widzenia zidentyfikowanej już dużej bariery mentalnej w zakresie podjęcia jakichkolwiek działań aktywizacyjnych przez część osób bezrobotnych z analizowanego terenu).

Po realizacji ww. działań, rekomenduje się również, poprzez współpracę władz miasta oraz podmiotów ekonomii społecznej, stworzenie przedsiębiorstw społecznych, których beneficjentami byłyby osoby, które wzięły udział w projekcie aktywizacyjnym. Perspektywa znalezienia w ten sposób zatrudnienia stanowi jeden z kluczowych czynników właściwej motywacji uczestników (którzy często prze przekonanie o braku szans na znalezienie zatrudnienia, odmawiają udziału w projekcie, bądź biorą w nim udział bez przekonania i chęci zmian).

O pozytywnych efektach działań przedstawionych w niniejszym modelu aktywizacji świadczą przedstawione w następnym podrozdziale "dobre praktyki" realizacji podobnych działań na obszarze innych gmin.

Analiza dobrych praktyk funkcjonowania modeli aktywizacji zawodowej

Case study 5: Cieszyn

Rysunek 39 Członkowie Stowarzyszenia „Być Razem” przy jego siedzibie

Źródło: <http://cieszyn.naszemiasto.pl>

Członkowie cieszyńskiego Stowarzyszenia Pomocy Wzajemnej „Być Razem” za cel obrali sobie realizację działań prowadzących do poprawy jakości życia osób bezrobotnych i bezdomnych. Założono Fundację Rozwoju Przedsiębiorczości Społecznej „Być Razem”, w ramach której na obszarze rewitalizacji uruchomione zostało przedsiębiorstwo

społeczne gdzie osoby zagrożone wykluczeniem znalazły zatrudnienie w stolarni, ślusarni, kuchni i pralni.

Kontekst wprowadzenia modelu aktywizacji zawodowej na obszarze rewitalizacji

Historia powstania Stowarzyszenia

W roku 1996 grupa młodych pedagogów, psychologów, terapeutów, pracowników socjalnych, prawników i studentów z Cieszyna założyła Stowarzyszenie Pomocy Wzajemnej „Być Razem”. Impulsem do podjęcia przez nich tej inicjatywy była bierność i niewydolność systemu pomocy społecznej oraz chęć udzielania realnej pomocy osobom potrzebującym.

Partnerstwo i współpraca

Stowarzyszenie stało się istotnym partnerem Gminy Cieszyn w tworzeniu polityki społecznej na terenie miasta. Przez wiele lat swojego istnienia zrealizowało ono dużo projektów współpracując nie tylko z Gminą, ale również między innymi z Urzędem Wojewódzkim w Katowicach, Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej, Polsko - Amerykańską Fundacją Wolności, Instytutem Spraw Publicznych, Narodową Agencją Programu "Młodzież" czy Ministerstwem Kultury. Władze miasta w 2004 roku udzieliły stowarzyszeniu zgody na nieodpłatne użytkowanie pomieszczeń, w których niegdyś znajdowały się hale fabryczne zakładów produkujących wyroby lakierowe dla przemysłu. W jednym z poprzemysłowych pomieszczeń utworzono magazyn na używany sprzęt RTV i AGD oraz na ubrania i żywność dla najbardziej potrzebujących mieszkańców Cieszyna.

Powstanie przedsiębiorstwa społecznego

W roku 2007 założono Fundację Rozwoju Przedsiębiorczości Społecznej „Być Razem”. Wówczas zrodził się także pomysł powołania przedsiębiorstwa społecznego, mającego socjalno-edukacyjny charakter. Projekt ten wpisano do „Strategii rozwoju miasta Cieszyna”. Został on zrealizowany dzięki projektowi „Rewitalizacja obszarów poprzemysłowych województwa śląskiego”, w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego. Wnioskodawcą projektu była gmina, stowarzyszenie

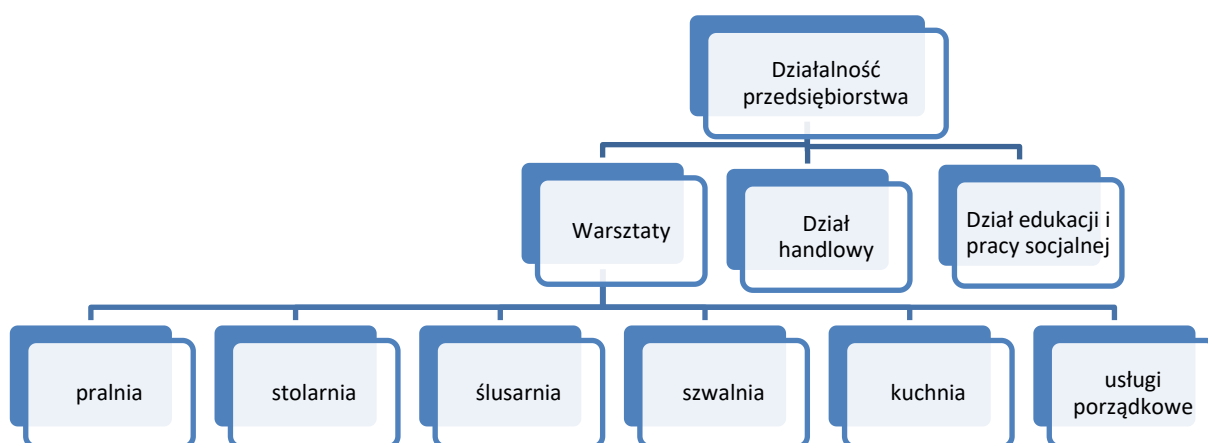
zaś partnerem społecznym. W 2008 roku fundacja zawarła z gminą pięcioletnią umowę na prowadzenie przedsiębiorstwa, samorząd udzielił również fundacji nieoprocentowanej pożyczki w wysokości 150 tys. zł.

Działalność przedsiębiorstwa społecznego

Beneficjentami przedsiębiorstwa społecznego stały się osoby bezrobotne, bezdomne i niepełnosprawne. Działalność tego podmiotu opiera się na integracji lokalnej społeczności, a jej głównym celem jest pomoc osobom wykluczonym społecznie oraz zagrożonym marginalizacją poprzez zapewnienie edukacji oraz stworzenie miejsc pracy. Przedsiębiorstwo zostało podzielone na sześć warsztatów, przedstawionych na poniższym rysunku, które funkcjonują w partnerstwie ze spółdzielniami socjalnymi. Warsztatem, który zaczął działać jako pierwszy była pralnia. Do zadań osób w niej zatrudnionych należy świadczenie usług prania wodnego i chemicznego skierowanych do takich odbiorców instytucjonalnych jak hotele, schroniska, pensjonaty czy restauracje. Pracownicy stolarni zajmują się produkcją wyrobów drewnianych, między innymi opakowań, wyposażenia wnętrz oraz mebli. Kolejnym warsztatem jest ślusarnia, która została stworzona w ramach pomocy grupie bezrobotnych w usamodzielnieniu się. Szwalnia oferuje usługi krawieckie takie jak szycie pościele, prześcieradła i poszewek, obrusów czy zasłon i firanek. Jest ona prowadzona przez Spółdzielnię Socjalną „Lilai Design”. Kuchnia z kolei jest kierowana przez Spółdzielnię Socjalną „Super Smak” i świadczy usługi gastronomiczne oraz cateringowe. Jej pracownicy przyrządzają posiłki zarówno dla pracowników fundacji jak i osób z zewnątrz, a także obsługują imprezy okolicznościowe. W spółdzielni tej zatrudnionych jest pięć kobiet, które zostały zrekrutowane przez fundację i urząd pracy, a następnie przeszły szkolenie zawodowe. Niektóre z nich zamieszkiwały hostel dla osób doświadczających przemocy. Warsztat usług porządkowych został uruchomiony przy współpracy ze Stowarzyszeniem Ochrony Zdrowia Psychicznego „Więź”. Pracuje w nim 8 osób z zaburzeniami psychicznymi, które uprzednio wzięły udział w programie przygotowującym je do pracy. Każdy z warsztatów został wyposażony w nowoczesny i spełniający wszelkie niezbędne normy sprzęt. Pracownikami warsztatów jest niespełna 40 osób, do których należą osoby długotrwale bezrobotne, bezdomne, opuszczające zakłady karne oraz niepełnosprawne. Oprócz

warsztatów, w ramach działalności przedsiębiorstwa społecznego prowadzony jest dział handlowy, w którym pracuje pedagog i specjalista Public Relations, ekonomista i psycholog oraz handlowiec. Przy warsztatach stworzono również dział edukacji i pracy socjalnej, którego pracownik jest odpowiedzialny za kontrolowanie sytuacji osób zatrudnionych w spółdzielniach oraz warsztatach, pomoc im w rozwiązywaniu spraw rodzinnych, a także kierowanie ich na kursy i szkolenia.

Rysunek 40 Działalność realizowana przez przedsiębiorstwo społeczne

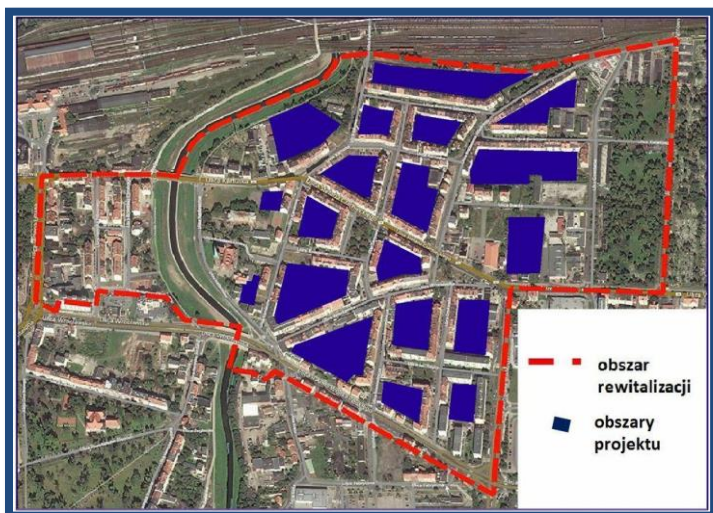
Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.ekonomiaspoleczna.pl>

Bibliografia:

- <http://www.bycrazem.com/>, dostęp: 27.12.17
- Starmach M., 2012, *Ekonomia społeczna a rozwój lokalnych społeczności – dobre praktyki w funkcjonowaniu przedsiębiorstw społecznych*, Kraków 2012, <http://docplayer.pl/4139163-Ekonomia-spoeczna-a-rozwoj-lokalnych-spoecznosci-dobre-praktyki-w-funkcjonowaniu-przedsiębiorstw-spoecznych.html>, dostęp: 27.12.17
- http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/Atlas_dobrych_praktyk/atlas_dobrych_praktyk_nowe/8Atlas_Dobrych_Praktyk_Cieszyn_ver052009.pdf dostęp: 27.12.17

Case study 6: Legnica

Rysunek 41 Obszar rewitalizacji oraz obszar objęty projektem „Się mam dzięki wam, ale radzę sobie sam”

Źródło: um.bip.legnica.eu

Głównym, występującym wśród mieszkańców obszaru rewitalizacji w Legnicy, problemem była duża stopa bezrobocia, szczególnie wśród osób młodych, wynikająca z posiadania przez lokalną społeczność niskiego wykształcenia. Wiele gospodarstw domowych uzależnionych było od środków wsparcia pomocy społecznej. Wysoki poziom bezrobocia na terenie Legnicy uniemożliwiał jej mieszkańcom realizację celów osobistych i prowadził do marginalizacji całych rodzin. Wiele jednostek cechowało wycofanie społeczne, bierność i niska motywacja do podejmowania działań na rzecz własnego rozwoju, w tym także do nauki i podnoszenie swoich kompetencji zawodowych. W konsekwencji stali się oni zagrożeni wykluczeniem społecznym. Innym, istotnym problemem był zły stan infrastruktury mieszkalnej, który przyczyniał się do stałego odpływu aktywnych mieszkańców z Legnicy.

Kontekst wprowadzenia modelu aktywizacji zawodowej na obszarze rewitalizacji

Początki rewitalizacji społecznej

W ramach działań rewitalizacyjnych, trwających w Legnicy od 2009 roku, poprawiono estetykę miasta, między innymi odremontowano sieć mediów. Kolejnym krokiem było podjęcie działań zmierzających do zniwelowania problemów mieszkańców, związanych

głównie z bezrobociem. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej oraz oddział terenowy Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Dobroczynnego postanowiły przystąpić do realizacji projektu rewitalizacji społecznej o nazwie „Siłę mam dzięki wam, ale radzę sobie sam”. Program realizowany był przez rok, od 01.10.2011 r. do 31.10.2012 r. Środki na jego realizację pozyskano w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Odbiorcami programu byli mieszkańcy obszaru Henryka Pobożnego w Legnicy objętego Lokalnym Programem Rewitalizacji.

Założenia programu

Głównym celem projektu było podniesienie kompetencji zawodowych jego uczestników. Jego osiągnięcie wiązało się ze zdiagnozowaniem możliwości, predyspozycji, kwalifikacji i umiejętności beneficjentów. Ważnym założeniem projektu było również zaplanowanie działań zmierzających do podniesienia samooceny i wiary w siebie uczestników, a także kształtowania w nich postaw związanych z odpowiedzialnością i obowiązkowością. Umiejętności te niewątpliwie wpłynęły na zwiększenie szans odnalezienia się beneficjentów projektu na rynku pracy.

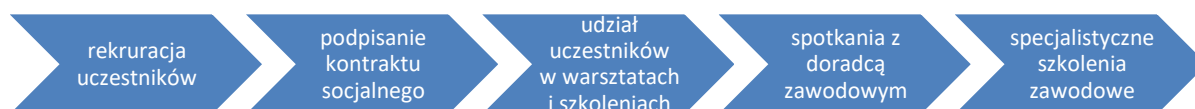
Etapy aktywizacji zawodowej uczestników projektu

- Uczestnicy projektu zostali zrekrutowani w oparciu o dane własne lidera projektu oraz na podstawie obserwacji i doświadczeń partnera – stowarzyszenia pracującego od lat z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym. Programem zostało objętych sześćdziesiąt osób, wśród których przeważały kobiety. Beneficjentami były osoby bezrobotne, nieaktywne zawodowo, niepełnosprawne, a także zatrudnione, znajdujące się w szczególnie niekorzystnej sytuacji. Dodatkowo do udziału w projekcie zakwalifikowano także młodzież od 15-25 roku życia narażoną na marginalizację.
- Uczestnicy zostali włączeni do programu na podstawie podpisanego kontraktu socjalnego.
- Osoby biorące udział w projekcie uczestniczyły w warsztatach i szkoleniach podczas których miały możliwość wykształcenia w sobie umiejętności przedsiębiorczych, a także w warsztatach aktywnego poszukiwania pracy. Aktywizacji zawodowej

współtowarzyszyła także aktywizacja społeczna uczestników, która przyjęła formę wzmocnienia wśród osób bezrobotnych umiejętności społecznych wymaganych na rynku pracy. Zajęcia przeznaczone dla kobiet dotyczyły szczególnie autoprezentacji, natomiast dla grupy mężczyzn zostały zorganizowane szkolenia z zakresu komunikacji interpersonalnej. Dodatkowo uczestnicy projektu wzięli udział w szkoleniach z zakresu kształtowania umiejętności psychospołecznych, a także zapobiegania agresji czy tworzenia spółdzielni społecznych.

- Po ukończeniu szkoleń i warsztatów osoby biorące udział w projekcie uczestniczyły w zajęciach z doradcą zawodowym, podczas których miały możliwość poznania swoich indywidualnych predyspozycji i możliwości, a także skonfrontowania ich z popytą na rynku pracy. Na tej podstawie beneficjenci projektu zostali skierowani na specjalistyczne szkolenia zawodowe.
- Uczestnikom projektu, w trakcie jego trwania, były wypłacane stypendia w postaci zasiłków celowych, które stanowiły dodatkową motywację do uczestnictwa w programie.
- Obok aktywizacji zawodowej oraz społecznej dorosłych prowadzone były także zajęcia dla dzieci (taneczne, cyrkowe, wycieczki krajoznawcze), których celem było wykształcenie w nich prawidłowych postaw oraz przyczynienie się do uniknięcia przez nie w przyszłości problemów z jakimi borykali się dorośli uczestnicy projektu.

Rysunek 42 Etapy aktywizacji zawodowej uczestników projektu „Siłę mam dzięki wam, ale radzę sobie sam”

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://hhc.lh.pl/anastasis/pliki/projekt2011-2012.pdf>

Bibliografia:

- http://www.umbielskopodlaski.pl/sites/default/files/pliki/Rewitalizacja2017/rew_spol._-_katalog_dobrych_praktyk_programow_rewitalizacji_spolecznej.pdf?684, dostęp 29.12.2017
- <https://chsd.kzlegnica.pl/projekt-2011-2012/>, dostęp 29.12.2017
- <http://hhc.lh.pl/anastasis/pliki/projekt2011-2012.pdf>, dostęp 29.12.2017

4. Wnioski i rekomendacje

Poniżej przedstawione zostały główne wnioski, w podziale na zadania, których realizacja stanowiła cel niniejszego badania.

✓ **Zadanie 1: Opracowanie analizy możliwości, zakresu i sposobu zaangażowania podmiotów ekonomii społecznej w proces rewitalizacji obszaru**

W celu bardziej efektywnego zaangażowania podmiotów ekonomii społecznej oraz innych organizacji pozarządowych w działania rewitalizacyjne, niezbędne jest wsparcie ze strony miasta. Pomoc zdaniem badanych powinna polegać głównie na ograniczeniu biurokracji, oraz większym wsparciu finansowym. Ponadto niezbędne jest dokładne zaplanowanie procesu rewitalizacji oraz wskazanie PES konkretnych celów i obszarów, którymi mogłyby się zająć. Istotnym elementem jest również udostępnianie pomieszczeń na bieżące działania tychże podmiotów.

W wyniku przeprowadzonego panelu dyskusyjnego udało się dojść do wniosku, że istotnym elementem mogącym zwiększyć zaangażowanie PES w proces rewitalizacji jest zwiększenie dostępu do informacji odnośnie do bieżącej oferty tychże podmiotów. Stworzenie spójnego systemu informacji w tym zakresie pozwoliłoby na koordynację działań poszczególnych podmiotów i zdecydowane zwiększenie świadomości mieszkańców odnośnie do działalności PES i ich wpływie na rewitalizację tego obszaru miasta.

Wśród głównych przyczyn niedostatecznego zaangażowania podmiotów ekonomii społecznej w proces rewitalizacji badani wskazywali również niski poziom wiedzy

społeczeństwa na temat możliwości, jakie niesie sektor ekonomii społecznej (aż blisko 87% ogółu respondentów). Na drugim miejscu z kolei (lecz również z wysokim udziałem wskazań) znalazła się mała rozpoznawalność procesu rewitalizacji (73,33%). W zakresie działań, które zdaniem badanych powinien podjąć samorząd, aby podmioty ekonomii społecznej w większym stopniu zaangażowały się w proces rewitalizacji najczęściej wskazywano realizację kampanii promocyjnych skierowanych do mieszkańców dot. procesu rewitalizacji, organizację spotkań informacyjnych i szkoleń, stworzenie informatorów dot. rewitalizacji oraz serwisu internetowego. W zakresie innych instrumentów które skierowane do PES zachęciłyby do aktywnego włączenia się w proces rewitalizacji wymieniano zachęty finansowe za czynne uczestnictwo w projekcie (np. przeznaczone na cele statutowe) oraz skuteczniejszą promocję (w tym bezpośrednie zaproszenia do udziału w projektach).

Na terenie rewitalizacji działają podmioty, które cieszą się dobrą opinią wśród mieszkańców. To właśnie te podmioty należy zaangażować w proces rewitalizacji (działania zarówno przy organizacji wydarzeń czy spotkań integrujących mieszkańców i zachęcających ich do włączenia się w proces rewitalizacji, jak i działania związane z długotrwałą pomocą mieszkańcom, którzy borykają się z różnorodnymi problemami). Wskazywano także na możliwość włączenia w działania rewitalizacyjne podmiotów gospodarczych, które zachęcić można do udziału umożliwieniem prezentacji i sprzedaży swoich produktów/usług czy organizowaniem konkursów podczas wydarzeń, w których brałoby udział.

Jednym z najistotniejszych czynników mających na celu zwiększenie zaangażowania PES w proces rewitalizacji jest rozwój współpracy. Mimo (deklarowanej przez badanych) największej istotności współpracy PES z samorządem terytorialnym, to właśnie ten kierunek współpracy wykorzystywany był dotychczas najrzadziej. Zarówno ten fakt, jak i szerokie spektrum zalet rozwoju tego typu współpracy świadczy o potrzebie poprawy funkcjonowania tej sfery (największe możliwości upatrywać należy przede wszystkim w rozwoju współpracy z samorządem terytorialnym).

W zakresie możliwości rozwoju tej sfery badani wskazywali przede wszystkim na organizację spotkań integrujących środowisko, szerszą promocję rewitalizacji, utworzenie klastrow oraz realizację projektów integrujących różnego typu podmioty. Niewątpliwie, bardzo przydatnym rozwiązaniem byłoby utworzenie grupy roboczej, integrującej władze miasta i podmioty ekonomii społecznej, umożliwiając podejmowanie wspólnych działań rewitalizacyjnych.

✓ **Zadanie nr 2: Opracowanie analizy potrzeb i oczekiwań mieszkańców oraz programu funkcjonowania świetlicy środowiskowej/ centrum obywatelskiego w obszarze rewitalizacji.**

Na obszarze rewitalizacji istnieje niezwykle mały kapitał społeczny, co jest pochodną czynników społecznych oraz powiązanych z nimi czynników o charakterze przestrzenno-funkcjonalnym. Obserwuje się postępującą amorfizację życia społecznego w związku z problemami w sferze przestrzenno-funkcjonalnej.

Badani mieszkańcy obszaru rewitalizacji wykazują duże zainteresowanie korzystaniem z oferty spędzania wolnego czasu (na warianty „bardzo często” i „często” przypadło ponad 55% odpowiedzi). Również spora część badanych (ponad 66%) przyznała, że „bardzo często”, „często” bądź „czasami” uczestniczy w wydarzeniach i imprezach kulturalnych organizowanych na terenie miasta.

Celem zwiększenia poziomu aktywizacji społecznej na obszarze rewitalizacji badani wskazali utworzenie miejsca spotkań integrujących mieszkańców. Odpowiedź ta zebrала najwięcej przychylnych odpowiedzi, co świadczy o wysokiej potrzebie utworzenia takowego miejsca. Na drugim miejscu znalazła się organizacja większej liczby wydarzeń o charakterze rekreacyjnym dla mieszkańców (blisko 27%).

Na korzystanie z kultury przez mieszkańców obszaru rewitalizacji wpływa niska dostępność oferty kulturalnej dla osób gorzej sytuowanych. Oferta kulturalna istnieje, jednak barierą w korzystaniu z niej staje się czynnik ekonomiczny. Z tego względu niezwykle istotnym aspektem jest realizacja podobnych wydarzeń o charakterze otwartym.

Biorąc pod uwagę zgłoszony postulat utworzenia miejsca spotkań integrujących mieszkańców, warto zauważyć, że wpływ na obecny brak miejsca do spotkań i integracji ma stan miejsc publicznych, które mogą służyć za przestrzeń wspólną. Wspólnym mianownikiem w zakresie potrzeb poszczególnych grup społecznych jest brak miejsc do spotkań i spędzania czasu wolnego. Świetlica/centrum obywatelskie które miałyby powstać na rewitalizowanym obszarze powinno więc zaspokoić w tym względzie potrzeby różnych grup społecznych – stąd też potrzeba zadbania o niski poziom sformalizowania działalności takiego podmiotu i ogólnodostępnego charakteru.

Wśród założeń funkcjonowania takiego obiektu respondenci wskazywali przede wszystkim na potrzebę ogólnodostępności dla wszystkich mieszkańców, oferowanie porad (prawnych, psychologicznych itp.), przedstawianie dostępnej w mieście oferty kulturalnej, a przede wszystkim miejsce to powinno integrować mieszkańców poprzez umożliwienie spotkań. Wśród wymienianych form działania tego typu obiektu wskazywano również na potrzebę umożliwienia przez nie opieki nad dziećmi (np. poprzez zajęcia pozalekcyjne) oraz możliwość organizacji na jej terenie wydarzeń kulturalnych.

Często poruszonym postulatem był ogólnodostępny charakter (ze względu na konieczność zaspokojenia potrzeb kilku różnych grup odbiorców) i niski stopień sformalizowania zasad korzystania z obiektu. Podkreślano również potrzebę organizacji za jego pośrednictwem bezpłatnych wydarzeń kulturalnych (ze względu na ograniczenia ekonomiczne uniemożliwiające części mieszkańców uczestniczyć w życiu kulturalnym).

Ponoszono również postulat dotyczący dobrego poziomu wyposażenia pozwalającego na organizację ww. wydarzeń oraz potrzebę zagwarantowania dogodnych terminów korzystania z obiektu (w tym zakresie wskazywano na dostępność w weekendy i późne godziny popołudniowe w dni robocze).

- ✓ **Zadanie nr 3: Opracowanie analizy możliwości aktywizacji zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji, w szczególności osób długotrwale bezrobotnych oraz po 50. roku życia wraz z propozycjami działań aktywizujących.**

Na obszarze rewitalizacji zamieszkuje łącznie 849 osób długotrwale bezrobotnych oraz 736 osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia. Spośród trzech obszarów najliczniej zamieszkiwany przez osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia jest teren osiedla Centrum. Jak wynika z przeprowadzonej analizy desk research, osoby długotrwale bezrobotne oraz powyżej 50 roku życia, które zamieszkują analizowany obszar posiadają stosunkowo niski poziom wykształcenia (najczęściej wykształcenie podstawowe lub zasadnicze zawodowe), a ich umiejętności zawodowe w znacznej mierze uznać można za zdezaktualizowane, ze względu na długi czas pozostawania poza rynkiem pracy. Niemniej jednak, zidentyfikowana powyżej, wysoko oceniona potrzeba nauki i rozszerzenia posiadanych kompetencji, pozwala sądzić, że realizacja projektów aktywizacyjnych powinna spotkać się z przychylnym przyjęciem potencjalnych beneficjentów działań.

Wszyscy badani liderzy lokalnej opinii (IDI) wskazali, że bezrobocie, pomimo ogólnego spadku na terenie całego miasta, jest bardzo dużym problemem obszaru rewitalizacji.

Osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia wymagają większego wsparcia i pomocy w aktywizacji zawodowej. Są to osoby zmęczone, które chciałyby podjąć lżejszą pracę, częściej też zmagają się z chorobami i niepełnosprawnościami, które dyskwalifikują ich z możliwości podjęcia niektórych zawodów.

Należy jednak zauważyć, że wg uczestników panelu dyskusyjnego, przy obecnej koniunkturze i liczbie ofert pracy, zjawisko bezrobocia jest bardzo ograniczone, a osoby pozostające bez zatrudnienia na analizowanym terenie w znacznej mierze nie podejmują pracy ze względu na brak chęci aktywizacji. Zdaniem badanych, istotnym elementem w tym zakresie jest praca z takimi osobami (w szczególności długotrwale bezrobotnymi, przyzwyczajonymi do takiego stanu rzeczy) w zakresie zmiany mentalności i podejścia do problemu.

Prócz problemów w zakresie mentalności osób bezrobotnych uczestnicy panelu dyskusyjnego wskazali również na występowanie sfery problemowej po drugiej stronie, tj. po stronie pracodawców. Częstą praktyką wśród lokalnych pracodawców jest usilne poszukiwanie pracowników oferując jedynie wynagrodzenie minimalne. Zdaniem badanych, pracodawcy bardzo niechętnie decydują się na podniesienie stawek

wynagrodzenia, nawet w przypadku dużych trudności w znalezieniu osób chętnych do pracy.

Badane osoby bezrobotne poproszone zostały o opisanie, jak ich zdaniem powinien wyglądać pełny proces aktywizacji osób bezrobotnych. Najczęściej pojawiającymi się opiniami były te świadczące o potrzebie organizacji szkoleń i działań z zakresu doradztwa zawodowego. Stosunkowo często respondenci wspominali również o potrzebie wsparcia w zakresie przekwalifikowania się oraz otrzymania wsparcia psychologicznego. Działania te uwzględnione zostały w proponowanym modelu aktywizacji zawodowej, przedstawionym w podrozdziale 3.3.6. niniejszego opracowania.

5. Spis tabel i rysunków

Rysunek 1 Metody badawcze planowane do zastosowania	5
Rysunek 2 Rodzaje Podmiotów Ekonomii Społecznej w klasyfikacji KPRES	11
Rysunek 3 Rodzaje usług społecznych świadczonych przez przedsiębiorstwa społeczne.	11
Rysunek 4 Rodzaje podmiotów ekonomii społecznej.....	14
Rysunek 5 Cele Zachodniopomorskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2018 – 2022	16
Rysunek 6 Rodzaje klauzul społecznych	40
Rysunek 7 Koncepcja klastra (tzw. potrójna helisa)	55
Rysunek 8 Na jakie problemy napotykają podmioty ekonomii społecznej funkcjonujące na obszarze rewitalizacji?	65
Rysunek 9 Jakie są mocne strony podmiotów ekonomii społecznej funkcjonujących na terenie rewitalizacji?.....	67
Rysunek 10 Jakie są przyczyny niedostatecznego zaangażowania podmiotów ekonomii społecznej w proces rewitalizacji?	68
Rysunek 11 Czy zdarzyło się Państwu kiedykolwiek współpracować (np. przy realizacji wspólnego projektu) z następującymi typami podmiotów?	72

Rysunek 12 Ocena znaczenia współpracy z poszczególnymi jednostkami	73
Rysunek 13 Logo FOSA.....	77
Rysunek 14: Instytucje zaangażowane w rewitalizację społeczną mieszkańców Dolnego Miasta.....	79
Rysunek 15 Logo FIL.....	80
Rysunek 16 Obszar zdegradowany miasta Szczecina.....	85
Rysunek 17 Jak ocenia Pan/i obszar rewitalizacji jako miejsce do życia?	86
Rysunek 18 Jak często korzysta Pan/i z oferty spędzania czasu wolnego na terenie Szczecina?.....	90
Rysunek 19 Jak często uczestniczy Pan/i w wydarzeniach, imprezach kulturalnych organizowanych w mieście?.....	91
Rysunek 20 Jak ocenia Pan/i poniższe aspekty dotyczące aktywizacji społecznej?	92
Rysunek 21 Jakiego rodzaju przedsięwzięć, powinny być Pana/i zdaniem podejmowane przez władze w najbliższym czasie w celu zwiększenia poziomu aktywizacji społecznej na obszarze rewitalizacji?	93
Rysunek 22 Jakiego rodzaju grupy interesariuszy powinny być głównymi odbiorcami działań rewitalizacyjnych (czyli działań na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki mających na celu wyprowadzenie obszaru z sytuacji kryzysowej) na obszarze wyznaczonym do rewitalizacji?	100
Rysunek 23 Czy Pana/i zdaniem na terenie wyznaczonym do rewitalizacji powinna być zlokalizowana świetlica/ centrum obywatelskie?.....	111
Rysunek 24 Gdzie powinna powstać świetlica/centrum obywatelskie?.....	112
Rysunek 25 Zajęcia w świetlicy środowiskowej	118
Rysunek 26 Logo Świetlicy Środowiskowej SUKCES	121
Rysunek 27 Podział próby badawczej z uwzględnieniem obszarów rewitalizacji.....	124
Rysunek 28 Gdyby miał/a Pan/i wskazać na przyczynę pozostawiania przez Pana/Panią bez pracy wskazałby/ wskazałaby Pan/i na?.....	125
Rysunek 29 Czy spotkał/a się Pan/i z poniższymi sytuacjami?.....	126
Rysunek 30 Liczba osób długotrwale bezrobotnych z podziałem na obszary rewitalizacji	127

Rysunek 31 Liczba osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia z podziałem na obszary rewitalizacji	129
Rysunek 32 Jakich oczekuje Pan/i form wsparcia służących podjęcia pracy zawodowej?	133
Rysunek 33 Jakie instytucje powinny zaangażować się Pana/i zdaniem w proces aktywizacji zawodowej, aby był on jak najbardziej skuteczny?.....	134
Rysunek 34 Skuteczność instytucji w odniesieniu do działań wspierających osoby bezrobotne w znalezieniu pracy.....	135
Rysunek 35 Jak ocenia Pan/i swoje kwalifikacje zawodowe?	136
Rysunek 36 Jak ocenia Pan/i swoje kompetencje i kwalifikacje zawodowe?.....	137
Rysunek 37 Instrumenty aktywizacji zawodowej wskazane w ustawie o <i>promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy</i>	139
Rysunek 38 Grupy działań dotyczących aktywizacji osób bezrobotnych długotrwale oraz bezrobotnych po 50 roku życia.....	141
Rysunek 39 Członkowie Stowarzyszenia „Być Razem” przy jego siedzibie	168
Rysunek 40 Działalność realizowana przez przedsiębiorstwo społeczne	171
Rysunek 41 Obszar rewitalizacji oraz obszar objęty projektem „Siłę mam dzięki wam, ale radzę sobie sam”	172
Rysunek 42 Etapy aktywizacji zawodowej uczestników projektu „Siłę mam dzięki wam, ale radzę sobie sam”	174
 Tabela 1 Struktura próby badania PAPI mieszkańców rewitalizowanego obszaru.....	6
Tabela 2 Rodzaje usług świadczonych w ramach wykonania umów zawierających klauzule społeczne	40
Tabela 3 Podmioty potencjalne mogące wykorzystać różne rodzaje klauzul społecznych	41
Tabela 4 Usługi zdrowotne, społeczne oraz kulturalne o które mogą się ubiegać się wykonawcy spełniający wymogi art. 138p ustawy Prawo zamówień publicznych.....	44
Tabela 5 Korzyści i ograniczenia w stosowaniu klauzul społecznych w zamówieniach publicznych.....	45

Tabela 6 Budżet I transzy Krajowego Funduszu Przedsiębiorczości Społecznej.....	47
Tabela 7 Korzyści i ograniczenia wynikające z korzystania ze zwrotnych instrumentów finansowych.....	48
Tabela 8 Korzyści i ograniczenia w ramach stosowania partnerstwa publiczno-prywatnego.....	54
Tabela 9 Korzyści i ograniczenia wynikające z zrzeszania się podmiotów w klastry społeczno-gospodarcze.....	57
Tabela 10 Korzyści i ograniczenia w stosowaniu trybów zleceń zamówień publicznych promujących wykorzystanie podmiotów ekonomii społecznej.....	63
Tabela 11 Grupy działające w ramach domów i ośrodków kultury	88
Tabela 12 Rodzaje organizowanych wydarzeń	88
Tabela 13 Rodzaje działalności kół (klubów)	89
Tabela 14 Osoby długotrwale bezrobotne z obszaru rewitalizacji Centrum.....	127
Tabela 15 Osoby długotrwale bezrobotne z obszaru rewitalizacji Śródmieście - Zachód	128
Tabela 16 Osoby długotrwale bezrobotne z obszaru rewitalizacji Turzyn	128
Tabela 17 Osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia z obszaru rewitalizacji Centrum	129
Tabela 18 Osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia z obszaru rewitalizacji Śródmieście - Zachód.....	130
Tabela 19 Osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia z obszaru rewitalizacji Turzyn.....	130
Tabela 20 Podmioty zaangażowane we wdrażanie poszczególnych instrumentów aktywizujących osoby bezrobotne	158
Tabela 21 Rodzaje zachęt występujących w poszczególnych instrumentach aktywizujących osoby bezrobotne	162